

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
VIEŠOJO SAUGUMO FAKULTETO
POLICIJOS VEIKLOS KATEDRA

ELVYRA LUKAUSKAITĖ
(TEISĖ IR POLICIJOS VEIKLA)

KORUPCIJOS PREVENCIJOS POLICIJOJE PROBLEMOS IR TOBULINIMO GALIMYBĖS

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas – Doc. dr. Darius Urbonas
(pedagoginis vardas; moksl. laipsnis, vardas, pavardė)

Kaunas
2016

TURINYS

ĮVADAS.....	3
1. KORUPCIJOS REIŠKINIO TEORINĖ APŽVALGA.....	7
1. 1. Korupcijos policijoje priežasčių nustatymas.....	10
1. 2. Korupcijos formos ir korupcinio pobūdžio nusikalstamos veikos.....	12
1. 3. Korupcijos policijoje padariniai.....	14
2. KOVOS SU KORUPCIJA POLICIJOJE STRATEGIJOS ANALIZĖ.....	16
2. 1. „Sugedusio obuolio teorijos“ aiškinimas ir praktinė reikšmė.....	18
2. 2. Korupcijos prevencijos policijoje pagrindinės kryptys.....	20
2. 3. Korupcijos prevencijos pagal jos pasireiškimo lygius analizė.....	25
2. 3. 1. Smulkioji korupcija.....	26
2. 3. 2. Kriminalinė korupcija.....	28
2. 3. 3. Biurokratinė ir politinė korupcija.....	31
3. KORUPCIJOS PREVENCIJOS POLICIJOJE PRIEMONIŲ TYRIMAS.....	33
3. 1. Kovos su korupcija policijoje programų ir jų rezultatų analizė.....	36
3. 2. Visuomenės įtraukimas į kovą su korupcija.....	39
3. 2. 1. Pranešėjų apie korupciją apsauga.....	41
3. 3. Kitų kovos su korupcija policijoje metodų analizė.....	43
3. 4. Viešųjų ir privačių interesų kontrolės policijoje problematika.....	45
3. 5. Pareigūnų motyvacijos ir lojalumo reikšmė valstybės tarnybai.....	47
3. 5. 1. Policijos pareigūnų lojalumo tarnybai lygio nustatymas.....	48
IŠVADOS.....	55
PASIŪLYMAI.....	58
LITERATŪRA.....	60
ANOTACIJA LIETUVIŲ IR ANGLŲ KALBOMIS.....	66
SANTRAUKA LIETUVIŲ KALBA.....	67
SANTRAUKA ANGLŲ KALBA.....	68
PRIEDAI.....	69
PATVIRTINIMAS APIE DARBO SAVARANKIŠKUMĄ.....	72

IVADAS

Korupcija yra labai dažnas ir beveik visose valstybės tarnybos srityse sutinkamas reiškinys, kuris žinomas nuo pat senovės, kai buvo pradėtas įgyvendinti viešasis interesas ir atsirado visuomenės pasitikėjimu grindžiama valstybės tarnyba. Laikui bėgant korupcinio pobūdžio veikslių spektras plėtė, nusikalstami veiksmai pasireiškėdavo vis įvairesnėmis formomis ir sukeldavo sunkius padarinius. Dėl to atsirado būtinybė ieškoti būdų, kaip sumažinti korupcinio pobūdžio veikslių plitimą bei šalinti korupcijos atsiradimo sąlygas. Atsižvelgiant į tai, visuomenėje atsirado mokslininkai ir tyrėjai, kurie ėmė gilintis ir analizuoti korupcinio pobūdžio veikslių esmę, atsiradimo priežastis, pasekmes ir galimos kovos su ja priemonės.

Anot J. Palidaskaitės, korupcija yra endeminė ir jos yra visur, kur tik galima pasinaudoti savo padėtimi siekiant pasipelnyti.¹ Visose šalies institucijose, kurių darbuotojai arba tarnautojai turi tam tikrus pagal užimamas pareigas suteikiamus įgaliojimus, egzistuoja tam tikro lygio korupcijos pasireiškimo tikimybė. Pagal „Transparency International“ Lietuvos skyriaus (toliau – TILS) pateiktus Lietuvos korupcijos žemėlapyje organizacijos „Vilmorus“ susistemintus duomenis apie tam tikrų kategorijų asmenų požiūrį į korupciją 2014 m. balandžio – gegužės mėn. visuomenės požiūriu pagal korupcijos paplitimą institucijose Lietuvos policija užėmė trečią vietą.² Iš to matyti, kad visuomenėje korupcijos atžvilgiu, policija yra priskiriama prie korumpuotų institucijų ir manoma, jog šie pareigūnai pasinaudodami tarnyba yra linkę vykdyti korupcinio pobūdžio veiksmus.

Policijos pareigūnų įgyvendinamos pareigos susijusios su visuomenės bei jos narių turto apsaugos užtikrinimu, asmens teisių apsauga bei kitomis visuomenei gyvybiškai svarbiomis funkcijomis. Remiantis Lietuvos Respublikos (toliau – LR) policijos įstatymo nuostatomis, tinkamam uždavinių įgyvendinimui policijos pareigūnams suteikiami viešojo administravimo įgaliojimai, jiems nepavaldžių asmenų atžvilgiu³. Tais atvejais, kai policijos pareigūnai, vykdydami korupcinio pobūdžio veiksmus, pasinaudoja jiems suteiktais teisėtais įgaliojimais, ypatingai nukenčia jų atliekamų tarnybinių funkcijų kokybė bei mažėja visuomenės pasitikėjimas policija.

Atsižvelgiant į tai, kad korupcija policijos įstaigose yra gana plačiai paplitęs žalingas reiškinys, jo vystimuisi kontroliuoti įgyvendinama tam tikra antikorpacinė politika. Analizuojant kovos su korupcija policijoje raidą, pagal Demokratijos studijų centro duomenis, kova su korupcija

¹ Palidaskaitė J. „Korupcijos sklaidos formos Lietuvoje: tarp sovietinio palikimo ir rinkos padiktuoto pragmatizmo“, Viešojo politika ir administravimas, 2006, Nr. 18, p. 64, prieiga per internetą:

http://internet.ktu.lt/lt/mokslas/zurnalai/vpa/z18/Nr18_6_Palidaskaite.pdf;

² „Vilmorus“ „Lietuvos korupcijos žemėlapis 2014 m. balandis – gegužė“, prieiga per internetą:

<http://www.transparency.lt/wp-content/uploads/2015/10/korupcijozemelapis20141.pdf>;

³ „LR policijos įstatymas“, paskelbta: TAR 2016, Nr.10818, prieiga per internetą: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/28d39920217e11e5b336e9064144f02a>;

policijoje ėmė plėtotis tik paskutiniaisiais dviem dešimtmečiais.⁴ Matyti, jog korupcijos kontrolės priemonių individualizavimas pagal valstybės tarnybos įstaigas, šiuo atveju policijoje, yra gana nauja kovos su korupcija sritis.

Mokslinėje literatūroje dažnai teigiama, jog efektyviai kovai su korupcija valstybės institucijose vystoma ir įgyvendinama tam tikra kovos su korupcija strategija, kurios atskiri elementai koncentruojami į skirtingas korupcijos rizikos veiksnių šalinimo sritis institucijose. Viena iš kovos su korupcija priemonių yra jos prevencija, kurios tikslas yra užkirsti kelią korupcinio pobūdžio nusikalstamoms veikoms, nustatant korupcijos priežastis ir priemones joms šalinti. Siekiant išsiaiškinti, kaip veikia korupcijos prevencijos sistema policijoje, būtina išanalizuoti korupcijos pasireiškimo priežastis ir sąlygas kiekvieno korupcijos lygio atveju bei nustatyti atitinkamus šių veiksnių šalinimo būdus ir priemones, aptarti jų taikymo problemas bei tobulinimo galimybes.

Skatinant kovą su korupcija Lietuvos policijoje ir siekiant išvystyti efektyvią antikorupcinę sistemą, 2011 m. Policijos departamento prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos sudėtyje pradėjo veikti specializuotas kovos su korupcija policijoje padalinys Imuniteto valdyba, kurios vienas iš tikslų yra organizuoti ir koordinuoti policijos pareigūnų, nestatutinių valstybės tarnautojų ir darbuotojų korupcinio pobūdžio nusikalstamų veikų prevenciją ir tyrimą⁵. Sustiprinta korupcijos kontrolės policijoje sistema, išplėtė antikorupcinės veiklos policijoje sferą, buvo pradėta formuoti nauja ir į korupcijos problemų policijoje sprendimą koncentruota kovos su korupcija praktika.

2011 m. pradėtos įgyvendinti individualios ir policijai aktualios korupcijos prevencijos policijoje priemonės, pritaikytos konkrečiai korupcijos policijoje rizikos veiksniams šalinti. 2012 m. pradėta įgyvendinti pirmoji kovos su korupcija policijoje 2012-2014 m. programa, kurios rezultatai atskleidė korupcijos prevencijos policijoje situaciją ir problemas. Jos pagrindu parengta nauja korupcijos prevencijos policijoje 2015-2017 m. programa, kurioje numatytos priemonės skirtingos ir naujai pritaikytos einamam laikotarpiui. Taip pat kiekvienais metais pradėtos vykdyti korupcijos rizikos analizės atitinkamuose policijos įstaigų padaliniuose.

Naujai pradėtų įgyvendinti korupcijos prevencijos policijoje priemonių įgyvendinimo praktika yra nauja ir ne visais atvejais atspindinti sklandų prevencinį darbą. Kai kuriose korupcijos prevencijos srityse trūksta teisinio reguliavimo pagrindų bei jų taikymo praktikoje įgūdžių, dėl ko

⁴ Dzhokova R., Gounev P., Bezlov T. „*Countering police corruption – European perspectives*“, 2013, p. 30; prieiga per internetą:

<https://books.google.lt/books?id=pMVGAgAAQBAJ&pg=PA29&lpg=PA29&dq=countering+police+corruption+european+perspectives&source=bl&ots=hGg-SpSJwA&sig=YJyKemp8pJaQwkYaKOSnAMnbWMM&hl=en&sa=X&ved=0ahUKEwiBqNSDs53MAhWJCCwKHXDXAJgO6AEIOTAC#v=onepage&q=countering%20police%20corruption%20european%20perspectives&f=false>;

⁵ „Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos Imuniteto valdybos nuostatų ir struktūros schema“, Nr. 5-V-679, 2011, p. 3;

gali būti neužtikrinama visapusiška kova su korupcija. Atsižvelgiant į tai, prevencijos priemonių ir jų taikymo rezultatų analizė bei galimų korupcijos problemų bei jų sprendimo būdų nustatymas gali būti žingsnis korupcijos prevencijos policijoje tobulinimo link.

Skatinant prevencinės veiklos efektyvumą, pradėtos aktyviai vykdyti kai kurios pareigūnų veiklos kontrolės bei lojalumo nustatymo priemonės. Viena iš Imuniteto valdybos vykdomų vidaus kontrolės apraše numatytų procedūrų taip pat yra policijos įstaigos darbuotojų lojalumo tikrinimas.⁶ 2016 m. patvirtintame LR policijos įstatyme įtvirtinta policijos pareigūnų lojalumo tikrinimo koncepcija paremta neviešo pareigūnų veiklos tikrinimo atlikimo pagrindu. Todėl viena iš naujausių antikorpacinės veiklos kryptių, kurios įgyvendinimu ir plėtojimu aktyviai užsiima tiek specializuoti antikorpaciniai padaliniai, tiek atskirų policijos padalinių vadovai, yra policijos pareigūnų lojalumo tarnybai tikrinimas. Kol kas koncepcija Lietuvos policijoje nėra iki galo išplėtotą ir daugelio mokslininkų bei valdininkų ginčytina, o jos rezultatai tik tikėtini. Atsižvelgiant į tai, kyla klausimai, kokia pareigūnų lojalumo tarnybai įtaka korupcijos prevencijos atžvilgiu bei, kokia apimtimi tokia kontrolės priemonė įtakos policijos pareigūnų natūralią ištikimybę ir lojalumą valstybei. Siekiant atsakyti į šiuos klausimus bei nustatyti, kokie veiksmai turi būti atliekami policijos pareigūnų grynojo lojalumo skatinimui ir jų motyvacijai, darbe tiriamas pačių policijos pareigūnų požiūris į taikomas naujoves, jų poreikiai lojalumo skatinimo srityje bei siūlymai skaidrios valstybės tarnybos užtikrinimui.

Darbo tikslas yra išanalizuoti korupcijos prevencijos politiką bei jos sistemą policijoje, nustatant jos galimas problemas bei apibrėžti įmanomas jų sprendimų galimybes ir būdus.

Darbo uždaviniai:

- 1) Išanalizuoti korupcijos policijoje sąvoką, priežastis ir padarinius;
- 2) Ištirti korupcijos prevencijos policijoje tikslus ir priemones;
- 3) Nustatyti korupcijos prevencijos policijoje problemas ir galimus jų sprendimo būdus;
- 4) Išanalizuoti policijos pareigūnų lojalumo lygį bei jo skatinimo galimybes.

Mokslinės bei teisinės literatūros analizės metu nustatoma korupcijos kilmė, jos prevencijos esmė bei teisinio reguliavimo pagrindai, nustatomos korupcijos prevencijos priemonės. Statistinių duomenų vertinamuoju bei lyginamuoju metodu tiriama korupcijos ir jos prevencijos situacija policijoje. Pagal tyrimo metu nustatytus duomenis indukcijos metodo pagalba nustatomos korupcijos prevencijos problemos pagal atskiras korupcijos prevencijos kryptis ir jos priemones bei pateikiami tikėtini prevencijos tobulinimo variantai. Vieno iš empirinių tyrimo metodų – apklausos pagalba, siekiama nustatyti galimą policijos pareigūnų lojalumo tarnybai lygį, pareigūnų lūkesčių

⁶ „Policijos departamento prie Lietuvos Respublikos Vidaus reikalų ministerijos Imuniteto valdybos vykdomų vidaus kontrolės procedūrų aprašas“, Nr. 5-V-777;

pobūdį bei galimus lojalumo skatinimo būdus. Rezultatų apibendrinimo metodu, formuluojamos tyrimo išvados.

Magistro darbą sudaro trys pagrindinės dalys. Pirmoje iš jų, aiškinantis korupcijos kilmę, ji analizuojama kaip socialinis reiškinys, nagrinėjamos jos pasireiškimo priežastys, išaiškunami pagrindiniai rizikos veiksniai. Nurodomos korupcijos policijoje formos ir dažniausiai pasitaikančios korupcinio pobūdžio nusikalstamos veikos. Siekiant teisingai išaiškinti antikorupcinių priemonių bei rizikos veiksnių šalinimo sistemą, antroje darbo dalyje apibrėžiama kovos su korupcija strategijos esmė, tiriamos korupcijos prevencijos policijoje įgyvendinimo kryptys, pateikiamos ir analizuojamos aktualios korupcijos prevencijos priemonės pagal korupcijos lygius, nustatomos galimos jų problemos ir trūkimai. Remiantis tyrimo metu nustatytais duomenimis, formuluojamos rekomendacijos dėl kovos su korupcija policijoje tobulinimo. Trečiojoje dalyje analizuojamos konkrečios korupcijos prevencijos priemonės Lietuvos policijoje. Analizuojamas jų pobūdis ir rezultatai, nustatomi galimi trūkumai bei formuluojami galimi prevencinio poveikio skatinimo bei trūkumų šalinimo būdai.

1. KORUPCIJOS REIŠKINIO TEORINĖ APŽVALGA

Korupcijos kaip socialinio reiškimo pažinimas labai svarbus, siekiant tinkamai suprasti ir išnagrinėti korupcijos prevencijos sistemą ir jos veikimo mechanizmą. Įvairiuose korupcijos reiškinio analizuojančiuose šaltiniuose randamas skirtingas jos apibrėžimas. Pirmiausia korupcija gali būti suvokiama, kaip netinkamas arba neatitinkantis standartų ir taisyklių valstybės tarnautojų elgesys.⁷ Tačiau toks korupcijos apibrėžimas yra lakoniškas ir neišsamus.

Lietuvos terminų žodyne nurodyta, kad korupcija tai neteisėtas pelnymas ir naudojimas vienam pareigomis pasipelnymo tikslais bei pareigūno ar veikėjo papirkinėjimas.⁸ LR korupcijos prevencijos įstatyme nurodyta, jog korupcija – tai „valstybės tarnautojo ar jam prilyginto asmens tiesioginis ar netiesioginis siekimas, reikalavimas arba priėmimas turinės ar kitokios asmeninės naudos sau ar kitam asmeniui už atlikimą arba neatlikimą veiksmų pagal einamas pareigas. Taip pat korupcija laikomi ir tiesioginis ar netiesioginis siūlymas ar suteikimas valstybės tarnautojui, jam prilygintam asmeniui turinės ar kitokios asmeninės naudos už atlikimą arba neatlikimą veiksmų pagal valstybės tarnautojo ar jam prilyginto asmens einamas pareigas, taip pat tarpininkavimas darant nurodytas veikas“.⁹ Iš aukščiau nurodytų apibrėžimų matyti, kad korupcinio pobūdžio veiksmams gali būti priskiriami valstybės tarnautojų ir (arba) kitų suinteresuotų asmenų (kitaip dar vadinamų korupcijos subjektais) veiksmai nukreipti į valstybės tarnautojui suteiktų įgaliojimų panaudojimą korupcinio veiksmo subjektams naudingais tikslais.

E. Stasiukevičiūtė ir R. Vonžodaitė teigė, kad korupciją reikia suvokti kaip reguliarią, besikartojančią ir integralią nusikalstamą veiką, kurią vykdo individas, palaikantis tarnybos santykius su valstybės aparatu, ir kuri pasireiškia piktnaudžiavimu jam patikėta padėtimi bei pasitikėjimu, siekiant asmeninės naudos.¹⁰ Taip pat autorės išskyrė du esminius korupcijos bruožus: neteisėta veikla ir veikla, sukelti žalingus padarinius visuomenei.¹¹ A. Raudonienės teigimu, padaryta nusikalstama veika laikoma korupcine, jei ji buvo padaryta viešajame sektoriuje paperkant ar siekiant asmeninės naudos ir kai tokios veikos padarymu siekiama ir reikalaujama kyšio, papirkimo arba nuslėpti ar užmaskuoti kyšio priėmimą ar papirkimą.¹²

Matyti, jog tam tikruose moksliniuose šaltiniuose korupcijos sąvoka dažniausiai suvokiama nusikalstamų veikų kyšininkavimo ir papirkimo požymių kontekste, nors korupcinio pobūdžio

⁷ Piliponytė J. „Antikorupcinis ugdymas aukštojoje mokykloje“, p. 2, prieiga per internetą:

http://www.sdcentras.lt/antikorupcija/am/AM_Piliponyte.pdf;

⁸ „Lietuvių kalbos žodynas“, 2016, žiūrėta: 2016-01-24, <http://www.zodynas.lt/terminu-zodynas/k/korupcija>,

⁹ „LR Korupcijos prevencijos įstatymas“, *Valstybės žinios* Nr. 57-2297, 2002;

¹⁰ Stasiukevičiūtė E. ir Vonžodaitė R. „Korupcijos samprata, priežastys ir analizė“, p. 3; prieiga per internetą:

<file:///C:/Users/User/Downloads/264-805-1-PB.pdf>;

¹¹ *Ibid*;

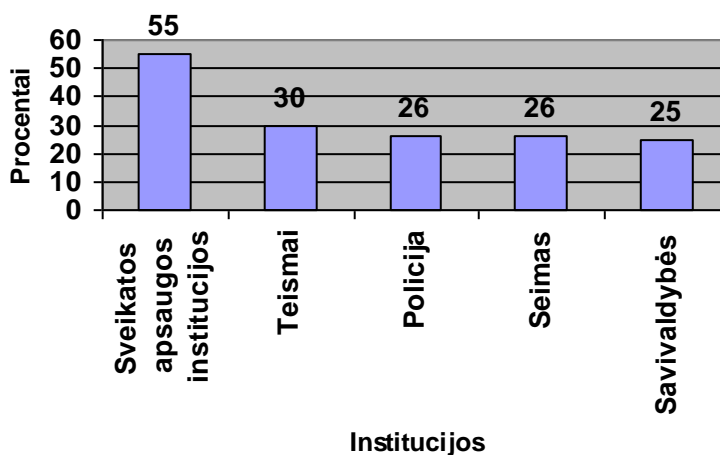
¹² Raudonienė A. „Korupcijos kategorijų analizė“, 2003, *Jurisprudencija*, t. 41(33); 81-90; p. 82, prieiga per internetą:

<https://www3.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/3426/3221>;

veiksmų spektras, kuris bus aptariamas tolimesnio tyrimo metu, yra platesnis ir pasižymintis įvairaus pobūdžio nusikalstamomis veikomis ir kitais teisės pažeidimais, kurių esmė yra bet koks tarnybinės padėties naudojimas savanaudiškais tikslais, neteisėto veikimo metu dalyvaujant vienam ar daugiau subjektų bei siekiant naudos.

Išskiriant korupciją iš kitų nusikalstamų veikų, svarbu suvokti, jog valstybės tarnautojas, kuriam suteikti atitinkami įgaliojimai bei jo teisėti arba neteisėti veiksmai, pasinaudojant savo tarnybine padėtimi, siekiant asmeninės naudos, yra būtinosios korupcijos veiksmo sudedamosios dalys, be kurių įvykdyta nusikalstama veika nebūtų pripažįstama korupcine. J. Palidauškaitė teigė, kad kai kuriais atvejais korupciją galima prilyginti mainams, kuriuose dalyvauja dvi suinteresuotos šalys, pusės.¹³ Viena iš jų yra sprendimą siūlanti, priimanti arba galinti jam daryti įtaką (valstybės tarnautojas, pareigūnas), o kita yra sprendimu suinteresuota šalis (asmuo, asmenų grupė ir pan.).¹⁴ Abi pusės vienija individualios naudos siekimas. Kitas, anot A. Raudonienės, labai svarbus korupcinio pobūdžio veiksmus apibūdinantis kriterijus yra aukščiau minėtų veiksmų slėpimas, randamas tokių veiksmų pateisinimas, maskavimas ir pan. Kadangi atvejais, kai korupcinio pobūdžio nusikalstamoje veikoje dalyvauja dvi nusikaltimo vykdymo pusės suinteresuotos nusikalstamos veikos slėpimu, dažnai tokios veikos yra latentinės ir tikslus jų skaičius nėra žinomas.

TILS pateikto „Korupcijos žemėlapis 2014“ duomenimis šalies gyventojai išskyrė net 13-ka, jų nuomone, korumpuotų šalies institucijų, iš kurių penkias labiausiai korumpuotomis institucijomis įvardino atitinkamai sveikatos apsaugos institucijas, teismus, policiją, Seimą ir savivaldybes.

1 Diagrama. „Korupcijos paplitimas institucijose“

¹³ Palidauškaitė J., „Korupcijos ir atsakomybės problema viešojo administravimo sistemoje“, KTU, 2005, Nr. 13, 25-38; p. 27, prieiga per internetą: https://www.mruni.eu/upload/iblock/9f6/3_j.palidauskaite.pdf;

¹⁴ *Ibid*;

Pagal aukščiau pateiktoje diagramoje nurodytus duomenis matyti, kad šalies policija yra trečioje vietoje iš visų valstybės tarnybos institucijų pagal korumpuotumo lygį. Tai rodo, kad korupcija policijoje yra viena iš aktualiausių bei sprendimo reikalaujančių sričių.

Apibrėžiant korupcijos policijoje sąvoką, susiduriama su analogiška mokslininkų pateikiamų apibrėžimų įvairove. Kaip vieną iš dažniausiai naudojamų korupcijos policijoje apibrėžimų R. Dzhekova, P. Gounev ir P. Bezslav įvardino deviantinius, nesąžiningus, neetiškus arba nusikalstamo pobūdžio policijos pareigūnų veiksmus.¹⁵ Todėl kai kuriose užsienio valstybėse policijos korupcija taip pat gali būti pripažįstami ir tarnybinės etikos pažeidimai arba kitos policijos pareigūnų vykdomos, galimai su tarnyba nesusijusios, nusikalstamos veikos. Riba tarp korupcijos policijoje ir tarnybinės etikos pažeidimų gali būti labai nežymi. Kituose šaltiniuose, korupcija policijoje suvokiama kaip „bet koks policijos pareigūno veikimas arba neveikimas, pasinaudojant suteiktais įgaliojimais bei siekiant asmeninės, grupinės ar organizacinės naudos“.¹⁶ T. Newburn nurodė, jog policijos korupcija yra suprantama kaip bet kokia policijos pareigūnų vykdoma korupcinio pobūdžio veika, susijusi su jų tarnybinės padėties panaudojimu neteisėtais pagrindais bei, siekiant asmeninės naudos.¹⁷

Kovos su korupcija Lietuvos policijoje 2015-2017 m. programoje nurodyta, jog „korupcija policijoje yra bet koks policijos sistemos pareigūno, karjeros valstybės tarnautojo ar darbuotojo, dirbančio pagal darbo sutartį, elgesys, neatitinkantis jam suteiktų įgaliojimų ar suteiktų elgesio standartų, siekiant naudos sau ar kitiems asmenims ir taip pakenkiant gyventojų ir policijos sistemos interesams, ar tokio elgesio skatinimas.“¹⁸

Bet kokie korupcinio pobūdžio veiksmai savo plačiąja prasme suvokiami kaip policijos pareigūnų tarnybinės etikos pažeidimai, tačiau tik tam tikri požymiai atskiria korupcinio pobūdžio veiksmus, nuo kitų tarnybinę atsakomybę užtraukiančių tarnybinės etikos pažeidimų. R. A. Supergeon Hall įvardino požymius, kuriais remiantis korupcija atskiriama nuo tarnybinės etikos pažeidimų. Jo nuomone, vienas svarbiausių požymių yra tarnybinės padėties naudojimas, siekiant bet kokio pobūdžio asmeninės naudos, nepriklausomai nuo to ar veiksmas atliekamas tarnybos metu, ar ne.¹⁹ Tai reiškia, jog tarnybinio turto naudojimas asmeniniais tikslais taip pat gali būti laikomas korupcija pagal pareigūno tikslingus veiksmus asmeninei naudai pasiekti. Nors praktikoje tokie pareigūnų veiksmai dažniausiai užtraukia tarnybinę atsakomybę, tačiau atsižvelgiant į tai, kad tokių veiksmų esmė yra policijos pareigūnų naudojimas tarnybine padėtimi

¹⁵ Dzhekova R., Gounev P., Bezslav T., *supra note 4*, p. 18;

¹⁶ *Ibid*;

¹⁷ Newburn T., „*Understanding and preventing police corruption: lessons from literature*“, Police research series, 1999, p. 6, prieiga per internetą: http://www.popcenter.org/problems/street_prostitution/pdfs/newburn_1999.pdf;

¹⁸ „Kovos su korupcija policijoje 2015-2017 m. programa“ 2015 m. liepos 7 d., Nr. 5-V-634;

¹⁹ Supergeon Hall R. A., „*Ethical foundations of criminal justice*“, CRC Press, 2000, p. 291;

ir tikslas – gauti asmeninės naudos, pagal šiuos požymius jie laikomi korupciniais. Galima teigti, jog tokiais atvejais nauda gaunama atliekant patį veiksma, o ne kaip atlygis už jo atlikimą.

Korupcinio pobūdžio veiksmai gali pasireikšti tiek veikimu, tiek neveikimu, kai to buvo reikalaujama. Taip pat būtinas blogų ketinimų (kaltės) požymis, kai pareigūnas sprendimą dėl veiksmų atlikimo priima suplanuotai, apgalvotai siekdamas naudos bei suvokdamas savo, kaip valstybės tarnautojo, vykdomą teisės pažeidimą ir galimus jo padarinius (priežastinis veikos ir jos padarinių ryšys).²⁰ Atsižvelgiant į tai, kad korupcinio pobūdžio veiksmus gali vykdyti tiek vienas policijos pareigūnas, tiek veikdamas kartu su kitu suinteresuotu asmeniu, galima teigti, jog korupciją policijoje teisingausia suvokti kaip visas korupcinio pobūdžio nusikalstamas veikas ir kitus teisės pažeidimus apimančią korupcijos subjektų veiklą, pasinaudojant tarnybine padėtimi bei siekiant abipusės arba asmeninės bet kokio pobūdžio naudos.

1. 1. Korupcijos pasireiškimo priežasčių analizė

Siekiant įvertinti kovos su korupcija policijoje priemonių efektyvumą ir jų visumą, orientuotą į konkrečias problemines sritis, svarbu išanalizuoti korupcijos kilmę bei jos atsiradimo priežastis. Mokslinėje literatūroje išskiriamos keturios sritys, kurių kontekste yra analizuojamos korupcijos policijoje pasireiškimo priežastys:

- a) policijos pareigūnų atrankos ir švietimo trūkumai;
- b) tarnybos materialinių resursų stoka;
- c) atskaitomybės ir kontrolės sistemos spragos bei
- d) kultūrinės tradicijos, įtakojančios policijos pareigūnų požiūrį į korupciją.²¹

E. Stasiukevičiūtė ir R. Vonžodaitė taip pat išskyrė teisinėje literatūroje nurodomas ir kitas korupcijos policijoje priežastis: bendrąsias socialines (žemi valstybės tarnautojų atlyginimai, nedarbas ir pan.), teisines (teisės aktų trūkumai bei dažnas jų keitimas, kontrolės sistemų, liudytojo apsaugos programų netobulumas ir pan.), visuomenės pilietiškumo stoką ir pasyvumą antikorpucinėje veikloje bei kitų išorinių veiksnių įtaką.²² Kaip vienas iš pagrindinių rizikos veiksnių gali būti įvardijama visuomenėje vyraujanti nuomonė „Esant reikalui – duoti“. 2011 m. atliktų tyrimų metu nustatyta, kad net 60 proc. Lietuvos gyventojų neabejotinai duotų kyšį.²³ Dėl

²⁰ *Ibid*, p. 291;

²¹ Williams H., „*Core factors of police corruption across the world*“, 2002, p. 86, prieiga per internetą: file:///C:/Users/User/Downloads/core_factors.pdf;

²² Stasiukevičiūtė E. ir Vonžodaitė R., *supra note 10*, p. 3;

²³ „Transparency International“ Lietuvos skyrius, „Lietuvos nacionalinės atsparumo korupcijai sistemos tyrimas“, Vilnius, 2012; prieiga per internetą: http://www.transparency.lt/wp-content/uploads/2015/10/lietuvos_nacionalines_atsparumo_korupcijai_sistemos_tyrimas-1.pdf;

šios priežasties tik vieningai propaguojant teisingą ir korupcijai pasireikšti nepalankų požiūrį, galima išgyvendinti korupcijos apraiškas iš policijos ir visuomenės gyvenimo.

Apibendrinus aukščiau nurodytas korupcijos policijoje priežastis matyti, jog policiją ir jos veiklą įtakojančius veiksnius, galima suskirstyti į dvi kategorijas – vidines ir išorines.²⁴ Tai reiškia, kad policijos veiklą lygiagrečiai įtakoja veiksniai, kylantys tiek iš policijos įstaigos kaip institucijos su savo organizacija ir papročiais vidaus, tiek išoriniai veiksniai, kurie atsiranda policijai bendradarbiaujant su kitomis valstybės institucijomis, visuomene ir pan.

Policijos pareigūno statusas įpareigoja policijos pareigūnus tiek darbo, tiek ne darbo metu laikytis tarnybinės etikos reikalavimų ir taip formuoti teisingą policijos pareigūno įvaizdį visuomenėje, todėl sąlygas atsirasti ir plėtotis korupcijai, lygiagrečiai įtakoja dvi įtakos sferos: pareigūno darbinė aplinka ir aplinka po darbo. Aplinka po darbo, t. y. draugai ir artimieji, ryšiai su jais bei pati visuomenė turi didelę įtaką pareigūno moralės ir požiūrio į korupciją formavimui.

Korupcijos pasireiškimo sąlygų atsiradimui didelę įtaką turi padalinio, kuriame dirba pareigūnas, vidinė aplinka, darbuotojų kultūra bei atliekamo darbo specifika. „JAV Tarptautinės plėtros agentūros programos apžvalgoje: kova su korupcija ir policijos sąžiningumas“ nurodyta, kad policijos viduje korupcija dažniausiai pasireiškia dviejų rūšių aplinkoje, t. y. vykdant tarnybines funkcijas gatvėse bei tarnybinių patalpų užkulisuose.²⁵ Korupcijos atžvilgiu svarbus kiekvieno padalinio kolektyvo mikroklimatas bei tarnybinės veiklos pobūdis. Pareigūnų atliekamos tarnybinės funkcijos ir jų pobūdis taip pat gali tiesiogiai įtakoti korupcijos pasireiškimo mastą, todėl policijos pareigūnų vykdoma užduotis dažniausia nulemia kyšio kiekį bei korupcijos lygį. Pavyzdžiui, tam tikrų padalinių pareigūnų, dažniausia atliekančių žvalgybos funkcijas, darbo specifika yra susijusi su socialinių ryšių palaikymu su nusikaltėliais. Įtakojami tam tikrų veiksmų, tokie ryšiai gali peraugti į nusikalstamus, kai policijos pareigūnai įsitraukia į nusikaltėlių vykdomas nusikalstamas veikas arba prie jų prisijungia bei panaudoja savo tarnybinius įgaliojimus nusikalstamais tikslais. Tuo tarpu viešosios tvarkos priežiūrą bei prevenciją atliekančių padalinių pareigūnų darbo specifika ir asmenų kontingentas yra visiškai kitoks. Jų veiklos atveju, dažniausiai sudaromos galimybės smulkaus pobūdžio korupcijai. Taigi, tokie policijos pareigūnų vidinės ir išorinės aplinkos skirtumai reikalauja individualių korupcijos problemos sprendimo priemonių.

Korupcinio pobūdžio veiksmų pasireiškimą tarnybinėje veikloje įtakoja policijos pareigūno darbo vietovė, nuo kurios priklauso ne tik korupcinis elgesys, bet ir pagrindiniai korupcijos šaltiniai. Policijos įstaigos teritorinis aspektas siejamas su tuo, jog kiekvienas miestas priklausomai nuo jo dydžio ir vyraujančios kultūros, pvz.: sostinė ar turistinis miestas, kuriuose plėtojamas verslas, kuriamos parduotuvės paslaugų teikimo įmonės ir pan., gali įtakoti policiją ir korupcijos

²⁴ Dzhekova R., Gounev P., Bezlov T., *supra note 4*, p. 18;

²⁵ Neild R. „*USAID program brief: anticorruption and police integrity. Security sector reform program*“, 2007, p. 2, http://pdf.usaid.gov/pdf_docs/Pnadm948.pdf;

atžvilgiu paversti ją labiau pažeidžiama, nei tai būtų kituose, mažiau ekonomiškai išsivysčiusiuose miesteliuose. Atitinkamas verslo plėtojimas gali turėti papildomos įtakos korupcinio pobūdžio nusikalstamų veikų atsiradimui, kai įmonių savininkai, verslininkai ar kiti suinteresuoti asmenys tam tikromis gėrybėmis – daiktais, vertybėmis, pinigais ar paslaugomis (pvz. nuolaidomis, nemokamu kavos puodeliu, pigiomis prekėmis, remonto paslaugomis ir pan.), „atsidėkoja“ policijos pareigūnams už tai, kad šie teisiškai neužfiksuotų tam tikrų jų vykdomų teisės pažeidimų. Dažnai tokie mokėjimai būna periodiniai ir tampa įprasti.²⁶ Pareigūnams nuolat priimant verslininkų ar kitų asmenų „padėkas“ gali pasireikšti ir sisteminės korupcijos požymiai.

Kaip jau buvo minta, didelę įtaką veiklos skaidrumui turi policijos įstaigos vidinė kultūra ir vertybės. Įstaigos vadovui tenka atsakinga užduotis suformuoti kolektyvą iš atsidavusių ir lojalių policijos veiklų ir tikslams darbuotojų, kurių siekiai ir požiūris sutampa su policijos įstaigų įgyvendinamais tikslais. Dažnai nuo paties vadovo moralinių vertybių bei jo keliamų reikalavimų pavaldiniams priklauso ir visų padalinio pareigūnų profesinis požiūris į atliekamas užduotis.

Kolegų grupinio lojalumo jausmas vienas kitam bei glaudžių kolektyvo santykių palaikymas taip pat gali būti žalingi korupcijos atžvilgiu.²⁷ Toks sutartinis paprotys yra policijos padalinių vidinės kultūros dalis. Pareigūnai nėra linkę pranešti apie neetišką arba korumpuotą jų kolegų elgesį tarnybos metu. Ir dažniausiai tokius jų veiksmus dangsto.

Išanalizavus korupcijos priežastis, galima teigti, kad priemonės joms šalinti turi būti nukreipiamos tiek į tam tikrų priežasčių visumą, pvz.: į policijos įstaigos vidines organizacines problemas bei išorines (visuomenės įtraukimas į antikorupcinę veiklą, jos švietimas), tiek į kiekvieną policijos bendruomenės narį, skatinant jo motyvaciją, pasitenkinimą darbu bei keliant vidinę kultūrą.

1. 2. Korupcijos formos ir korupcinio pobūdžio nusikalstamos veikos policijoje

Teorijoje nurodoma, jog korupcija gali būti epizodinė (vienkartinis veiksmas), kuri atsiranda tada, kai užmezgus vienkartinį ryšius tarp atskiro piliečio ir pareigūno, daromi korupcinio pobūdžio teisės pažeidimai, siekiant asmeninės naudos. A. Raudonienės teigimu, epizodinė korupcija yra tuomet, kai valstybės tarnyboje vyrauja sąžiningas elgesys, o korupcinė veika yra išimtis, ir nesąžiningas valstybės tarnautojas sudrausminamas išaiškinus jo neteisėtą

²⁶ Quah J. ST „*Preventing police corruption in Singapore: The role of recruitment, Training and Socialisation*“, The Asia Pacific journal of public administration, Vol. 28, No. 1, 2006, p. 59-75, prieiga per internetą: <http://www.jonstquah.com/images/Police%20Corruption%20Article%20APJPA.pdf>;

²⁷ Dzhokova R., Gounev P., Bezlov T. , *supra* note 4;

veiką.²⁸ Tuo tarpu sisteminė korupcija – tai atvejai, kai korupcinio pobūdžio teisės pažeidimai tampa asmens ar visos įstaigos veikimo norma (pripažįstamas etiškas elgesys, tačiau slepiami pažeidimai ir “persekiojami” asmenys, netylintys apie vykdomą korupciją ir pan.).

Europos bendrijų konvencijoje dėl kovos su korupcija, susijusia su Europos Bendrijų pareigūnais ar Europos Sąjungos valstybių narių pareigūnais nurodyta, kad korupcija gali būti aktyvioji ir pasyvioji.²⁹ Aktyviosios korupcijos atveju pasireiškia tyčiniai veiksmai, kai asmuo žada arba duoda bet koki nepagrįstą atlygį pareigūnui už jo teisėtą ar neteisėtą veikimą ar neveikimą einant pareigas. Pasyvioji korupcija - kai pareigūnas priima bet koki nepagrįstą atlygį arba priima pažadą dėl tokio atlygio už teisėtą ar neteisėtą veikimą arba neveikimą vykdant tiesiogines funkcijas.³⁰ Vadovaujantis šiuo kriterijumi, A. Raudonienė išskyrė du korupcijai būdingus elementus: „Korupcija gali būti apibūdinama kaip sprendimo priėmėjo ir suinteresuoto asmens, duodančio, priimančio, siūlančio ar žadančio naudą dėl jam palankaus sprendimo priėmimo – santykių, kitaip dar vadinamų, korupciniais mainais“.³¹

R. A. Supergeon Hall išskyrė vidinę ir išorinę korupciją. Pirmosios atveju, korupcinio pobūdžio veiksmai vykdomi policijos įstaigos ar padalinio viduje pačių pareigūnų tarpe, kai pareigūnai, siekdami geresnių darbo sąlygų ar kitais asmeniniais tikslais, tam tikromis gėrybėmis, dovanomis ar paslaugomis įtakoja kitų savo kolegų atliekamas funkcijas. Tuo tarpu išorinė korupcija pasireiškia tuomet, kai korupcinio pobūdžio santykiai atsiranda tarp policijos pareigūnų ir gyventojų.

Remiantis moksline literatūra, korupcinio pobūdžio nusikalstamų veikų praktika bei atsakomybę už tokio pobūdžio veiksmus numatančių teisės aktų nuostatomis, išskiriamos įvairaus pobūdžio korupcinės nusikalstamos veikos, kurių tikslas, priežastys ir padariniai būna skirtingi, pvz.: kyšininkavimas, prekyba poveikiu, papirkimas, piktnaudžiavimas tarnybine padėtimi arba įgaliojimų viršijimas, dokumentų ar matavimo priemonių suklastojimas, sukčiavimas, turto pasisavinimas ar iššvaistymas, tarnybos paslapties atskleidimas, neteisingų duomenų apie pajamas, pelną ar turtą pateikimas, nusikalstamu būdu įgytų pinigų ar turto legalizavimas, kišimasis į valstybės tarnautojo ar viešojo administravimo funkcijas atliekančio asmens veiklą.

Praktikoje dažnai pastebimi ir nepotizmo atvejai, kai esami policijos pareigūnai pažinčių pagalba, padeda savo šeimos nariams ar giminaičiams galimai neskaidrios atrankos metu užimti nepagrįstas pareigas, taip pat protekcionizmo atvejai ir pan. Analizuojant korupcinogeninių situacijų

²⁸ Raudonienė A., *supra note 12* p. 82;

²⁹ „Europos bendrijų konvencija dėl kovos su korupcija, susijusia su Europos Bendrijų pareigūnais ar Europos Sąjungos valstybių narių pareigūnais, parengta vadovaujantis Europos Sąjungos sutarties K.3 str. 2 d. C p., Valstybės žinios 2004, Nr. 154-5601;

³⁰ *Ibid*;

³¹ Raudonienė A., *supra note 12*, p. 82;

paplitimą praktikoje, TILS buvo sulygtinti 2011 m. ir 2014 m. duomenys, iš kurių matyti, kad tarnybinio turto naudojimas asmeniniais tikslais visuomenėje suprantama kaip dažniausiai valstybės tarnyboje, tarp jų ir teisėsaugos institucijose, pasireiškianti korupcijos forma.

	2011 m.	2014 m.
valstybės tarnautojas naudojasi tarnybiniu transportu asmeniniais su darbu nesusijusiais reikalais	52 proc.	39 proc.
pasinaudojimas pažintimis darbinantis valstybės institucijoje, įstaigoje ar įmonėje	44 proc.	38 proc.
Asmens pasinaudojimas pažintimis dėl jam aktualaus sprendimo priėmimo greitumo ir kokybiškumo	41 proc.	31 proc.
valstybės tarnautojas paima kyšį už paslaugos atlikimą ar atlikimo pagreitinimą (kyšininkavimas)	41 proc.	26 proc.
asmuo duoda tam tikro dydžio atlygį valstybės tarnautojui ar pareigūnui už tai, kad paslauga jam būtų suteikta greičiau ir kokybiškiau (papirkimas)	39 proc.	25 proc.

1 Lentelė. „Korupcinių situacijų paplitimas“

1. 3. Korupcijos policijoje padariniai

Beveik visais atvejais korupcija policijoje yra didelių sisteminių problemų pasekmė, kurią sukelia bendra policijos institucijų skaidrumo stoka bei pareigūnų veiklos kontrolės trūkumas. Šių korupcijos policijoje veiksmų pasėkoje yra menkinama valstybės teisinė galia bei valstybės įstaigų įtaka valstybės gyvenimui ir vystymuisi.³²

Didelė dalis iš ankstesniame skyriuje nurodytų nusikalstamų veikų aktualios ir Lietuvos policijos sistemoje. Remiantis Imuniteto valdybos pateiktos Policijos darbuotojų nusikalstamų veikų, tarnybinių nusižengimų ir korupcijos pasireiškimų tendencijų policijos sistemoje 2014 m. metinės ataskaitos duomenimis matyti, kad šalies Imuniteto padaliniai 2014 m. laikotarpiu daugiausia ikiteisminių tyrimų atliko dėl piktnaudžiavimo tarnybine padėtimi, kyšininkavimo, papirkimo ir dokumentų klastojimo.

„Transparency International“ pranešime nurodyta, jog korupcijos policijoje pasėkoje yra menkinamas policijos įvaizdis, silpnėja visuomenės pasitikėjimas policija, didėja nusikalstamumas

³² Neild R., *supra note 25*, p. 2;

bei netikslingai iššvaistomi policijos įstaigų materialiniai resursai.³³ Policijos pareigūnų abejingumas valstybės tarnybai kelia grėsmę teisingam policijos pareigūnų tarnybos principų įgyvendinimui, jų atliekamų funkcijų skaidrumui bei pažeidžia viešąjį interesą. Korupcijos policijoje įtaka itin pastebima ne tik tarnybos aplinkoje, bet ir visuomenėje. Išprovokuojamas visuomenės nebendradarbiavimas bei nepagarba policijai. Taip pat korupcijos pasėkoje kyla grėsmė policijos atliekamoms funkcijoms bei jų darbuotojams, vyrauja žema policijos moralė, dėl ko sumažėja galimybės pritraukti naują ir išlaikyti esamą kvalifikuotą personalą.

Vienas iš didžiausių žalą sukeliančių korupcijos padarinių policijoje yra visuomenės nepasitikėjimas policija, jos pasipriešinimas pareigūnams, jų pačių bei jų veiklos žeminimas. Nors pastaruoju metu pasitikėjimas policija didėja, tačiau ir toliau turi būti puoselėjamas bendruomenės ir policijos pareigūnų tarpusavio ryšys, rengiamos prevencinės akcijos, skatinamas visuomenės švietimas bei taikomos kitos gyventojams aktualios prevencinės priemonės.

³³ „Transparency International“, „*Corruption in justice and security*“, 2011, p. 6; prieiga per internetą: http://www.transparency.org/files/content/corruptionqas/285_Corruption_in_justice_and_security.pdf;

2. KOVOS SU KORUPCIJA POLICIJOJE STRATEGIJOS ANALIZĖ

Siekiant užtikrinti policijos teikiamų paslaugų kokybę, praktikoje įgyvendinama tam tikra kovos su korupcija strategija, kurios tikslas yra užtikrinti bendrą antikorupcinės politikos policijoje įgyvendinimą, pasitelkiant atitinkamas kovos su korupcija priemones ir būdus bei nuosekliai ir efektyviai mažinant korupcijos pasireiškimo atvejų skaičių policijos įstaigose.³⁴ Įgyvendinant kovos su korupcija policijoje strategijos siekius, policijos įstaigose vykdoma korupcijos kontrolė, kuri anot J. Palidaskaitės, pasireiškia trim aspektais: teisiniu persekiojimu, korupcijos prevencija bei antikorupciniu švietimu.³⁵ Korupcijos prevencija yra viena iš korupcijos kontrolės formų, todėl jos ištakos gali būti analizuojamos antikorupcinių subjektų vykdomos kontrolės politikos kontekste. Pažymėtina, jog švietimas kai kuriais atvejais gali būti priskiriamas prie prevencijos priemonių.

Korupcinio pobūdžio nusikalstamų veikų kontrolė vykdoma specializuotų institucijų tam tikrais veiksmais mažinant bei stabilizuojant korupcijos pasireiškimo atvejų plitimą. Viena iš tokių kontrolės formų yra nustatytų korupcinio pobūdžio nusikalstamų veikų tyrimas bei išaiškinimas nustatant veikas padariusius asmenis. Tyrimai dėl korupcinio pobūdžio nusikalstamų veikų yra nuolat vykdoma ir neišvengiama korupcijos kontrolės priemonė, kuri efektyviai pasitarnauja ir prevenciniais tikslais. Nustatytų korupcijos atvejų viešinimas yra viena iš LR korupcijos prevencijos įstatyme numatytų prevencijos priemonių.³⁶ Informacija apie nustatytus korupcijos atvejus bei tokius veiksmus atlikusius asmenis viešinama įstaigų, tarp jų ir policijos, vidiniuose interneto tinklapiuose, o tam tikrais atvejais paskelbiama ir plačiąjai visuomenei. Informacijos apie nustatytus korupcijos atvejus viešinimas gali turėti teigiamos įtakos visuomenės požiūriui į kovą su korupciją bei padėti formuoti visuomenės pasitikėjimą policija ir jos vykdoma skaidrumo politika. Informacijos apie nustatytus policijos pareigūnų korupcijos atvejus, prevenciškai teigiamai veikia ir kitus pareigūnus, kurie informuojami apie galimas korupcinio pobūdžio veiksmų pasekmes.

Bet kokios formos antikorupcinė veikla yra teigiama reakcija į korupcijos pasireiškimo atvejus valstybės tarnyboje jos tobulinimo ir skaidrinimo link. Įvairiomis kovos su korupcija priemonėmis, tarp jų ir prevencinėmis, yra sukuriama naujos įstaigos elgesio ir moralės taisyklės, ugdoma įstaigos darbuotojų vidinė kultūra ir kritiškas bei neigiamas požiūris į korupcinio pobūdžio nusikalstamas veikas valstybės tarnyboje. Savo ruožtu darbuotojai, kurių moralė grįsta etišku bei skaidriu policijos paslaugų teikimu šalies gyventojams bei visapusišku policijos veiklos principų

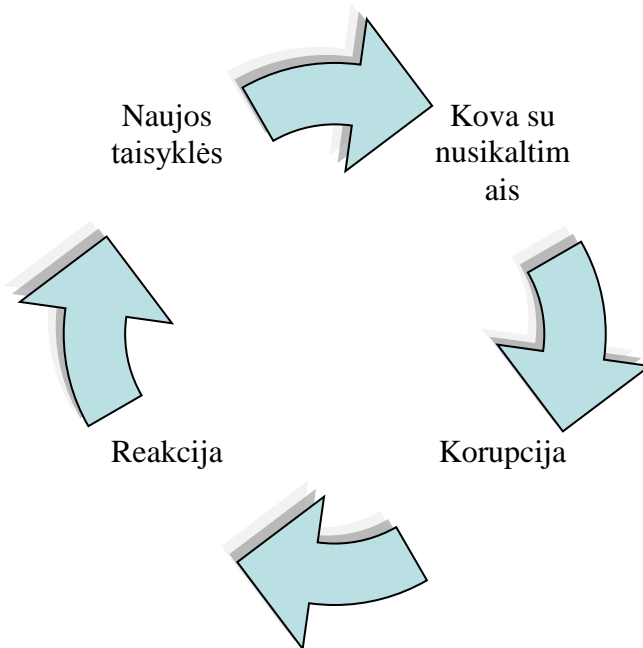
³⁴ Newham G., „Towards an Anti-Corruption Strategy for SAPS Area Johannesburg“, p. 2; prieiga per internetą: <http://www.csvr.org.za/docs/policing/towardsanticorruption.pdf>;

³⁵ Palidaskaitė J., *supra* note 13, p. 35;

³⁶ „LR Korupcijos prevencijos įstatymas“, *supra* note 9;

laikymusi ir įgyvendinimu, tarnybos metu ne tik užtikrina pavyzdinę pareigų atlikimą, tačiau ir pelno gyventojų pasitikėjimą.

Policijos įstaigų darbuotojų bei jų kontrolę vykdančių asmenų veikla, korupcijos pasireiškimo atžvilgiu, gali būti apibrėžiama kaip ciklas, į kurį įeina problemos nustatymas tarnybinių funkcijų atlikimo metu, jos kontrolė bei galimas šalinimas arba mažinimas, naujų taisyklių sukūrimas, naujo požiūrio suformavimas ir tolimesnis tarnybinių funkcijų atlikimas, vadovaujantis išgrynintu ir niekieno neįtakojamu objektyviu požiūriu į atliekamas funkcijas.³⁷

1 Schema. „Korupcijos ciklas“

Tam, kad kova su korupcija būtų maksimaliai efektyvi, būtina tarpusavyje derinti atitinkamas veiklos kontrolės bei sankcijų už pažeidimus priemonės su pareigūnus skatinančiais prevenciniais metodais.³⁸ Esminiai kovos su korupcija Lietuvoje principai, tikslai ir uždaviniai yra numatyti LR korupcijos prevencijos įstatyme. Jame nurodyta, jog korupcijos prevencija – „tai korupcijos priežasčių bei sąlygų atskleidimas ir šalinimas, sudarant atitinkamų antikorpucinių priemonių įgyvendinimo sistemą. Taip pat tai poveikis asmenims, siekiant atgrasinti nuo korupcinio pobūdžio nusikalstamų veikų darymo.“³⁹ Apibrėžime atsispindi ir pagrindiniai korupcijos

³⁷ Committee on the Office of the ombudsman and the police integrity commission „*Research report on trends in police Corruption*“, 2002, p. 69, prieiga per internetą:

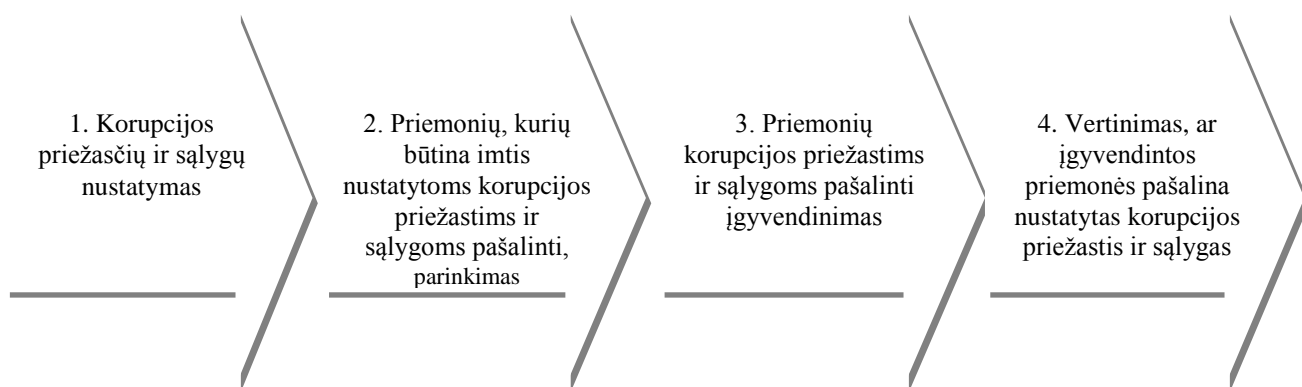
[http://www.parliament.nsw.gov.au/prod/parlment/committee.nsf/0/a467316feb212c4cca256cfb0013c1d2/\\$FILE/Research+Report+on+Trends+in+Police+Corruption.PDF](http://www.parliament.nsw.gov.au/prod/parlment/committee.nsf/0/a467316feb212c4cca256cfb0013c1d2/$FILE/Research+Report+on+Trends+in+Police+Corruption.PDF);

³⁸ „Transparency international“, „*Anti-corruption and police reform*“, Anti-corruption resource centre, 2010, prieiga per internetą: <http://www.u4.no/publications/anti-corruption-and-police-reform/>;

³⁹ „LR korupcijos prevencijos įstatymas“, *supra note 9*;

prevencijos uždaviniai, kuriems pasiekti policijoje yra kuriamas ir nuolat tobulinamas tam tikras mechanizmas. Korupcijos prevencijos pagrindinis tikslas yra siekti, jog korupcija nekliudytų šalies ekonomikos bei demokratijos plėtojimui, puoselėti socialinę gerovę, stiprinti nacionalinį saugumą, didinti viešųjų paslaugų kokybę bei valstybės tarnybų vidinę kultūrą.⁴⁰ Pasitelkus LR korupcijos prevencijos įstatymo nuostatas, įgyvendinant minėtus tikslus, yra siekiama užkirsti kelią visiems korupcijos pasėkoje atsirandantiems neigiamiems padariniams ir pasekmėms.

2013 m. spalio 22 d. Valstybinio audito ataskaitoje „Kaip valstybės įstaigos vykdo korupcijos prevenciją?“ pateikti korupcijos prevencijos vykdymo etapai, kurie taikomi ir policijos įstaigose:⁴¹

2. Schema. „Korupcijos prevencijos vykdymo etapai“

Kiekvienas iš aukščiau nurodytų etapų turi būti įgyvendinamas nuosekliai, dėmesingai ir atsakingai. Praleidus bent vieną iš šių etapų arba įgyvendinus jį aplaidžiai, galima prarasti bet kokią galimybę pasiekti teigiamų kovos su korupcija rezultatų.

2. 1. „Sugedusio obuolio teorijos“ aiškinimas ir praktinė reikšmė

Kovos su korupcija priemonės gali būti koncentruojamos į instituciją ir jos kultūrą kaip visumą bei į atskirus institucijos narius. Bendrą korupcijos prižasčių visumą apimanti korupcijos prevencijos koncepcija yra bendro pobūdžio ir prevencijos priemonės pritaikytos institucinėms bei organizacinėms problemoms šalinti. Tuo tarpu, koncentruojantis į atskirus individus, nagrinėjamos korupcijos prižastys kylančios iš individo kaip asmens moralinių ir psichologinių savybių. Jungtinėse Amerikos Valstijose mokslininkams atlikus korupcijos atvejų Niujorke analizę, korupcijos prevencijai perprasti buvo pasiūlyta „Sugedusio obuolio teorija“, kuri padėjo plačiau

⁴⁰ *Ibid*;

⁴¹ Valstybinio audito ataskaita, „Kaip valstybės įstaigos vykdo korupcijos prevenciją?“, 2013, p. 10, prieiga per internetą: <file:///C:/Users/User/Downloads/VK-ataskaita-korupcijos-prevencija-.pdf>;

pažvelgti į korupcijos prevenciją, darant prevencinį poveikį institucijai per jos narių savybių ir elgesio ypatybių prizmę.⁴² Obuoliams metaforiškai prilyginami pavieniai, į korupciją linkę policijos pareigūnai, o pintine laikoma visa policijos įstaiga su savo vidine organizacija ir kultūra. Todėl šios teorijos esmė yra atsakyti į klausimą: sugedo obuolys, ar visa pintinė?

Brian D. Fitch teigė, jog kriminalinio elgesio yra išmokstama iš supančios aplinkos.⁴³ Manytina, kad policijos pareigūnas gali įgyti tam tikrų asmeninių savybių iš savo kolektyvo, todėl „Sugedusio obuolio teorijos“ metodu analizuojama atskirų individų esamų ir buvusių kolektyvų aplinka, darbuotojų ryšiai, jų moralinės vertybės, vyraujanti kultūra, identifikuojant jų problemas korupcijos srityje bei galimą jų įtaką kitoms įstaigos ir jų nariams. Nuo to priklauso pakantumo korupcijai lygis visos įstaigos mastu. S. Miller ir J. Blackler teigė, jog korupcijos prevencijos ideologija turi būti formuojama ir įgyvendinama kolektyvinės atsakomybės ir iniciatyvos pagrindu.⁴⁴ Tai reiškia, jog korupcijos prevencijos pagrindinis tikslas turi būti pakeisti visos policijos sistemos pareigūnų mastymą ir skatinti bendrą jų kultūrą taip į antikorupcinę veiklą įtraukiant ir atskirus įstaigos narius.

Atlikus institucijų bei atskirų individų įtakos korupcijai ir jos mastui tyrimą, buvo suformuluoti apibendrinantys teiginiai. Literatūroje nurodyta, jog sistemiškai korumpuotos įstaigos linkusios pasinaudoti atskirais epizodinės korupcijos atvejais tam, jog pridengtų savo iš esmės sunykusią vidinę kultūrą ir išsiplėtojusią korupciją.⁴⁵ Korupcija tampa kolektyvo norma ir susidaro įstaigos narių konformistiško elgesio, kuris atsiranda iš asmenų egoizmo ir noro pritapti, pagrindu. Vadinsi, daugumos moralinių nuostatų stabilumui, atskiri epizodinės korupcijos atvejai įtakos neturi. Tuo tarpu atskiri pavieniai asmenys gali būti lengvai įtraukiami į vidinės subkultūros ratą.

Dėl tvirtų vidinių korupcinių ryšių ir daviantinės kultūros, tampa neįmanoma išgryninti kolektyvą, atrankos kriterijų griežtinimas tampa bevaisiai dėl ko nukenčia ir prevencijos priemonių efektyvumas. Iki šių dienų policijoje pastebimi tam tikri vidinės subkultūros požymiai, kurie ne visada yra kontroliuojami vadovų, tačiau dažnai plačiai paplitę pavaldinių tarpe, pvz.: kelių eismo priežiūros pareigūnai, nesurašo administracinio teisės pažeidimo protokolo, kai pažeidėjui parodžius policijos pareigūno tarnybinį pažymėjimą paaiškėja, kad pažeidėjas yra kolega.

Siekiant išgyvendinti korupciją iš atskirų jos narių, turi būti analizuojama įstaigos probleminių požymių visuma ir taikomos atitinkamos kovos su korupcija priemonės. Tam, kad priemonės būtų pakankamai efektyvios, tarpusavyje turi būti derinamos tiek epizodinės, tiek sisteminės korupcijos atžvilgiu veiksmingos prevencijos priemonės. Subkultūra gali būti

⁴² „Committee on the Office of the ombudsman and the police integrity aommission“, *supra note 37*;

⁴³ Fitch Brian D. „Law enforcement ethics“, 2014, p. 142;

⁴⁴ Miller S. ir Blackler J. „Ethical issues in Policing“, 2004, p. 139;

⁴⁵ Spurgon HALL R. A., *supra note 19*, p. 280;

išgyvendinama, policijos pareigūnų kasdienės veiklos metu iš pareigūnų reikalaujant atskaitomybės, sąmoningumo bei atsidavimo atliekamoms funkcijoms.

2. 2. Korupcijos prevencijos policijoje pagrindinės kryptys

Korupcijos prevencijos policijoje tikslas yra nustatyti ir išanalizuoti korupcijos policijoje pobūdį, jos priežastis, sukurti tam tikrą priemonių sistemą, orientuotą į veiksmus korupcijos policijoje sąlygoms šalinti bei atgrasyti policijos pareigūnus nuo korupcinio pobūdžio nusikalstamų veikų. Taip pat korupcijos prevencijos policijoje priemonėmis siekiama skatinti tarnybinės etikos puoselėjimą bei laiku užkirsti kelią korupcijos pasėkoje atsirandantiems neigiamiems padariniams.

Joel Miller akcentavo policijos įstaigos vidinės kultūros formavimo svarbą bei pačių pareigūnų švietimą prevenciniais tikslais, taip pat pareigūnų informavimą apie korupcijos žalą ir padarinius. Autorius pabrėžė, jog pareigūnų veikla, ypač tų, kurie dirba padidintos rizikos darbu, turi būti kontroliuojama. Būtina skirti didelį dėmesį policijos duomenų ir kitos tarnybinės informacijos saugumui.⁴⁶ Atsižvelgiant į tai, literatūroje išskiriamos šešios pagrindinės korupcijos prevencijos policijoje kryptys:

- 1) nulinės tolerancijos korupcijai principo laikymasis visų lygių pareigūnų tarpe;
- 2) policijos kultūros vystymas;
- 3) pareigūnų veiklos kontrolės tobulinimas bei pareigūnų atskaitomybės skatinimas;
- 4) jaunųjų policijos pareigūnų mokymų programų diegimas bei aktyvus tolimesnis policijos pareigūnų švietimas;
- 5) nepriklausomų kovos su korupcija padalinių įkūrimas bei už pareigūnų vidinės kontrolės vykdymą atsakingų pareigūnų paskyrimas;
- 6) bendruomenės pareigūnų įtraukimas į antikorupcinę veiklą;
- 7) policijos pareigūnų atrankos standartų kėlimas.⁴⁷

Kontroliuojant korupcijos mastą policijoje, pirmiausia svarbu pasirinkti ir taikyti tinkamą antikorupcinę politiką, t.y. laikytis nulinės tolerancijos principo, kuris reiškia absoliutų korupcijos *netoleravimą* ir nuolatinės kovos su ja palaikymą. Šiam principui prigyti policijos pareigūnų sąmonėje reikalingas laikas ir tam tikros pastangos, tačiau tikslingai parenkant ir taikant antikorupcinės veiklos priemones, jas diferencijuojant su visuomenės ir pareigūnų švietimu, gali būti išugdomi pavyzdingi ir korupcijai atsparūs pareigūnai. Nulinės tolerancijos principo laikymosi

⁴⁶ Miller J. „*Police corruption in England and Wales. An assessment of current evidence*“, 2003, p. 4, prieiga per internetą: <http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/20140122145147/http://www.levesoninquiry.org.uk/wp-content/uploads/2012/03/Exhibit-DOC4-to-ws-of-Denis-OConnor-November-2003.pdf>;

⁴⁷ United States General Accounting Office, „*Law enforcement Informatikon on Drug – Related Police Corruption*“, 1998, p. 14, prieiga per internetą: <http://www.gao.gov/assets/230/225957.pdf>;

pirmiausia tikimasi iš padalinių vadovų, kurie privalo rodyti korupcijos netoleravimo pavyzdį bei užtikrinti betarpišką ir nepertraukiamą vidinę pareigūnų veiklos kontrolę.

Siekiant išvengti korupcijos pasireiškimo atvejų, tikslinga taikyti tam tikras veiklos kontrolės priemones – periodiškai reikalauti veiklos ataskaitų apie atliktų veiksmų teisėtumą ir pagrįstumą, rengti netikėtus bei tikslinius patikrinimus ir pan. Policijos pareigūnų veiklos kontrolės funkcija pavedama tam tikriems pareigūnams, kurių veiklos sritis specializuota korupcijos prevencijos bei policijos pareigūnų etikos kontrolės srityje, taip pat padalinių vadovams. Dažniausiai tai būna tarpusavyje sąveikaujantys ir bendradarbiaujantys pareigūnai. Lietuvos policijoje taikomos Policijos įstaigų vidaus kontrolės tvarkos aprašo nuostatos, kuriose numatyta padalinių veiklos nepertraukiama nuotolinė stebėseną, planiniai, tiksliniai bei netikėti veiklos patikrinimai, kitos vidaus kontrolės priemonės.⁴⁸ Pažymėtina, jog siekiant išvengti viešųjų ir privačių interesų konfliktų, kontrolę vykdančioms pareigūnams taip pat turi būti keliami aukšti objektyvumo kitų pareigūnų atžvilgiu reikalavimai. Pasireiškus tam tikriems „savų“ dangstymo požymiams, kontrolės pareigūnai privalo būti nedelsiant nušalinami nuo veiksmų atlikimo.⁴⁹

V. Mečkauskas policijos pareigūnų veiklos kontrolės koncepcijoje išskyrė atliktų patikrinimų rezultatų viešumo svarbą. Jo teigimu, pareigūnų veiklos kontrolės metu nustatyti trūkumai, teisės normų pažeidimai, surinkta patikrinimo medžiaga turi būti svarstomi viešai, atkreipiant visuomenės bei policijos įstaigos bendruomenės dėmesį.⁵⁰ Vadovaujantis Policijos įstaigų vidaus kontrolės tvarkos aprašo nuostatomis, šiuo metu šalies policijos įstaigose apie atliktų patikrinimų rezultatus informuojami tik už patikrinimų rezultatų sisteminimą atsakingi ir tikrinti padaliniai.⁵¹ Galima teigti, jog visuotinis nuasmenintų patikrinimų rezultatų aptarimas padaliniuose turėtų teigiamos įtakos kovos su korupcija policijoje metu.

Gilinantį į policijos pareigūnų veiklos kontrolės mechanizmą, būtina paminėti, jog Europos tarybos Pagrindinių žmogaus teisių direktorato atstovai pateikė sąžiningumo tikrinimo koncepciją, kurios tikslas yra tikrintojams sukuriant policijos pareigūnų kasdienės veiklos tikrovei artimas situacijas, patikrinti pareigūnų priimamų sprendimų pagrįstumą, atliekamų funkcijų kokybę, pareigūnų kvalifikaciją bei skaidrumą.⁵² Tokie tikrinimai gali būti atliekami, pavyzdžiui, užsimaskavusiam tikrintojui siūlant kyšį pareigūnui jo tarnybos metu ir pan. Europos taryba išskyrė dvi tokių patikrinimų rūšis. Vienos iš jų metu, gali būti tikrinami atsitiktiniai policijos pareigūnai,

⁴⁸ „Policijos įstaigų vidaus kontrolės tvarkos aprašas“, 2014, Nr. 5-V-631;

⁴⁹ McCafferty M. ir McCafferty L. „Corruption in law enforcement: A paradigm of occupational stress and deviancy“, J. Am Acad psychiatry Law, 1998, 57-65, prieiga per internetą: <http://www.jaapl.org/content/26/3/433.full.pdf>;

⁵⁰ Mečkauskas V. „Policijos veiklos kontrolės turinio problemos: struktūrinis aspektas“, 2005, Jurisprudencija, p. 79, prieiga per internetą: https://www.mruni.eu/upload/iblock/76e/010_meckauskas.pdf;

⁵¹ „Policijos įstaigų vidaus kontrolės tvarkos aprašas“, op cit;

⁵² Council of Europe „Article III of Draft Law “On Amendment of Certain Laws” and Draft Law “On Professional Integrity Testing” of the Republic of Moldova“, 2013, prieiga per internetą: http://www.coe.md/images/stories/Articles/Expertises_and_reports/2013.01.30_coe_judicial_expert_legal_opinion_draft_law_on_amendment_of_certain_laws_v3.pdf;

kurie yra supažindinti su tikrinančių asmenų vykdomų policijos pareigūnų sąžiningumo patikrinimų tvarka, tačiau niekada nežino, konkretaus patikrinimo atlikimo laiko ir vietos. Kitu atveju tokie patikrinimai gali būti inicijuojami konkretaus pareigūno ar padalinio atžvilgiu, gavus tam tikros informacijos apie tai, jog kažkuris iš aukščiau minėtų vienetų vienokiais ar kitokiais požymiais linkęs į korupcinio pobūdžio nusikalstamas veikas.

Vienas iš pagrindinių policijos pareigūnų sąžiningumo tikrinimo tikslų yra kovoti ne tik su epizodinės korupcijos atvejais policijoje, tačiau ir užkirsti kelią sisteminei korupcijos vystimuisi bei plitimui tarp pareigūnų. Taip pat vykdant policijos pareigūnų sąžiningumo patikrinimus, siekiama nustatyti į korupciją linkusius pareigūnus ar jų grupes, surinkti duomenis vidinės administracinės procedūros ar ikiteisminio tyrimo atlikimui bei patikrinimų netikėtumo faktorius pasėkoje, ugdyti policijos pareigūnų sąmoningumą bei skatinti tinkamai reaguoti į korupcinio pobūdžio situacijas.⁵³

Pažymėtina, kad Europos tarybos pateikta sąžiningumo tikrinimo procedūra siekiama nustatyti ir sąžiningos bei profesionalios tarnybos pavyzdžius, kuriais remiantis pareigūnai gali būti paaukštinami arba kitaip skatinami. Taip pat nustačius tam tikrus veiklos trūkumus organizuoti policijos pareigūnų mokymus bei kvalifikacijos kėlimo renginius veiklos trūkumams šalinti.

2016 m. įsigaliojusio LR policijos įstatymo 15 str. numatyta viena iš policijos veiklos kontrolės priemonių – neviešas patikrinimas, kurio metu gali būti fiksuojami duomenys ir jų pagrindu vertinama, kaip policijos pareigūnas įgyvendina savo uždavinius.⁵⁴ Lietuvoje šios koncepcijos įgyvendinimas planuojamas atlikti panašiu principu kaip aukščiau aprašytas, t. y. atliekant slaptą planinį arba neplaninį policijos uždavinių įgyvendinimo patikrinimą, kurio metu gali būti pasitelkiami policijoje nedirbantys asmenys, naudojami netikri dokumentai bei sukuriamos tikrovei artimos situacijos. Lietuvos atveju, atlikto neviešo patikrinimo metu surinkti duomenys negali būti panaudojami kaip įrodymai baudžiamajame procese, sprendžiant pareigūno atsakomybės klausimą. Atsižvelgiant į tai, patikrinimų metu nustatyti pažeidimai gali būti panaudojami priimant sprendimą dėl policijos pareigūno tarnybinės atsakomybės. Remiantis LR korupcijos prevencijos įstatymo pakeitimo projektu, patikrinimų atlikimo tvarką planuojama reglamentuoti pastarojo įstatymo nuostatomis kaip vieną iš korupcijos prevencijos vykdymo metodų.

Policijos pareigūnų sąžiningumo tikrinimų koncepcija įgyvendinama bene visose pasaulio valstybėse, o kai kuriose iš jų jau pastebimi tokių tikrinimų rezultatai. Apibendrinant policijos įstaigų, kuriose taikoma ši koncepcija, gerą patirtį, galima teigti, kad pareigūnai atsargumo sumetimais linkę oficialiai fiksuoti bet kokius korupcijos atvejus ir nustatyta tvarka bausti teisės pažeidimus vykdančius asmenis. 20 proc. iš visų pagal iš anksto gautą informaciją apie galimą korupciją tikrintų pareigūnų, buvo patraukti baudžiamojon atsakomybėn bei pašalinti iš vidaus

⁵³ *Ibid*;

⁵⁴ „LR Policijos įstatymas“, *supra note 3*;

tarnybos. Ir tik 1 proc. iš visų atsitiktinai pasirinktų pareigūnų buvo pašalinti iš tarnybos, nustačius jų veiklos trūkumus, susijusius su korupcinio pobūdžio veiksmais.⁵⁵ Įvertinus šalių nustatytus rezultatus matyti, kad policijos pareigūnų sąžiningumo tikrinimas gali padėti išgryninti policijos įstaigų personalą ir patraukti atsakomybėn į korupciją linkusius tarnautojus. Nors Lietuvos policijos sistemoje tai yra nauja pareigūnų kontrolės sistemos priemonė, kurios atlikimo tvarkos aprašas šiuo metu dar tik ruošiamas, atsižvelgiant į vis dar paplitusią pareigūnų subkultūrą bei polinkį į korupcinio pobūdžio nusikalstamas veikas, netikėtų tikrinimų vykdymas bei tikrovei artimų situacijų modeliavimas gali padaryti teigiamos įtakos šalies policijos personalo gryninimui.

Analizuojant kitas korupcijos prevencijos kryptis bei jų įgyvendinimo problematiką policijoje matyti, jog vykdant atrankas į laisvas pareigas, turi būti taikomi atsparumo korupcijai kriterijai ir reikalavimai, nuo kurių priklauso būsimo kolektyvo veiklos efektyvumas, skaidrumas bei vidinės kultūros lygis. Būsimų policijos pareigūnų atranka turi susidaryti iš visapusiškų kriterijų: psichologiniai testai, pravedami pokalbiai su kandidatais, darbo patirtis ir visuomeninė veikla, biografija, o tam tikrais atvejais ir poligrafo tyrimo atlikimas.⁵⁶ Nuo 2016 m. pradėtos įgyvendinti Lietuvos policijos vystymosi gairės 2016-2020 m., kurių pagrindinis siekis yra užtikrinti visuomenei teikiamų paslaugų kokybę, policijos pareigūnų darbo užmokesčio bei motyvacijos kėlimą.⁵⁷ Vienas iš gairėse numatytų tikslų siekimo metodų – policijos pareigūnų skaičiaus mažinimas bei padalinių struktūros tobulinimas ekonomiškumo atžvilgiu. Vadovaujantis šia nuostata, mažesniai policijos pareigūnų skaičiui bus suteikiama daugiau funkcijų ir užduočių, tikintis našesnio jų darbo, dėl to turi būti taikoma ir atitinkama atrankos į tokias pareigas metodika.

J. Belmonte susistemines mokslininkų darbus, pateikė išvadą dėl pretendentų atrankos, tikrinant jų asmenines psichologines savybes su tikslu nustatyti galimo asocialaus elgesio ar kitų neigiamų asmenybės bruožų požymius. Jo nuomone, atrankos metu svarbu išanalizuoti pretendento asocialaus elgesio lygį ir pobūdį, atkreipiant dėmesį į tokius asmenybės bruožus kaip kaltės, sąžiningumo bei atsakomybės lygį korupcijos atžvilgiu.⁵⁸ Iki šios dienos Lietuvoje buvo taikoma tik eismo priežiūrą užtikrinančių padalinių pareigūnų atsparumo korupcijai tikrinimo metodika, kuri efektyviai įgyvendinama atrenkant pretenduojančius dirbti kelių policijoje. Panašūs atrankos metodai turėtų būti taikomi ir priimant naujai atėjusius, besiroduojančius policijos įstaigos viduje pareigūnus bei priimant juos į tam tikrus korupcijos atžvilgiu rizikos srityje esančius padalinius.

J. Palidaskaitė teigė, kad ypatingas dėmesys turi būti skiriamas valstybės tarnautojų profesinės etikos mokymui bei antikorupeciniam švietimui apie aktualius antikorupecinius aspektus.⁵⁹

⁵⁵ Council of Europe, *supra* note 52;

⁵⁶ McCafferty M. ir McCafferty L., *supra* note 49, p. 63;

⁵⁷ „Policijos vystymosi gairės 2016-2020 m.“, 2015 m. lapkričio 21d. Nr. 5-V-1040;

⁵⁸ Belmonte J. „*Police Deviance: How Law Enforcement Administrators Can Address Police Misconduct and Corruption*“, 2013, prieiga per internetą: <http://www.sheldensays.com/policedeviance.htm>;

⁵⁹ Palidaskaitė J, *supra* note 20, p. 35;

Šiuo tikslu Lietuvos policijos generalinio komisaro įsakymu patvirtinta policijos sistemos darbuotojų adaptacijos tvarka, pagal kurią įstaigose vykdomas planingas darbuotojo supažindinimas, gerosios patirties bei darbo įgūdžių perteikimas ir jo gebėjimų įvertinimas.⁶⁰ Pagal policijos įstaigų vadovų susitarimą ir vidinę atskirų policijos įstaigų tvarką, visi jaunuoliai, pradėję tarnybą policijoje, išklauso metodinius kursus apie svarbiausius antikorupcinės veiklos aspektus bei kitus policijos veiklos pagrindus. Būtina išlaikyti švietimo tęstinumą policijos pareigūnų tarnybos eigoje, todėl švietėjiško pobūdžio mokymai, atitinkamai parenkant aktualias temas korupcijos ir jos prevencijos srityje, turi būti pravedami ir jau pareigas einantiems policijos pareigūnams. Svarbu stebėti, jog pravedami prevenciniai mokymai netaptų dar viena atlikta funkcija, kurios eigoje svarbiausias jos įvykdymas, tačiau ne galutinis rezultatas. Pravedami mokymai policijos pareigūnams turi įgauti praktinį pobūdį dėl pateikiamos pareigūnams aktualios informacijos.

Viena iš korupcijos prevencijos kryptių policijoje yra bendruomenės pareigūnų įtraukimas į antikorupcinę veiklą. Viešosios policijos prevencijos padalinio pareigūno tarnybinės veiklos apraše įtvirtinta bendruomenės pareigūnų sąvoka, kuri nurodo, jog jie „savo prevencine veikla siekia įtraukti kuo daugiau visuomenės narių į viešosios tvarkos saugojimo veiklą. [...] Taip pat atlieka nusikalstamų veikų ir kitų teisės pažeidimų bendrajai ir situacijų prevencijai priskiriamus veiksmus.“⁶¹ Tokie policijos pareigūnai vykdydami teisės pažeidimų prevenciją bei užtikrindami tiesioginį policijos pareigūnų bendradarbiavimą su vietos bendruomenėmis bei joms priklausančiais asmenimis, savo veikloje skatina nulinę toleranciją korupcijai, vykdo jos prevenciją, didina visuomenės pasitikėjimą policija bei skatina gyventojus įsitraukti į aktyvią kovą su korupcija.

Dėl ypatingo bendruomenės pareigūnų veiklos pobūdžio, sukuriant pasitikėjimą tarp policijos ir gyventojų, pastarųjų pateikiamos informacijos kokybė ir jos apimtis yra itin reikšmingi kovoje su korupcija.⁶² Išanalizavus ir įvertinus bendruomenės pareigūnų surinktą informaciją apie korupcijos pasireiškimo atvejus, kovos su ja priemonės nukreipiamos į nustatytas korupcijai jautrias sritis, asmenis ar jų grupes. Parenkamos individualios ir kiekvienam atvejui veiksmingos prevencinės poveikio priemonės ir pan.

Nors bendruomenės pareigūnų veikloje išvelgiama kovoje su korupcija reikšmingų privalumų, tačiau kai kurie šios srities tyrinėtojai įspėja apie galimus iššūkius. Atsižvelgiant į tai, kad bendruomenės pareigūnai palaiko glaudžius, darbinius ryšius su kai kuriais visuomenės atstovais, tokie ryšiai gali tapti ilgalaikiais ir peraugti į asmeninius bei keliančius viešųjų ir privačių interesų konfliktus bendruomenės pareigūnų tarnybinėje veikloje.⁶³ Smulkios dovanos policijos pareigūnams, įvairių formų padėkos, laisvalaikio praleidimas kartu, atitinkamai tam tikras

⁶⁰ „Policijos sistemos darbuotojų adaptacijos tvarkos aprašas“, 2015, Nr. 5-V-524;

⁶¹ „Viešosios policijos prevencijos padalinio pareigūno tarnybinės veiklos aprašas“, 2015, Nr. 5-V-367;

⁶² „Transparency International“, „Community policing as a tool against corruption“, 2012, Nr. 318, prieiga per internetą: <http://www.u4.no/publications/community-policing-as-a-tool-against-corruption/>;

⁶³ „Transparency International“, *supra note 62*;

nepagrįstas tarnybinės padėties naudojimas asmeninių ryšių su asmenimis tikslais, gali išprovokuoti pačių bendruomenės pareigūnų vykdomą korupciją. Dėl to, šių pareigūnų veiklos skaidrumo kontrolė turi būti atliekama lygiagrečiai kartu su kitų policijos pareigūnų veiklos kontrole.

2. 3. Korupcijos prevencijos pagal jos pasireiškimo lygius analizė

Statutinėse valstybės tarnybos įstaigose, gali pasireikšti ne tik smulkūs ir pavieniai korupcijos atvejai, tačiau ir didelę žalą valstybės tarnybai bei viešiesiems interesams sukeliantys piktnaudžiavimo tarnyba, prekybos informacija bei daugelis kitų korupcijos atvejų. Visos šios korupcinio pobūdžio nusikalstamos veikos gana plačiai sutinkamos ir policijos įstaigose, kas sukelia gyventojų nepasitenkinimą bei nepasitikėjimą policija.

Siekiant sukurti efektyvų priemonių planą kovai su korupcija policijoje, svarbu išsiaiškinti korupcijos lygius bei, kokios korupcinio pobūdžio nusikalstamos veikos juose pasireiškia. Remiantis „JAV Tarptautinės plėtros agentūros programos apžvalga: kova su korupcija ir policijos sąžiningumas“, pagal korupcijos atsiradimo sritį ir mastą, korupcija skirstoma į keturis lygius, kuriais vadovaujamosi ir Europos valstybių vykdomos antikoruptionės veiklos policijoje metu. Išskiriami tokie atitinkamų korupcijos lygių pavyzdžiai:⁶⁴

<i>Smulkioji korupcija</i>	<i>Biurokratinė korupcija</i>	<i>Kriminalinės korupcija</i>	<i>Politinė korupcija</i>
<ul style="list-style-type: none"> • smulkus kyšininkavimas, • dovanos ir nemokamos paslaugos, • informacijos apie tyrimus perdavimas, • įrodymų praradimas ir klastojimas, • daiktų išimtų iš nelegalios apyvartos pasisavinimas, • padėjimas suimtiesiems pabėgti, • tarnybinio turto naudojimas asmeniniais tikslais ir pan. 	<ul style="list-style-type: none"> • policijos resursų grobstymas, įskaitant atlyginimus, socialines išmokas, pašalpas, garantijas ir pan. • informacijos perdavimas • dokumentų ir įrodymų praradimas bei klastojimas • neteisėtas leidimų išdavimas • kenkimas vidaus tyrimams ir darbo tvarkai • kyšiai už priėmimą į darbą, paaukštinimą, perkėlimą į pageidaujamas 	<ul style="list-style-type: none"> • kyšiai iš nusikaltėlių, • įvairaus pobūdžio pagalbos nusikaltėliams teikimas (informacija, įranga, pridengimas ir pan.), • tiesioginis dalyvavimas organizuotų nusikalstamų grupių vykdomose nusikalstamosiose veikose, • nelegalaus verslo dangstymas, konfiskuotų prekių nusavinimas ir pan. 	<ul style="list-style-type: none"> • slaptos informacijos perdavimas politikams, • politinių nužudimų vykdymas ir dengimas, • informacijos nutekinimas teroristinėms, partizaninėms ar kitokio pobūdžio grupuotėms, • politinių nuomonių įvairovės, teisėtų politinių partijų numalšinimas ir pan.

⁶⁴ Neild R., *supra note 25*, p. 3;

	pareigas ir pan.		
--	------------------	--	--

2 Lentelė. „Korupcijos formos“

2. 3. 1. Smulkioji korupcija

Smulkioji korupcija ir smulkus kyšininkavimas Lietuvoje sudaro didžiausią dalį policijos darbuotojų nustatomų neteisėtų veikų, tačiau tai nėra sunkiausia korupcijos forma, nes dažniausiai imami smulkūs kyšiai. Remiantis Policijos darbuotojų nusikalstamų veikų, tarnybinių nusižengimų ir korupcijos pasireiškimų tendencijų policijos sistemoje 2014 m. metinės ataskaitos duomenimis, ši korupcijos forma labiausiai paplitusi tarp policijos pareigūnų, vykdančių eismo priežiūros funkcijas.⁶⁵

Net 34 proc. visų gyventojų daugiausiai susiduria su eismo priežiūros funkcijas vykdančiais pareigūnais.⁶⁶ Įvertinus šios korupcijos rūšies paplitimą, konstatuotina, kad kelių eismo priežiūrą vykdančių pareigūnų korupcija turi esminės įtakos gyventojų požiūriui į policiją bei pasitikėjimą ja. Kyšiai dažniau imami iš transporto priemonės vairuojančių asmenų, nei iš pėsčiųjų eismo dalyvių, nes dažniausiai stabdomos transporto priemonės, siekiant užtikrinti saugų kelių eismą ir pan. Jau tapo įprasta, kad policijos pareigūnui sustabdžius transporto priemonę, jos vairuotojas pateikia dokumentus su iš karto juose paslėptais pinigais už tai, kad nebūtų surašytas administracinio teisės pažeidimo protokolas. Kitais atvejais pokalbis su policijos pareigūnu pradedamas atviru klausimu: „Ar galima susitarti?“. Lietuvos korupcijos žemėlapiu duomenimis 2014 m. net 48 proc. šalies gyventojų nurodė, jog duotų kyšį, siekdami išspręsti savo problemas, o kiti 26 proc. respondentų nurodė dėl to abejojantys.⁶⁷ Kaip matyti iš pateiktų statistinių duomenų, gyventojų polinkis į korupciją yra didelis, dėl to tai gali daryti įtaką ir policijos pareigūnų skaidrumui. Tokio kyšininkavimo pasėkoje, dažnai nustatomi įrodymų praradimo ir dokumentų klastojimo atvejai, kai administraciniuose teisės pažeidimų protokoluose įrašomi tikrovės neatitinkantys duomenys ir taip suklastojami tikri dokumentai.

Policijos pareigūnų santykiai su pažeidėjais bei jų veiksmai, surašant administracinius teisės pažeidimų protokolus ne visada yra tiesiogiai ir realiu laiku kontroliuojami aukštesnio pareigūno. Pareigūnų veiklos kontrolė vykdoma tik tam tikra techninės įrangos tarnybiniuose automobiliuose pagalba, kurios tarnybos metu išmokstama išvengti, pvz.: kyšį duoti ir (arba) imti ne tarnybinio automobilio viduje, o išorėje atokiai nuo kitų asmenų ar įrangų, galinčių užfiksuoti

⁶⁵ Policijos darbuotojų nusikalstamų veikų, tarnybinių nusižengimų ir korupcijos pasireiškimų tendencijų policijos sistemoje 2014 m. metinė ataskaita (duomenys neskelbiami);

⁶⁶ *Ibid*;

⁶⁷ „Vilmorus“, *supra note 2*;

galimą policijos pareigūnų kyšininkavimą. Toks tarnybinės veiklos veiksnys gali būti išnaudojamas asmeniniais bei savanaudiškais tikslais. Pareigūnai, kurie siekia gauti papildomos materialinės naudos, gali pasinaudoti šia savo aukščiau minėta teise ir už tam tikrą atlygį ignoruoti įvykdytą teisės pažeidimą ir administracinio teisės pažeidimo protokolo už tai nerašyti arba surašyti pagal lengvesnę atsakomybę pažeidėjui numatantį LR Administracinių teisės pažeidimų kodekso straipsnį. Iš to, kas aukščiau išdėstyta matyti, kad eismo saugumą tiesiogiai užtikrinančių pareigūnų veikloje dažniausiai pasitaikančios korupcinio pobūdžio nusikalstamos veikos yra kyšininkavimas bei dokumentų klastojimas.

Sprendžiant smulkiosios korupcijos kontrolės problemą, kai kuriose šalyse taikomas „Keturių akių“ kontrolės principas, kuris reiškia, jog kiekvienas policijos pareigūno sprendimas turi būti peržiūrėtas kito, aukštesnio pareigūno.⁶⁸ Lietuvos policijoje veiksmų dėl vienasmenių sprendimų kontrolės, kol kas nenustatyta, tačiau atsižvelgiant į kelių policijos pareigūnų galimybes priimti korupcinio pobūdžio sprendimus, šis klausimas turi būti laikomas svarstytinu.

Dažniausiai visuomenėje smulkioji korupcija suprantama kaip policijos pareigūnų kyšininkavimas kasdienėje veikloje, tačiau iš tikrųjų šios formos korupcijos pasireiškimo pobūdis gali būti užmaskuotas ir sunkiau atpažįstamas negu įprastai galima manyti. Smulkūs padėkos policijos pareigūnams atvejai taip pat laikomi korupcija. Pavyzdžiui, iki šių dienų dažnai pastebimi atvejai, kai policijos pareigūnams yra suteikiamos nuolaidos kavai degalinėse jų prižiūrimose teritorijose. Toks policijos pareigūnų palankumo siekimas yra netinkamas ir, siekiant ugdyti policijos įstaigos personalo principingumą ir nepriklausomumą, negali būti toleruojamas. Policijos pareigūnų santykiai, kai yra priimamos viena po kitos iš pirmo žvilgsnio smulkios ir bereikšmės dovanos, greitai gali peraugti į kyšininkavimą ar net gi atitinkamą korupcijos sistemą.

Smulkioji korupcija policijoje taip pat gali pasireikšti smulkiu kyšininkavimu, dovanomis, siekiant valstybės tarnautojo palankumo, įslaptinto pobūdžio informacijos perdavimo tretiesiems suinteresuotiems asmenims, tarnybinio turto naudojimo su tarnyba nesusijusiems tikslams bei kt. Esant aptartiems korupcijos pasireiškimo rizikos veiksniams bei tinkamai nekontroliuojant pareigūnų veiklos ar kitais būdais neužkertant kelio korupcijai, smulkiosios korupcijos formos, gali peraugti į kriminalinę korupciją, kai policijos pareigūnai palaikydami nuolatinius kyšininkavimo ryšius su nusikaltėliais, iš dėkingumo ar kitų asmeninių paskatų gali imti dangstyti jų vykdomas nusikalstamas veikas arba patys dalyvauti vykdant nusikaltimus. Dėl to, vykdant korupcijos prevenciją, svarbu skirti pakankamai dėmesio smulkiosios ir galimai epizodinės korupcijos pasireiškimo atvejų kontrolei.

Įvertinus politinę bei ekonominę šalies situaciją matyti, kad policijos pareigūnams skiriami pakankamai maži ir darbo sąlygų bei jo pavojingumo neatitinkantys atlyginimai. Dėl to darbas

⁶⁸ Dzhekova R., Gounev P., Bezlov T., *supra note 4*, p. 36;

policijoje praranda savo patrauklumą ir pareigūnai nėra suinteresuoti jo išsaugoti. Viena iš prevencinių kovos su smulkiąja korupcija priemonių gali būti atlyginimų policijos pareigūnams kėlimas. Kad toks sprendimas nepadarytų žalos valstybės biudžetui bei nesukeltų visuomenės pasipiktinimo, atlyginimai gali būti keliami pirmiausia tiems policijos pareigūnams, kurių atlyginimai mažiausi ir taip sumažinti darbo užmokesčio atskirtį tarp pareigūnų.⁶⁹ Remiantis policijos reformos Afganistane patirtimi, algos policijos pareigūnams buvo keliamos į pensiją išėjusių policijos pareigūnų sutaupytomis lėšomis.⁷⁰ Taip pat, esant skurdžiam valstybės biudžetui bei siekiant kuo efektyviau padidinti atlyginimams skirtas lėšas, gali būti persvarstomas socialinių garantijų būtinumas ir skyrimo sąlygos, pvz.: atvejais, kai policijos pareigūnas teismo pripažįstamas kaltu dėl korupcinio pobūdžio nusikalstamų veikų, šalia jam teismo skiriamos bausmės, įpareigoti asmenį kompensuoti valstybei visų jam tarnybos metu suteiktų socialinių garantijų sumą, kaip valstybės patirtą materialinę žalą.

Sprendžiant bei įgyvendinant šiuos policijos pareigūnų veiklos gerinimo klausimus gali būti peržiūrima policijos pareigūnų karjeros sistema, pareigūnų skatinimo ir rotacijos procesai. Pažymėtina, jog 2015 m. patvirtintose policijos vystymosi gairėse 2016-2020 m. išdėstyti aukščiau nurodyti siekiai ir kai kurios minėtos policijos sistemos pertvarkos jau pradėtos įgyvendinti šalies policijos įstaigose. Nors kai kurios struktūrinių pokyčių pertvarkos yra tik eksperimentinės, tačiau netolimoje ateityje, turėtų paaiškėti rezultatai policijos pareigūnų skatinimo bei didžiavimosi atliekamu darbu kėlimo srityje.

Stiprinant korupcijos kontrolę ir jos prevenciją kelių eismo saugumą užtikrinančiuose padaliniuose, turi būti užtikrinama ir nuolat palaikoma pareigūnų veiklos ir specialiosios įrangos kontrolė, vykdomos aktyvaus antikorupcinio švietimo akcijos tiek pačių policijos pareigūnų, tiek visuomenės, taip mažinant kyšio davimo indeksą.

2. 3. 2. Kriminalinė korupcija

Korupcija savaime yra kriminalinis nusikaltimas, tačiau pačių policijos pareigūnų dalyvavimas organizuoto nusikalstamumo veikloje arba tokios veiklos organizavimas yra ne tik baudžiamasis, tačiau ir absoliučiai iškreipia policijos idėją – teisingumo saugotojus bei gynėjus paverčiant valstybės interesų agresoriais.⁷¹ Pagal Lietuvos korupcijos žemėlapiu duomenis, kuriais vertinamas šalies institucijų korumpuotumo lygis, net 24 proc. šalies gyventojų kaip labai

⁶⁹ Neild R., *supra note 25*, p. 8;

⁷⁰ „Transparency International“, „Anti-corruption and police reform“, U4 Expert Answer, 2010, prieiga per internetą: <http://www.u4.no/publications/anti-corruption-and-police-reform/>;

⁷¹ Neild R., *supra note 25*, p. 10;

korumpuotą įvertino kriminalinę policiją.⁷² Viešosiose informavimo priemonėse vis dažniau galima išgirsti apie kriminalinės korupcijos policijoje atvejus, kai šalies policijos pareigūnai dengia organizuoto nusikalstamumo grupuočių veiklą arba patys vykdo itin pavojingus bei didelę žalą valstybei bei jos piliečių teisėms keliančias nusikalstamas veikas. Organizuotų grupių vykdomi nusikaltimai – tokie kaip disponavimas narkotinėmis medžiagomis, kontrabanda, prekyba žmonėmis ir pan., sukelia ypatingai sunkius padarinius ne tik šalies ekonominei sistemai, tačiau tam tikrais atvejais gali padaryti ir nepataisomą fizinę, moralinę ar materialinę žalą šalies gyventojams. Tokie asmenų veiksmai yra visuotinai pavojingi, kelia itin didelę grėsmę policijos ginamoms vertybėms, dėl to turi būti skiriamas ypatingas dėmesys kovai su pareigūnų dalyvavimu organizuotų grupių vykdomose nusikalstamose veikose bei kurti atitinkamą prevencinių priemonių mechanizmą.

Mokslinėje literatūroje tarp kriminalinės korupcijos pavydžių, kaip viena iš rizikingiausių, išskiriama kovos su nelegalia žmonių bei narkotikų prekyba padalinių pareigūnų veikla. Pastarųjų padalinių veikla priskiriama prie padidintos rizikos veiksnių dėl to, jog narkotinių medžiagų platinimo bei prekybos žmonėmis kontrolę vykdantys pareigūnai dažnai kontaktuoja su didelių pinigų apyvarta užsiimančiais asmenimis, kurie linkę apeiti teisės normas ir įtraukti policijos pareigūną į neteisėtą veiką ar jos dangstymą.

Įdomu tai, kad nors Lietuva ir maža valstybė, tačiau šalies policijos pareigūnų veiksmuose taip pat buvo užfiksuoti kriminalinės korupcijos atvejai, kai Šiaulių apskrities vyriausiojo policijos komisariato Organizuotų nusikaltimų tyrimo padalinio pareigūnai ne tik patys vykdė nusikalstamas veikas (kai kurios susijusios su nelegalia narkotikų prekyba), tačiau buvo kaltinami ir nusikalstamo susivienijimo organizavimu. Viešojoje erdvėje buvo skelbiama, jog tyrimo metu nustatytas didelis skaičius nusikalstamų veikų, kuriose įvairiomis formomis dalyvavo ir patys pareigūnai. Dalyvaudami nusikalstamo susivienijimo veikloje, pareigūnai kyšininkavo, grobė ir pasisavino svetimą turtą, piktnaudžiavo tarnybine padėtimi bei viršijo įgaliojimus, neteisėtai disponavo šaunamaisiais ginklais bei šaudmenimis, turėdami tikslą platinti neteisėtai pasisavino įvairius narkotinių medžiagų kiekius ir jais disponavo, vogė vertybes kratų metu, klastojo dokumentus, davė melagingus parodymus, melagingai pranešė apie nebūtą nusikaltimą ir suklastojo dokumentus asmens baudžiamajam persekiojimui pradėti.⁷³

Kriminalinės policijos pareigūnai atlieka ikiteisminius bei kriminalinės žvalgybos tyrimus, kurių atlikimas turi tęstinumo požymį, kas suteikia didesnę atsakomybę juos atliekantiems pareigūnams. Tyrimai atliekami dėl įvairių lygių nusikalstamų veikų, kurių kriminalizavimas pasireiškia žymiai sunkesniais nusikaltimais nei administracinės teisės pažeidimai dėl to sukelia

⁷² „Vilmorus“, *supra note 2*;

⁷³ BNS info., „Teismui perduota Šiaulių policininkų korupcijos ir narkotikų platinimo byla“, žiūrėta 2016-01-26, prieiga per internetą: <http://kauno.diena.lt/naujienos/kriminalai/nusikaltimai/teismui-perduota-siauliu-policininku-korupcijos-ir-narkotiku-platinimo-byla-640620>;

akivaizdžiai sunkesnius padarinius ir liekamuosius reiškinius juos vykdančiams asmenims bei valstybei. Dėl tarnybos pobūdžio policijos pareigūnai disponuoja įslaptinto pobūdžio informacija, kurios atskleidimas ir kitoks praradimas sukeltų sunkius padarinius tyrimams bei juose dalyvaujantiems asmenims. Dėl tokio informacijos svarbumo tam tikrais atvejais atsiranda suinteresuotų trečiųjų asmenų, kurie ieško galimybių neteisėtai gauti jiems reikšmingos informacijos apie tyrimus bei jų dalyvius. Nusikalstamais tikslais suinteresuoti asmenys gali imti ieškoti ryšių ar tam tikrų kontaktų su tyrėjais ar prieigą prie aktualių duomenų turinčiais pareigūnais. Pastarieji gali būti tiesiogiai arba ne tiesiogiai verbuojami, tiek jiems pažįstamų, tiek nepažįstamų asmenų ir pan. Kitais atvejais bandoma pareigūnais manipuliuoti arba tiesiog papirkti bei suteikti kitokios asmeninės naudos, tikslu gauti reikiamą informaciją. Užmezgus epizodinius arba net trunkamojo pobūdžio korupcijos atžvilgiu rizikingus ryšius su nusikalstamas veikas vykdančiais asmenimis, atsiranda rizika, jog informacija apie tyrimus gali būti nutekinama bet kuriuo tyrimo etapu. Siekiant užkirsti kelią korupcijai bei užtikrinti policijos disponuojamos informacijos saugumą, turi būti skatinamas „būtina žinoti“ principo įgyvendinimas ir tam tikros tarnybinės informacijos perdavimo informacinėmis technologijomis tobulinimas.⁷⁴

Kriminalinės žvalgybos pareigūnai vykdydami savo funkcijas bendrauja su slaptaisiais bendradarbiais, kurių priklausomybė policijos įstaigai yra įslaptinta, nes dažniausiai priklauso nusikalstamo pasaulio atstovams. Policijos pareigūnams bendraujant su tokiais asmenimis, būtina užsitarnauti jų pasitikėjimą ir tarpusavio supratimą, dažnai yra užsimerkiama prieš kai kurias slaptųjų bendradarbių vykdomas nusikalstamas veikas tikslu gauti tyrimui reikšmingų duomenų. Informatoriai dažnai tikisi naudos mainais bei bendradarbiavimą su policija pradeda išnaudoti asmeniniais tikslais. Dėl to pradžioje buvę darbiniai ryšiai neretai perauga į nusikalstamus santykius. Kitas labai svarbus dalykas – informatorių pateiktos informacijos neįmanoma patikrinti, nes jos šaltinis visada būna įslaptintas. Dėl to susidaro palankios sąlygos įrodymų bei kitos reikšmingos informacijos klastojimui.

Korupcijos prevencijos priemonės, kurios būtų pakankamos kai kuriems viešosios policijos pareigūnams, pvz.: jų švietimas, tiesioginė kontrolė, skatinimas bei lojalumo propagavimas, kriminalinės policijos pareigūnams gali būti ne pakankamai veiksmingos, nes jų veikloje galimybės korupcijai pasireikšti yra žymiai sunkiau pastebimos, nustatomos ir šalinamos. Kovos su korupcija „už uždary durų“ priemonės reikalauja didelių pastangų, nes dažniausiai tokius veiksmus vykdo pakankamai informuoti ir išsilavinę profesionalai, išmanantys savo veiklos pobūdį bei korupcijos joje žalą.

Įprastai su kriminalinėmis nusikalstamomis veikomis kovojama jas atskleidžiant kriminalinės žvalgybos metodų pagalba, patraukiant baudžiamojon atsakomybėn kaltus asmenis ir

⁷⁴ Miller J., *supra note 46*;

pan. Šiuo atveju savaime kyla klausimas, kokiomis prevencinėmis priemonėmis gali būti užkirstas kelias kriminalinei korupcijai policijoje pasireikšti? Būtina taikyti rizikos srities pareigūnų veiklos kontrolės atžvilgiu efektyvias priemones, pavyzdžiui nuotoliniu būdu stebint rizikos veiksniais pasižyminčių padalinių pareigūnų priimamų sprendimų pagrįstumą ir teisėtumą bei taip užtikrinti policijos pareigūnų nuolatinę kontrolę bei atskaitomybės procesą.⁷⁵ Analizuojant konkretų Lietuvos atvejį, tokia kontrolė didžiąją jos dalimi kliūva Imuniteto, kaip specializuoto vieneto, padaliniam, kurių pareigūnų funkcijos tiesiogiai susijusios su vidaus kontrolės nuostatų vykdymu bei nuolatinės nuotolinės padalinių pareigūnų veiklos kontrolės palaikymu. Tam, kad kontrolės vykdymas būtų maksimaliai efektyvus, į tokią kontrolę pagal galimybes turi įsitraukti ir padalinių vadovai.

2. 3. 3. Biurokratinė ir politinė korupcija

Biurokratinė korupcija Lietuvos policijoje pasitaiko retai, tačiau pareigūnai užimantys tam tikras pareigas bei turintys atitinkamus įgaliojimus ir sąlygas, pasinaudodami tarnybine padėtimi bei maskuodami savo veiksmus gali grobstyti policijos įstaigos turtą nepagrįstų socialinių išmokų ar garantijų forma ir tokiais veiksmais padaryti nemažą žalą įstaigos resursams.

Užkertant kelią biurokratinei korupcijai Lietuvos policijoje būtina stiprinti policijos pareigūnų valdymo, kontrolės ir administracines funkcijas. Anot R. Neild tokiu atveju tikslinga sukurti pareigūnų veiklos audito sistemą, kurios pagalba būtų galima kontroliuoti policijos pareigūnų priimamų sprendimų teisėtumą ir sunaudojamų materialinių išteklių pagrįstumą.⁷⁶

„ANTICORRP“ tyrimo duomenimis, politinė korupcija dažnai pasireiškia kartu su kriminalinės korupcijos apraiškomis.⁷⁷ Taip gali įvykti dėl to, jog kriminalinės korupcijos atvejais, nusikalstamos veikos dalyviai būna aukšto išsilavinimo, vadovaujančias pareigas užimantys asmenys, politikai, valdžios atstovai, verslininkai ir pan. Šios aplinkos asmenys dažnai organizuoja ir vykdo veikas, susijusias su jų veiklos sritimi, dėl to atsiranda idealios sąlygos tiek politinei, tiek kriminalinei korupcijai pasireikšti. Atsižvelgiant į tai, kovos su šių lygių korupcija priemonės yra panašios.

Siekiant išvengti viešųjų ir privačių interesų konfliktų bei išlaikyti policijos pareigūnų priimamų sprendimų nešališkumą, policija yra laikoma apolitiška institucija. Tačiau tam tikrais atvejais policijos veikoje gali būti fiksuojami politinės korupcijos atvejai pavyzdžiui, pareigūnai tam tikrais teisėtais ar neteisėtais veiksmais remia politinių partijų ar jų atstovų pažiūras ir veiklą, įtakoja tyrimus politiniais tikslais, nutekina aktualius policijos tyrimų duomenis politinėms

⁷⁵ Neild R., *supra note 25*, p. 9;

⁷⁶ *Ibid*, p. 9;

⁷⁷ „ANTICORRP“, „*Global trends and European responses to the challenge of corruption*“, prieiga per internetą: <http://anticorrrp.eu/project/work-packages/wp9/>;

partijoms ir pan. Neoficialiais Imuniteto valdybos pareigūnų duomenimis, tokių politinės korupcijos pasireiškimo atvejų šalies policijoje fiksuojama itin mažai, tačiau rizika išlieka reali.

Siekiant mažinti politinės korupcijos policijos įstaigose apraiškų skaičių, būtina užtikrinti policijos autonomiją nuo kitų politinių jėgų, užtikrinti jų veiklos individualumą ir nepriklausomumą bei galimybę priimti vienašalius sprendimus be atskiros politikos atstovų įtakos. TILS pateikė nacionalinę šalies atsparumo korupcijai sistemą, kurioje nurodomos rekomendacijos dėl korupcijos pasireiškimo rizikos veiksnių mažinimo. Įgyvendinant efektyvią kovą su korupcija, būtina užtikrinti, jog rezonansinių bylų tyrimo metu, tyrimus atliekantys pareigūnai nepatirtų politinio spaudimo iš politikų, dėl ko turi būti užtikrinamas savalaikis informacijos apie tyrimus viešinimas.⁷⁸ Nors Vyriausybė tam tikra apimtimi įtakoja policijos įstaigų veiklos specifiką, tačiau pažymėtina, jog jos atstovai negali tiesiogiai kištis į policijos pareigūnų vykdomas operacijas bei jų metu priimamus sprendimus. Taip pat svarbu užtikrinti viešųjų ir privačių interesų konfliktų grėsmių kontrolę tarnybos metu, informuoti pareigūnus apie galimą neigiamą įtaką iš įtakingų visuomenės veikėjų, skatinti ryšių deklaravimą teisės aktų nustatyta tvarka ir pan.

⁷⁸ „Transparency International“ Lietuvos skyrius, „Nacionalinė šalies atsparumo korupcijai sistema“, prieiga per internetą: <http://www.transparency.lt/atsparumo-korupcijos-sistemas-tyrimas/>;

3. KORUPCIJOS PREVENCIJOS POLICIJOJE PRIEMONIŲ TYRIMAS

LR korupcijos prevencijos įstatymas yra vienas iš pagrindinių teisės aktų, kuriuo vadovaujasi vykdant antikorupcinę veiklą Lietuvos policijoje. Šio įstatymo 5 str. numatytos kovos su korupcija priemonės, iš kurių Lietuvos policijoje aktyviai įgyvendinamos yra korupcijos rizikos analizė, kovos su korupcija programos, visuomenės švietimas, nustatytų korupcijos atvejų pavišėjimas bei kitos korupcijos prevencijos priemonės.⁷⁹

Kiekvienais metais šalies policijos įstaigose atliekama korupcijos rizikos analizė bei sisteminiams jos metu iš padalinių surinkti duomenys. Korupcijos rizikos analizės priemonės, kuriomis siekiama riboti korupcijos atsiradimo galimybes dėl netobulos konstitucinės sąrangos ir veiklos organizavimo valstybės ir savivaldybės institucijose, rezultatai rodo, kad nuo 2003 m. valstybės ir savivaldybių institucijos kasmet atlieka apie 40 korupcijos pasireiškimo tikimybių nustatymų.⁸⁰ Kiekvienais metais šalies policijoje yra vertinami einamo laikotarpio korupcijos rizikos veiksniai bei korupcijos pasireiškimo galimybės ir tokiu būdu nusprendžiama, kuriame padalinyje rizikos analizę atlikti tikslingiausia. Lietuvos policijos generalinio komisaro įsakymu, atitinkamoms policijos teritorinėms įstaigoms pavedama atlikti metų laikotarpio korupcijos rizikos analizę konkrečiame padalinyje. Atsižvelgiant į tai, jog dažniausiai pasitaikantys korupcijos atvejai – papirkimas, kyšininkavimas, dokumentų klastojimas, prekyba informacija ir pan., fiksuojami tuose padaliniuose, kurių pareigūnai funkcijų atlikimo metu dažniausiai kontaktuoja su asmenimis bei priima vienasmenius sprendimus jų atžvilgiu, 2014 m., tuomet dar LR Specialiųjų tyrimų tarnybos (toliau – STT) pareigūnų, tokia rizikos analizė buvo atliekama kelių policijos ir eismo saugumą užtikrinančiuose padaliniuose transporto priemonių greičio matavimo prietaisais užfiksuotų duomenų tvarkymo ir jų tvarkymo kontrolės srityje bei nutarimų skirti baudą kelių eismo taisyklių administracinių teisės pažeidimų bylose pateikimo vykdyti ir pateikimo vykdyti kontrolės srityje.⁸¹

Išanalizavus STT pareigūnų pateiktas analizės atlikimo išvadas matyti, kad atskirais atvejais tikrintose policijos įstaigose laiku neužtikrinamas analizuojamoje srityje atliktų patikrinimų metu nustatytų trūkumų pašalinimas. Taip pat nėra užtikrinama, jog pareigūnų veiklos kontrolės procedūros būtų vykdomos teisės aktų nustatyta tvarka. Tikrintose įstaigose aktyviai tebenaudojami korupcijos atžvilgiu jautrūs matavimo prietaisai, t. y. tokie, kurių atmintyje nėra išsaugomi atliktų matavimų duomenys arba turintys technines galimybes tokius duomenis iš atminties pašalinti.

⁷⁹ „LR korupcijos prevencijos įstatymas“, *supra note 9*;

⁸⁰ „Korupcijos prevencijos įstatymo poveikio vertinimas: galutinė ataskaita“, Estep, 2011, p. 6, prieiga per internetą: http://www.stt.lt/documents/korupcijos_prevencija/Korup_preven_ist_ex-post_vertinimas.pdf;

⁸¹ „Išvada dėl korupcijos rizikos analizės“, 2014, Nr. 4-01-2764, p. 3;

Galima teigti, kad policijos įstaigų padaliniuose korupcijos rizikos analizė nėra tinkamai vykdoma ir tai mažina korupcijos prevencijos policijoje efektyvumą. Viena iš pagrindinių šios priemonės įgyvendinimo problemų yra ta, kad didžiąjai daliai institucijų atliekamas korupcijos pasireiškimo tikimybės vertinimas pavirto formaliu, į korupcijos rizikos požiūriu jautriausias sritis prioritetiškai neorientuotu ir todėl tik papildomai administracinę naštą sukeliančiu dalyku.⁸²

Analizuojant korupcijos prevencijos priemonių taikymo policijoje problematiką, tikslinga paminėti teisės aktų ir jų projektų antikorupcinis vertinimą. Šios priemonės tikslas nustatyti teisės aktais numatomo teisinio reguliavimo trūkumus, dėl kurių gali susidaryti sąlygos korupcijai pasireikšti.⁸³ Išankstinis teisės aktų projektų antikorupcinis vertinimas nėra labai paplitęs pasaulyje. Dažniausiai taikomas tose valstybėse, kur korupcija yra akivaizdi problema.⁸⁴ Šiuo tikslu 2014 m. kovo 12 d. LR Vyriausybėje buvo priimtas nutarimas Nr. 243 „Dėl teisės aktų projektų antikorupcinio vertinimo taisyklių patvirtinimo“, kuriame numatytos bendro pobūdžio vertinimo atlikimo taisyklės, tame tarpe išaiškinant, kas yra teisės aktų projektų antikorupcinis vertinimas, kas jį atlieka, kokie teisės aktų projektai ir kaip vertinami, nekonkretinant atskirų valstybės ar savivaldybės įstaigų mastu.

Vadovaujantis Imuniteto padalinių veiklos aprašo nuostatomis bei siekiant užtikrinti skaidrų teisėkūros procesą korupcijos policijoje atžvilgiu, policijos veiklą reglamentuojančių teisės aktų bei jų projektų antikorupcinį vertinimą policijoje atlieka Imuniteto padaliniai. Remiantis neoficialiais Imuniteto valdybos pateiktais duomenimis, teisės aktų projektų antikorupcinių vertinimų per Imuniteto padalinių gyvavimo laikotarpį buvo atlikta vos keli, kurių atlikimo metu buvo vadovaujamsi LR korupcijos prevencijos įstatymu, Imuniteto padalinių nuostatais bei STT veiklai pritaikyto „Teisės aktų ir jų projektų antikorupcinio vertinimo atlikimo vadovo naujai priimtiems darbuotojams“ nuostatomis.

Palyginimui galima paminėti, jog STT kaip viena iš šių funkcijų atliekančių įstaigų, vykdamas teisės aktų projektų antikorupcinį vertinimą vadovaujasi LR korupcijos prevencijos bei teisėkūros pagrindų įstatymų nuostatomis, aukščiau minėtu Vyriausybės nutarimu bei 2014-03-12 STT direktoriaus įsakymu Nr. 2-78 patvirtintu Teisės aktų ir jų projektų antikorupcinio vertinimo LR specialiųjų tyrimų tarnyboje tvarkos aprašu, kuriame nurodytos apraše vartojamos sąvokos, procedūros atlikimo terminai, apibrėžiami konkretūs tarnautojai, kuriems taikomos aprašo nuostatos, taip pat nurodyti vertinimo (analizės) atlikimo tvarka ir kriterijai, sprendimų bei pavedimų derinimo tvarka bei nuostata dėl pakartotinio projektų vertinimo atlikimo. Taip pat egzistuoja ir kai kurie individualūs, projektų antikorupcinį vertinimą kitose šalies institucijose ar įstaigose numatantys, teisės aktai ir metodikos. Tuo tarpu, išanalizavus Lietuvos policijos tesinę

⁸² „Korupcijos prevencijos įstatymo poveikio vertinimas: galutinė ataskaita“, *supra note 80*;

⁸³ „Teisės aktų projektų antikorupcinio vertinimo taisyklės“, 2014, Nr. 243;

⁸⁴ „Išankstinio teisės aktų projektų antikorupcinio vertinimo vadovas“, p. 3;

bazę matyti, kad nuorodos į šios priemonės atlikimą skurdžiai paminėtos tik kai kuriuose jau minėtuose teisės aktuose, kuriais buvo vadovaujama atliekant minėtus kelis bandomuosius vertinimus.

Matyti, kad teisės aktų projektų antikorupcinio vertinimo teisinis reguliavimas policijoje yra neatitinkantis korupcijos prevencijos siekių ir reikalavimų, dėl ko, policija negali profesionaliai ir veiksmingai atlikti jos veiklos sritį reglamentuojančių teisės aktų projektų antikorupcinių vertinimų. Pažymėtina, jog priimamas teisės aktas yra konkrečiu atveju reikalingų taisyklių rinkinys bei kompromiso rezultatas, o juo suformuluotose nuostatose gali pasireikšti atitinkami korupcijos rizikos veiksniai.⁸⁵ Dėl to policijos įstaigose rengiamų teisės aktų projektų antikorupcinis vertinimas yra būtina ir efektyvi priemonė kovai su korupcija, kurios vykdymui turi būti skiriama pakankamai dėmesio. Atsižvelgiant į tai, priemonės atlikimo tvarka policijoje turi būti reglamentuota priimant antikorupcinių vertinimų atlikimo policijoje tvarkos aprašą bei atitinkamai formuojant projektų antikorupcinio vertinimo praktiką šiose įstaigose. Pažymėtina, jog STT pareigūnai organizuoja ir veda mokymus atitinkamiems policijos pareigūnams apie teisės aktų projektų antikorupcinių vertinimų atlikimą, vadovaudamiesi savo padaliniuose suformuota praktika. Vadinasi, policijoje gali būti taikoma ir teisiškai įtvirtinama vertinimų tvarka pagal aukščiau minėto STT direktoriaus priimto tvarkos aprašo nuostatatų pavyzdį.

Nustatytų korupcijos atvejų paviškinimas taip pat yra jautri ir išskirtinio atidumo reikalaujanti tema. Žiniasklaidoje ne kartą pastebėta, kad kai kuriuose policijos padaliniuose per anksti buvo nutekinama ar per neatsargumą paviškinama didelė dalis ar net gi visa informacija apie policijoje atliekamus tyrimus ir jų detales taip pakenkiant atliekamiems tyrimams ir panaikinant galimybes pilnai surinkti visus įrodomąją reikšmę turinčius duomenis ar net gi prarandamas tyrimo tikslingumas. Minėtos informacijos pateikimas viešųjų ryšių atstovams turi būti racionaliai apsvarstytas ir informacija paviškinama tik nustačius visas įvykio aplinkybes bei surinkus visus galimus įrodomąją reikšmę turinčius duomenis, jog toks paviškinimas negalėtų pakenkti tyrimo atlikimui.

Antikorupcinio pobūdžio informacijos apie nustatytus korupcijos atvejus platinimas efektyvi priemonė, formuojant visuomenės požiūrį į teisėsaugos institucijų ir jų pareigūnų veiklą. Teisingai pateikiama informacija, skatina visuomenės gyventojus įsitraukti į antikorupcinę veiklą ir tokiu būdu mažinti šalies kyšių davimo indeksą, tačiau atkreiptinas dėmesys, jog pateikiant informaciją visuomenei yra neišvengiama klaidų. 2016 m. balandžio mėn. pabaigoje Lietuvos policijos internetiniame puslapyje buvo pavišintas Kauno AVPK Imuniteto pareigūnų pranešimas apie sulaikytą policijos pareigūną, įtariamą turto prievartavimu. Straipsnį iliustravo policijos

⁸⁵ „Išankstinio teisės aktų projektų antikorupcinio vertinimo vadovas“, *supra note 84*;

pareigūno tarnybinę uniformą dėvinčio sulaikyto ir antrankiais surakinto asmens nuotrauka.⁸⁶ Toks straipsnis sukėlė diskusijas dėl nepagarbos policijos simbolikai demonstravimo bei galimo policijos įvaizdžio visuomenėje gadinimo.

Taip pat atviroje erdvėje pateikiama informacija ne visada gali būti objektyvi. LR generalinės prokuratūros Organizuotų nusikaltimų ir korupcijos departamento vyriausiasis prokuroras A. Kliunka teigė, kad pastaraisiais metais pastebimas tam tikras verslo atstovų, žiniasklaidos ir jos grupių susilieėjimas, dėl ko kyla problemos dėl viešosios informacijos rengėjų, žiniasklaidos savininkų viešumo. Korupcijos atvejai dažnai perdėtai skandalizuojami, manipuliuojant viešąja nuomone, kuriama virtuali nusikaltimų tikrovė.⁸⁷ Matyti, kad viešųjų ryšių srityje taip pat gali atsirasti korupcijos apraiškų, užsakant tam tikrus atitinkamiems asmenims naudingus straipsnius. Dėl to turi būti skiriamas išskirtinis dėmesys viešojoje erdvėje pateikiamos informacijos ir straipsnių bei pranešimų kontrolei.

3. 1. Kovos su korupcija policijoje programų ir jų rezultatų analizė

Dar viena kovos su korupcija priemonė numatyta LR korupcijos prevencijos įstatyme - Kovos su korupcija programos. Korupcijos prevencijos tikslais informacija apie tarnybinės etikos ar kitų teisės aktų reikalavimų pažeidimus, taip pat jų vykdymo probleminius aspektus turi būti surenkama iš visų struktūrinių padalinių į vieną bendrą centrinį vienetą, ir sisteminama rizikos veiksniams bei galimoms jų šalinimo priemonėms nustatyti.⁸⁸

Siekiant gerinti šalies policijos situaciją korupcijos atžvilgiu, nuo 2012 m. šalyje pradėtos įgyvendinti Kovos su korupcija policijoje ir atskirame jos padalinyje – kelių policijoje, programos, kurios parengtos vadovaujantis nacionalinės kovos su korupcija programos ir jos įgyvendinimo priemonių plano nuostatomis bei pavyzdžiais. A. Kiškis ir A. Kuodytė nurodė, jog prevencijos programos rengiamos, vadovaujantis pagrindiniais jų rengimo principais, tarp kurių paminėtas ir prevencijos programos mokslinis pagrindumas – tai reiškia, jog kuriant korupcijos prevencijos programas ir planus, turi būti įvertinamas konkrečios teritorinės erdvės, konkretaus laikotarpio, atitinkamos nusikalstamumo rūšies savitumas.⁸⁹ Pagal išskiriamus individualius požymius parenkamos tam tikros efektyvios kovos su nusikalstamumu priemonės.

Atitinkamai rengtos ir kovos su korupcija policijoje programos, kuriose nurodytos kovos su korupcija policijoje priemonės pritaikytos einam laikotarpiui, atsižvelgiant į aktualias

⁸⁶Lietuvos policijos naujienos „Sulaikytas turto prievartavimu įtariamasis pareigūnas“, 2016, prieiga per internetą: <http://www.policija.lt/index.php?id=37564>;

⁸⁷ Kliunka A., „Kovos su korupcija struktūra ir organizacija Lietuvos Respublikoje“;

⁸⁸ Miller J., *supra note 46*;

⁸⁹ A. Kiškis ir A. Kuodytė „Nusikalstamumo prevencijos programų rengimo Lietuvoje tyrimas“, Jurisprudencija 2012, 19(2), p. 771-801; p. 773, prieiga per internetą: <http://www3.mruni.eu/~akiskis/Alfredo-str2012-3.pdf>;

problemines sritis ir įgyvendinamos visoje šalies policijos sistemoje. Kovos su korupcija policijoje 2012 - 2014 m. programa buvo pirmoji ir joje numatytos priemonės policijoje buvo eksperimentinės, bandant išvystyti galimą jų reikalingumą ir nuspėti laukiamą rezultatą. Paskutinėje aukščiau minėtos programos įgyvendinimo stadijoje, buvo apibendrinta ataskaitiniu laikotarpiu nustatyta informacija ir parengta bendra visos šalies policijos kovos su korupcija policijoje 2012-2014 m. programos ir jos priemonių plano įgyvendinimo ataskaita, kurioje nurodyta, jog neįgyvendintos liko tik kai kurios priemonės susijusios su korupcijos prevencijos policijoje teisinio reguliavimo tobulinimu. Remiantis „Lietuvos korupcijos žemėlapis 2014“ duomenimis, 2014 m. net 12 proc. mažiau gyventojų negu 2011 m. Lietuvos policiją laikė labai korumpuota institucija, vadinasi, pirmoji korupcijos prevencijos programa buvo efektyvi ir gyventojų pasitikėjimą policija akivaizdžiai pakėlė.

Ilgą laiką tarp šalies gyventojų vyravo itin didelis nepasitikėjimas šalies eismo saugumą užtikrinančių policijos padalinių pareigūnais, kurių veikla dėl atitinkamo jos pobūdžio pasižymi korupcijos atžvilgiu itin jautriais rizikos veiksniais ir yra nuolatinėje galimo korupcijos pasireiškimo rizikoje. Lietuvos korupcijos žemėlapis duomenimis 2014 m. net 33 proc. gyventojų kelių policiją įvardino kaip labiausiai korumpuotą įstaigą iš visų valstybės tarnybos institucijų (kriminalinė policija – 24 proc.).⁹⁰

A. Kiškis ir A. Kuodytė taip pat teigė, kad kuriant prevencijos programą, būtina identifikuoti problemą ir ją lemiančius veiksnius.⁹¹ Kelių policijos pareigūnai, vykdydami jiems pavestas funkcijas, gerokai dažniau nei kitų sričių policijos pareigūnai susiduria su kitais asmenimis, tarp kurių dažnai pasitaiko asmenys, linkę išvengti baudos už padarytą administracinį pažeidimą. Taip pat gali pasitaikyti atvejų, kai patys policijos pareigūnai, piktnaudžiaudami savo tarnybine padėtimi bei suteiktais įgaliojimais, provokuoja asmenis duoti jiems kyšį už tam tikrą pareigūno veikimą arba neveikimą. Pareigūnai gali išmokti išvengti nuotolinės kontrolės priemonių ir pan. Kitas aspektas pagrindžiantis faktą, jog eismo saugumą užtikrinančių padalinių pareigūnai yra rizikos srityje - tai policijos pareigūnų teisė ir pareiga priimti vienasmenius sprendimus dėl pažeidimų. Pagal šias nuostatas, 2012 m. Lietuvos policijos generalinis komisaras patvirtino Kovos su korupcija kelių policijoje 2012-2014 m. priemonių planą, kurio nuostatomis buvo siekiama skatinti kelių policijos pareigūnų patikimumą, profesionalumą, komplektavimo racionalumą ir mažinti korupcijos paplitimą kelių policijoje.⁹²

Korupcijos prevencijos programų įgyvendinimo policijoje metu analizuojant kelių policijos pareigūnų veiklą, pastebimi itin dideli informacijos srautai iš stacionarių greičio matuoklių, dėl ko ne visiems pažeidėjams surašomi administracinių teisės pažeidimų protokolai. Dėl materialinių

⁹⁰ „Vilmorus“, *supra note 2*;

⁹¹ A. Kiškis ir A. Kuodytė, *supra note 89*; p. 774;

⁹² „Kovos su korupcija kelių policijoje 2012-2014 m. programos įgyvendinimo priemonių planas“, Nr. 5-V-447, 2012;

resursų trūkumo, pareigūnai priversti naudotis korupcijos atžvilgiu netinkamų specifikacijų greičio matuokliais, dėl ko atsiranda niša korupcinio pobūdžio nusikalstamų veikų vykdymui. Siekiant užkirsti kelią korupcijos atvejams nuslepiant atliktų matavimų duomenis, kelių policijos padaliniai turi būti skatinami atsisakyti matuoklių, kurių techninės savybės neleidžia atlikti tinkamos matuoklių kontrolės ir tarnybos metu naudoti tik tokius transporto priemonių greičio matuoklius, kurių vidinėje atmintyje išsaugoma informacija apie atliktus matavimus. Duomenų tiesioginio pervedimo į policijos duomenų bazes funkcija užtikrintų teisingą įvykių forminimą bei užkirstų kelią neteisėtiems duomenų iš transporto priemonių greičio matuoklių ištrynimui ar pakeitimui.

Analizuojant tarnybinių automobilių naudojimą, kaip jau buvo minėta anksčiau, tarnybinio transporto naudojimas asmeniniais ne tarnybos tikslais gana paplitusi korupcinė veikla tarp visų, įskaitant ir kriminalinės policijos bei administruojančių padalinių pareigūnus ir darbuotojus. Kovos su korupcija policijoje 2012-2014 m. programoje buvo numatyta priemonė tarnybinio transporto priemonių naudojimo kontrolei užtikrinti. Siekiant policijos pareigūnams sumažinti galimybes piktnaudžiauti tarnybinių automobilių naudojimu bei taip sumažinti padalinių skaičiuojamas kuro sąnaudas, Policijos departamente prie LR Vidaus reikalų ministerijos pradėta taikyti nauja tarnybinių automobilių naudojimo metodika. Pirmiausia tarnybiniai automobiliai nėra priskiriami atitinkamiems padaliniams. Visi pareigūnai ir darbuotojai be išimties turi leidimus vairuoti tarnybinius automobilius ir esant reikalui pasiima bet kurį reikiamu metu įstaigoje buvusį laisvą tarnybinių automobilių. Įstaigoje įrengta ir visuotinai prieinama automobilių paieškos bei registracijos sistema, kurios pagalba darbuotojas randa galimą automobilį, užregistruoja savo kelionę juo nurodydamas laiką, trukmę, tikslą ir priežastį. Atlikęs šiuos veiksmus darbuotojas tampa užtikrintu, jog automobilis reikiamu metu bus prieinamas. Tokiu būdu yra užtikrinama kelionės laiko, tikslo bei pagrindo kontrolė, sumažinama tikimybė piktnaudžiauti ir tarnybinius automobilius naudoti kelionėms namo ir pan.

Atsižvelgiant į tarnybinių automobilių naudojimo asmeniniais tikslais masto galimybes teritoriniuose policijos įstaigų padaliniuose, aukščiau aprašytas metodas turėtų būti taikomas ir šalies apskrityse. Tačiau prieš pradėdant tokią kontrolę taikyti ir kituose policijos padaliniuose, tikslinga įvertinti tam tikrų specializuotų padalinių veiklos slaptumo būtinybę, todėl jų naudojamų tarnybinių automobilių paieška neturėtų būti įvedama į bendrą paieškos sistemą.

Atsižvelgiant į Kovos su korupcija policijoje 2012-2014 m. programos priemonių plano įgyvendinimo metu nustatytus rezultatus, atitinkamai buvo parengta Kovos su korupcija policijoje programa 2015-2017 metams ir šiuo atveju parinktos priemonės buvo grįstos pirmosios programos įgyvendinimo patirtimi. Vadovaujantis programos bendrosiomis nuostatomis, analizuojamos programos strateginis tikslas – užtikrinti veiksmingą ir kryptingą korupcijos prevencijos ir kontrolės, etikos pažeidimų, tarnybinių nusižengimų prevencijos ir tyrimo sistemą bei kurti skaidrią

ir patikimą policiją.⁹³ Pažymėtina, jog kovos su korupcija kelių policijoje programos įgyvendinimas baigtas 2014 m. ir šia priemone korupcijos prevencija kelių policijoje buvo nutraukta, siekiant išvengti per didelio biurokratizmo policijos veikloje. Dalis reikalingų prevencijos priemonių, susijusių su kelių policijos pareigūnų veiklos kontrole buvo perkeltos į kovos su korupcija policijoje 2015-2017 m. programos priemonių planą.

Iki šiol kovoje su korupcija prioritetinėmis priemonėmis lieka matavimo prietaisų kontrolė, teisėtas naudojimas policijos duomenų bazėmis, tarnybinio transporto naudojimo ne tarnybos tikslais rizika, socialinių išmokų pagrįstumas, viešųjų ir privačių interesų kontrolė, antras darbas, papirkimai, informacijos viešinimas, švietimas ir pan. Taip pat naujojoje programoje užsibrėžti nauji tikslai – apsauga nuo galimų grėsmių iš užsienio valstybių, viešųjų pirkimų vykdymas elektroniniu būdu, atrankos sistemos tobulinimas, atlyginimas pranešėjams apie nusikalstamas veikas.

Planų įgyvendinimo svarba antikorupcinėje politikoje yra labai didelė. Tai dalis policijos padalinių atliekamos kontrolės bei jos rezultatų įforminimas ataskaitoje. Tačiau pildant planų įgyvendinimo ataskaitas, gali būti pastebimas biurokratizmas policijos padaliniuose – programos įgyvendinamos atmestinais ir neišsamiais lygiais taip pat kaip ir vykdant korupcijos rizikos nustatymą. Siekiant pašalinti šią korupcijos prevencijos problemą, policijos padalinių pareigūnai, atsakingi už padalinių veiklą, turi būti skatinami atsakingai atlikti savo pareigas, dėti pastangas korupcijos pasireiškimo veiksniams tarnyboje šalinti bei korupcijos prevencijos planus įgyvendinti pagal visus juose numatytus reikalavimus.

3. 2. Visuomenės įtraukimas į kovą su korupcija

Remiantis TILS duomenimis rodančiais gyventojų požiūrį į korupciją, net 67 proc. Lietuvos piliečių korupciją laiko didele kliūtimi kasdieniame jų gyvenime. Net 23 proc. respondentų liko neutralūs teigdami, kad korupcija jiems nei trukdo, nei padeda. 2 proc. respondentų nurodė, kad korupcija jų gyvenimą gerina.⁹⁴

Iš to matyti, kad didžioji dalis Lietuvos gyventojų nusiteikę prieš korupciją. Vadinasi, tinkamai parinkus kovos su korupcija metodus ir priemones bei pasitelkus gyventojų pagalbą, korupcijos pasireiškimo atvejų valstybės tarnyboje skaičius turėtų ženkliai sumažėti, tačiau E. Stasiukevičiūtė ir R. Vonžodaitė įvardino dar vieną visuomenėje paplitusią korupcijos suvokimo problemą, kuri trukdo efektyviai kovai su korupcija. Autorės teigė, jog korupcijos suvokimas šiuolaikinėje visuomenėje yra iškreiptas dėl „korupcijos fenomeno“, kuris pasireiškia tuo, jog

⁹³ „Kovos su korupcija policijoje 2015-2017 metų programa ir jos įgyvendinimo priemonių planas“, *supra note 18*;

⁹⁴ „Vilmorus“, *supra note 2*;

žmonės suvokia korupciją kaip ydingą ir visuomenei žalingą reiškinį, tačiau nebando jo pašalinti.⁹⁵ Teiginį galima pagrįsti „Korupcijos žemėlapis 2013“ duomenimis, iš kurių matyti, kad didelė dalis žmonių, norėdami įgyvendinti tam tikrą asmeninį tikslą, vis tik pasitelktų korupcinius kelius, kurie neteisėti ir žinomai žalingi, tačiau jiems patogūs ir prieinami. Šį teiginį pagrindžia ir Informatikos ir ryšių departamento prie LR Vidaus reikalų ministerijos pateikiami nusikalstamumo statistikos duomenys apie bandymus papirkti policijos pareigūnus – 2015 m. laikotarpyje šalyje užfiksuotos 934 nusikalstamos veikos pagal LR baudžiamojo kodekso 227 str. (Papirkimas).⁹⁶

Pagal kyšio nedavimo priežastis matyti nepakankamai išsivystęs visuomenės sąmoningumas teisinės tvarkos palaikymui, nes net 49 proc. gyventojų 2014 m. nurodė kyšio nedavę dėl to, kad nebuvo tokios situacijos, kurioje iš jų būtų kyšio reikalaujama. Daroma išvada, kad esant palankioms aplinkybėms, problema nedvejojant būtų sprendžiama kyšio pagalba. Tik 24 proc. gyventojų tokie korupcinio pobūdžio veiksmai prieštarautų jų asmeniniams moraliniams įsitikinimas.

Įvertinus tai, kad net 69 proc. šalies gyventojų nurodė problemas sprendžiantys duodami kyšį⁹⁷ galima teigti, kad vykdant nusikalstamumo prevenciją korupcijos srityje, būtina kuo aktyviau įtraukti gyventojus į antikorupcinę veiklą, organizuoti juos dominančius renginius, viešinti informaciją apie korupciją ir jos žalą, populiarinti skaidrumą bei skatinti principingą nusiteikimą prieš korupcinio pobūdžio nusikalstamas veikas.

Kadangi korupcijos lygį policijoje lygiagrečiai įtakoja policijos pareigūnų veiksmai reikalaujant, provokuojant ar paimant siūlomą kyšį bei šalies gyventojų žalingas požiūris esant reikalui duoti kyšį ir problemas spręsti neteisėtu būdu, siekiant į antikorupcinę veiklą įtraukti kuo daugiau Lietuvos gyventojų, visoje šalyje vykdoma akcija „Kyšis išpurvina“. Akcijos tikslas - bendromis jėgomis mažinti korupcijos pasireiškimo atvejų skaičių, informuoti visuomenę apie korupcijos padarinius ir grėšiančią atsakomybę, skatinti skaidrią policijos pareigūnų veiklą ir gyventojų pasitikėjimą policija.

Siekiant užtikrinti asmenims nuolatinę ir anoniminę galimybę pranešti apie korupcinio pobūdžio nusikalstamas veikas bei tokius veiksmus vykdančius policijos pareigūnus, turi būti viešinami ir laisvai prieinami atsakingų antikorupcinių padalinių kontaktai bei steigiami anoniminiai pasitikėjimo telefonai.⁹⁸

⁹⁵ Stasiukevičiūtė E. ir Vonžodaitė R., *supra note 10*;

⁹⁶ Informatikos ir ryšių departamentas, „Nusikalstamumo statistika“, internetinė nuoroda: http://www.ird.lt/statistines-ataskaitos/wp-content/themes/ird/reports/html_file.php?metai=2015&menuo=12&ff=1G&fnr=9&rt=1&oldYear=2015;

⁹⁷ „Vilmorus“, *supra note 2*;

⁹⁸ Neild R., *supra note 25*; p. 16;

3. 2. 1. Pranešėjų apie korupciją apsauga

Korupcijos atsiradimą lygiagrečiai įtakoja tiek tarnyboje esantys ir pasireiškiantys jos vidiniai veiksniai, tiek išoriniai veiksniai, kurie dažniausiai atsiranda viešojoje erdvėje ir būna inicijuojami su valstybės tarnyba nesusijusių asmenų. Nuo korupcijos nukentėję asmenys dažnai bijo tokią informaciją pateikti teisėsaugos institucijoms ir prarandama galimybė tinkamai į ją reaguoti. Informacija apie asmenis bei įvykius susijusius su korupcinio pobūdžio nusikalstamomis veikomis policijos nepasiekia dėl mažo nukentėjusiųjų nuo korupcijos informuotumo bei jų baimės nukentėti tokią informaciją pateikus teisėsaugos institucijoms. Dėl to, į efektyvią kovą su korupcija įvairiomis priemonėmis turi būti skatinami įsitraukti tiek patys vidaus tarnybos pareigūnai, tiek kiti šalies gyventojai kasdienėje veikloje susiduriantys su policijos pareigūnais. Viena iš kovos su korupcija priemonių yra asmenų ir valstybės tarnautojų skatinimas pranešti apie jų aplinkoje pasitaikančius korupcinio pobūdžio veiksmus. Tačiau visuomenėje ir policijos pareigūnų bendruomenėje vyrauja „išdavikų“ fenomenas, kurio pasėkoje, nei vienas iš jų nenori pranešti apie nusikalstamas veikas.⁹⁹ Tai reiškia, kad yra susiformavusi tam tikra subkultūra, kurios aplinkoje, apie nusikaltimus pranešantys asmenys laikomi skundikais ir išdavikais. Vidaus tarnybos sistemos pareigūnai baiminasi kolektyvo atstūmimo, vadovų spaudimo ir pan. Paprasti gyventojai apie korupciją baiminasi pranešti bijodami aplinkinių bei kitų gyventojų pašaipų arba pačių policijos pareigūnų galimo įvairaus pobūdžio spaudimo.

Analizuojant kitų šalių praktiką policijos pareigūnų skatinimo pranešti apie kolegų vykdomus korupcijos atvejus praktiką matyti, kad Didžiojoje Britanijoje sėkmingai veikia konfidenciali pagalbos linija išskirtinai šio pobūdžio informacijai pateikti.¹⁰⁰ Gauti duomenys naudojami atliekant tolimesnius procesinius informacijos tikrinimo veiksmus, kurių metu pranešusiųjų pareigūnų asmens tapatybės duomenys yra griežtai saugomi, o toks bendradarbiavimas charakterizuojamas teigiamai.

Lietuvos policijoje egzistuoja bendri pasitikėjimo telefonai. Esant reikalui, jais informaciją pateikusių asmenų tapatybės taip pat gali būti saugomos ir neviešinamos, tačiau dažniausiai pranešėjų pateikiami duomenys pasiekia ne tik korupcijos policijoje kontrolę vykdančius specializuotus padalinius, tačiau ir kai kurių kitų padalinių pareigūnus. Specialiai tam pritaikytos telefono linijos ar kitos ryšio priemonės įsteigimas gali pakelti pranešimų apie kolegų vykdomą korupciją skaičių.

Siekiant skatinti gyventojus ir valstybės tarnautojus netoleruoti korupcijos ir pranešti apie tai atitinkamoms institucijoms, kaip jau minėta, būtina užtikrinti tokių asmenų duomenų apsaugą ir

⁹⁹ McCafferty F. L. ir McCafferty M. A., *supra note 49*, p. 60;

¹⁰⁰ Miller J., *supra note 46*;

užkirsti kelią asmens duomenų viešinimui. Lietuvoje pranešėjų bei pareiškėjų apie nusikalstamas veikas apsauga yra reglamentuojama Baudžiamojo ir baudžiamojo proceso kodekso, Apsaugos nuo nusikalstamo poveikio įstatymo, Darbo ir Civilinis kodeksų bei Valstybės tarnybos įstatymo nuostatomis. Tam, kad asmenys būtų pakankamai informuoti apie taikomas pranešėjų apsaugos ir skatinimo priemones, būtina skatinti tokių nuostatų viešinimą ir sklaidimą.

Atlyginimas už vertingą informaciją policijai apie nusikalstamas veikas, kuriomis padaroma žala valstybei yra dar viena visuomenės skatinimo pranešti apie korupcinio pobūdžio nusikalstamas veikas priemonė, kurios atlikimo tvarkos apraše nurodyta, kad siekiant paskatinti asmenis suteikti policijai bei kai kurioms kitoms vidaus reikalų institucijoms vertingą informaciją apie nusikalstamas veikas ekonomikai, verslo tvarkai ar finansų sistemai.¹⁰¹

2015 m. buvo numatytas tikslinis finansavimas, tačiau Lietuvos policijai šiam tikslui skirti 63 137 Eur buvo panaudoti kitoms įstaigų reikmėms tenkinti.¹⁰² Pranešime taip pat nurodyta, kad 2015 m. už suteiktą informaciją buvo atlyginta tik vienam asmeniui. Iš to matyti, kad kompensavimo už reikšmingos informacijos suteikimą sistema yra neveikianti, netaikoma ir dėl to visiškai praranda savo prevencinę prasmę. Siekiant pritraukti daugiau potencialių pranešėjų apie nusikalstamas veikas, atsakingi policijos pareigūnai turėtų imtis papildomų visuomenės informavimo priemonių apie kompensavimo galimybes.

Dar vienas labai svarbus aspektas, siekiant skatinti asmenis įsitraukti į kovą su korupcija bei padėti atsakingoms institucijoms išaiškinti korupcinio pobūdžio nusikalstamas veikas yra numatytas LR baudžiamojo kodekso 227 str. 5 d. Pagal ją asmuo yra atleidžiamas nuo baudžiamosios atsakomybės dėl kyšininkavimo, jei kyšio iš jo buvo reikalaujama arba provokuojama jį duoti ir jis, pasiūlęs, pažadėjęs arba davęs kyšį, per įmanomai trumpiausią laiką, bet ne vėliau negu iki jo pripažinimo įtariamuoju, savanoriškai apie tai pranešė teisėsaugos institucijoms, taip pat jeigu kyšį jis pažadėjo duoti ar davė su teisėsaugos institucijų žinia.¹⁰³

Siekiant skatinti gyventojų bei pačių policijos pareigūnų sąžiningumą bei drąsinti juos bendradarbiauti kovoje su korupcija ir visais atvejais pranešti apie vykdytas nusikalstamas veikas, prevencinių mokymų ar kitus socialinių prevencinių akcijų metu turėtų būti aktyviai viešinami visi aukščiau minėti pranešėjų apsaugos bei skatinimo pagrindai.

¹⁰¹ „Atlyginimo už vertingą informaciją apie nusikalstamas veikas, kuriomis daroma žala valstybei, tvarkos aprašas“, 2016, Nr. 1V-487;

¹⁰² „Dėl lėšų skirtų atlyginti už vertingą informaciją apie nusikalstamas veikas, kuriomis daroma žala valstybės tarnybai, naudojimo“, 2016, Nr. 1D-1014(7);

¹⁰³ „LR baudžiamasis kodeksas“, Valstybės žinios Nr. 89-2741, 2000;

3. 3. Kitų kovos su korupcija policijoje metodų analizė

T. Newburn nagrinėdamas policijos veiklos problemas korupcijos kontekste, iškėlė klausimą dėl ribos, ties kuria tam tikri policijos pareigūnų veiksmai patenka į korupcijos pasireiškimo rizikos sritį. Pavyzdžiui, ar policijos pareigūnas turėtų priimti jam siūlomą puodelį kavos arba, kitokios materialiai apčiuopiamos formos padėką, dovaną ar paramą iš asmenų?¹⁰⁴ Jo manymu, tokie policijos pareigūnų veiksmai neatitinka policijos pareigūnų tarnybinės etikos nuostatų ir esminių veiklos tikslų teikti kokybiškas policijos pareigūnų paslaugas. Asmenų veiksmai asmeniškai atsidėkojant, suteikiant paramą ar kitaip paveikiant policijos pareigūną, gali padaryti įtaką jo priimamiems sprendimams. Tokiu būdu sudaromos sąlygos įgyti asmeniui nepagrįstą policijos pareigūno palankumą jo atžvilgiu ateityje, kas gali kelti grėsmę viešojo intereso užtikrinimui ir korupcijos atvejų pasireiškimui.

Lietuvos policijoje taip pat pastebimos aukščiau minėto pobūdžio problemos dėl asmenų siekio įgyti policijos pareigūnų palankumą ateityje. Tyrimo metu buvo išanalizuota šalies policijos pareigūnų veiklą reguliuojančių teisės aktų sistema. Nustatyta, jog siekiant apginti tam tikras teises vertybes yra išleidžiami poįstatyminiai teisės aktai, nurodantys tam tikras kontrolės priemones korupcijos atžvilgiu rizikingose policijos veiklos srityse bei konkrečius veiksmus, kurių reikalaujama iš lojalios valstybės tarnybai pareigūno. Tokie poįstatyminiai teisės aktai gali pasiteisinti padalinių veiklos metu pastebėjus galimą rizikos sritį, kurios kontrolė nenumatyta esamuose su korupcijos kontrole susijusiuose teisės aktuose. Tokiais atvejais teisinio reguliavimo ir korupcijos prevencijos spraga gali būti užpildoma kitais Lietuvos policijos generalinio komisaro bei vietinio policijos komisariato viršininko įsakymais (dėl dovanų, paramos gavimo, ryšių deklaravimo ir pan.).

2012-08-14 Lietuvos policijos generalinio komisaro įsakymu Nr. 5-V-574 patvirtintos informacijos apie galimas korupcijos apraiškas policijoje teikimo taisyklės – tai teisės aktas numatantis policijos pareigūnams pareigą teikti informaciją Imuniteto padalinių pareigūnams arba tiesioginiams vadovams apie jų pastebėtas korupcijos apraiškas ar galimas grėsmes kolegų veiksmuose.¹⁰⁵ Šiai rizikos sričiai priklauso policijos pareigūnai, kurių atžvilgiu atliekami ikiteisminiai tyrimai, pareigūnai apklausiami įtariamaisiais arba liudytojais apie savo pačių galimai padarytas veikas, taip pat, jei tokie veiksmai atliekami su jų šeimos nariais ar artimais giminačiais. Informacija teikiama apie policijos pareigūnų galimus ryšius su nusikalstamas veikas vykdančiais

¹⁰⁴ Newburn T. „*Understanding and preventing police corruption: lessons from the literature*“, Police research series, 1999, prieiga per internetą: http://www.popcenter.org/problems/street_prostitution/pdfs/newburn_1999.pdf;

¹⁰⁵ „Informacijos apie galimas korupcijos apraiškas policijoje teikimo taisyklės“, Nr. 5-V-574, 2012;

asmenimis, kitus policijos pareigūnų manymu įtartinus kolegų veiksmus ir tokiu būdu užtikrinamas informacijos apie rizikos veiksnius valdymas ir analizė.

Į antikorupcinę veiklą įtraukiant kuo daugiau pareigūnų bei formuojant pastarųjų sąmoningumą tarnybinę veiklą kreipti teisinga ir korupcijos atžvilgiu skaidria linkme, 2014-08-04 Lietuvos policijos generalinio komisaro įsakymo Nr. 5-V-690 patvirtinto policijos darbuotojų ryšių deklaravimo aprašo nuostatomis pareigūnams nustatyta prievolė patiems informuoti savo tiesioginį vadovą arba Imuniteto padalinio pareigūnus apie jų ryšius su galimais nusikalstamo pasaulio atstovais.¹⁰⁶ Pateikiant informaciją turi būti nurodomi asmenys, su kuriais bendraujama, palaikomų ryšių pobūdis ir pagrindas. Siekiant pareigūną apsaugoti nuo galimo neigiamo išorės poveikio ir galimo pasinaudojimo juo ar jo užimamoms pareigomis bei turimomis teisėmis nusikalstamoms veikoms vykdyti, pareigūnas turi pranešti ir apie ryšius, kai jie susiję su tarnybinių funkcijų vykdymu.

Imuniteto valdybos duomenimis, skundų, pareiškimų ir pranešimų pateikimas antikorupciniams padaliniams išlieka problematiškas dėl to, kad informacija gaunama iš įvairių šaltinių, o bendros vieningos duomenų bazės gautiems pranešimams kaupti ir sisteminti nėra. Dėl to tokių pranešimų analizė vykdoma parankinėmis priemonėmis.¹⁰⁷ Tam, kad informacija laiku pasiektų antikorupcinius padalinius, pareigūnai turi būti supažindinami su aukščiau nurodyto teisės akto nuostatomis ir skatinami teikti bet kokią korupcijos atžvilgiu reikšmingą informaciją. Taip pat informacijos duomenų vientisumo bei centralizavimo užtikrinimas, sukuriant bendrą informacijos kaupimo sistemą, taip pat laikytinas prioritetu tolimesnėje antikorupcinėje policijos veikloje.

Dovanų ir nemokamų paslaugų teikimas policijos darbuotojui yra viena iš atsiskaitymo už palankaus sprendimo priėmimą formų. 2014-07-08 Lietuvos policijos generalinio komisaro įsakymu Nr. 5-V-612 patvirtintas policijos įstaigų darbuotojų pagal tarptautinį protokolą ar tradicijas gautų dovanų perdavimo, įvertinimo, apskaitos, saugojimo ir eksponavimo tvarkos aprašas numato priimtinių dovanų pobūdį ir jų įforminimo bei panaudojimo sąlygas. Vadovaujantis minėto aprašo nuostatomis draudžiamos bet kokios dovanos nesusijusios su tradicijomis ar tarptautinio protokolo laikymusi.¹⁰⁸ Iš to matyti, kad policijos pareigūnas turėdamas tam tikrus įgaliojimus ir statusą, privalo vengti dėl dovanų suteikimo atsirandančios moralinės priklausomybės (nepagrįsto dėkingumo) nuo asmens, kuris galimai siekdamas palankumo ar asmeninės naudos bei paveikiant policijos pareigūną pasinaudoti jo užimamomis pareigomis ir įgaliojimais, suteikė jam bet kokios formos dovanas (daiktai, čekiai, leidimai tam tikroms pramogoms ir pan.). Tokie asmenų ryšiai gali sukelti viešųjų ir privačių interesų konfliktą.

¹⁰⁶ „Policijos darbuotojų ryšių deklaravimo aprašas“, Nr. 5-V-690, 2014;

¹⁰⁷ „Kovos su korupcija policijoje 2012-2014 m. programos priemonių plano įgyvendinimo ataskaita“, p. 1. 2;

¹⁰⁸ „Policijos įstaigų darbuotojų pagal tarptautinį protokolą ar tradicijas gautų dovanų perdavimo, įvertinimo, apskaitos, saugojimo ir eksponavimo tvarkos aprašas“, Nr. 5-V-612, 2014;

Policijos pareigūnai organizuodami tam tikrus policijos padalinių viduje vykstančius renginius, gali būti linkę naudotis verslininkų bei kitų žinomų ir įtakingų žmonių (kartais ne itin teigiamos reputacijos) teikiama parama. Ši korupcijos pasireiškimo sritis taip pat kelia grėsmę viešųjų ir privačių interesų konflikto atsiradimui bei galimai neteisėtai įtakai policijos pareigūno atliekamoms funkcijoms ir pareigūno priimamų sprendimų objektyvumui. Dėl šios priežasties 2012-12-06 Lietuvos policijos generalinio komisaro įsakymu Nr. 5-V-870 patvirtinta paramos gavimo, jos apskaitos ir panaudojimo policijos įstaigose tvarka, kurios nuostatomis numatoma paramos gavimo ir įforminimo tvarka, nurodant, jog bet kokia policijos padalinių gaunama parama turi būti pervedama į Policijos departamento banko sąskaitą.¹⁰⁹ Šio teisės akto nuostatų vykdymas taip pat turėtų būti kontroliuojamas šalies policijos teritoriniuose padaliniuose.

Vykdamas funkcijas korupcijos prevencijos srityje, su bet kuriais korupcijos rizikos srityje esančiais asmenimis, gali būti pravedami prevenciniai pokalbiai, kurie numatyti, kaip viena iš policijos pareigūnų funkcijų korupcijos prevencijos srityje.¹¹⁰ Gavus duomenų apie policijos darbuotojų neleistiną priešingą visuomenės interesams elgesį, vadovaujantis 2014-09-26 Lietuvos policijos generalinio komisaro įsakymu Nr. 5-V-854 patvirtinto prevencinių pokalbių su policijos darbuotojais tvarkos aprašo nuostatomis, pravedami prevenciniai pokalbiai ir su pačiais policijos pareigūnais, kurių metu siekiama apsaugoti policijos pareigūnus nuo neteisėto poveikio bei atgrayti juos nuo teisės pažeidimų vykdymo bei priešingų visuomenės interesams veiksmų.

Vadovaujantis LR policijos įstatymo nuostatomis, pagrindinė policijos pareigūnų užduotis yra saugoti ir ginti žmonių teises ir jų turtą. Šių funkcijų sėkmingam įgyvendinimui, policijos pareigūnams suteikiami tam tikri įgaliojimai jiems nepavaldžių asmenų atžvilgiu bei teisė priimti tam tikrus sprendimus, kurių pasekmės jaučiamos visuomenėje. Dėl šios priežasties, užtikrinant teisingą funkcijų atlikimą bei aukščiau nurodytų teisės aktų įgyvendinimą, policijos pareigūno statusas turi būti suteikiamas atsakingiems ir korupcijos atžvilgiu skaidriems bei policijos vizijai lojaliems asmenims.

3. 4. Viešųjų ir privačių interesų kontrolės policijoje problematika

Viešųjų ir privačių interesų kontrolė yra vienas iš policijoje įgyvendinamų kovos su korupcija metodų, kurio pagrindai įtvirtinti LR viešųjų ir privačių interesų kontrolės įstatyme.¹¹¹ Šios pareigūnų veiklos kontrolės metodika policijoje įtvirtinta 2012-10-30 Lietuvos policijos generalinio komisaro įsakymu Nr. 5-V-748 patvirtinto policijos darbuotojų viešųjų ir privačių interesų derinimo valstybės tarnyboje įstatymo nuostatų laikymosi ir kontrolės vykdymo tvarkos

¹⁰⁹ „Paramos gavimo, jos apskaitos ir panaudojimo policijos įstaigose tvarka“, Nr. 5-V-870, 2012;

¹¹⁰ „LR policijos įstatymas“, *supra note 3*;

¹¹¹ „LR viešųjų ir privačių interesų derinimo valstybinėje tarnyboje įstatymas“, Valstybės žinios Nr. 67-1659, 1997;

aprašo nuostatomis. Apraše nurodyta, jog kiekviename Imuniteto padalinyje paskirimas atitikties pareigūnas, teikiantis metodinę ir praktinę pagalbą policijos pareigūnams pildant viešųjų ir privačių interesų deklaracijas bei atliekantis kai kurias kitas su viešųjų ir privačių interesų kontrole susijusias funkcijas. Ten pat numatyta ir policijos darbuotojų viešųjų ir privačių interesų deklaracijų pateikimo tvarka, jų apskaita ir kontrolė.

Aprašo 7 p. išdėstytos ir bendrai apibrėžtos atitikties pareigūno funkcijos, pvz.: užtikrina viešųjų ir privačių interesų konfliktų prevencijos funkcionavimą, kontroliuoja aukščiau minėto įstatymo įgyvendinimą, rengia teisės aktų projektus šioje srityje, bendradarbiausia su atitinkamomis institucijomis ir pan.¹¹² Taip pat kai kurios nuorodos į atitikties pareigūnų paskirtį nurodytos Imuniteto padalinių nuostatose, atitikties pareigūnų pareigybių aprašymuose bei vietiniuose policijos įstaigų teisės aktuose, pvz.: Klaipėdos AVPK viršininko įsakymas dėl viešųjų ir privačių interesų derinimo valstybės tarnyboje įstatymo nuostatų įgyvendinimo, kuriame nurodyti atitikties pareigūnai bei susipažinimo su viešųjų ir privačių interesų deklaracijų duomenimis tvarka.¹¹³

Iš aukščiau nurodytos išanalizuotos teisinės bazės, susijusios su viešųjų ir privačių interesų kontrole policijoje bei atitikties pareigūnų funkcijų pobūdžiu matyti, kad atitikties pareigūnų veikla policijoje reglamentuota bendro pobūdžio nuostatomis, nesuteikiančiomis detalios informacijos apie funkcijų atlikimo tvarką. Aukščiau minėto aprašo 7. 6 p. nurodyta, jog atitikties pareigūnas tikrina ir analizuoja policijos darbuotojų deklaracijas, o nustatęs pažeidimą nedelsdamas informuoja padalinio vadovą. Matyti, jog nėra nustatyta deklaracijų tikrinimo tvarka policijoje, taip pat nurodyti tolimesni tikrinimo veiksmai, nustatčius viešųjų ir privačių interesų deklaravimo pažeidimų ir pan. Dėl šios priežasties, atitikties pareigūnų paskirtis nėra iki galo įgyvendinama ir jų veikla vykdoma vangiai arba visai nevykdoma.

Kovos su korupcija policijoje 2015-2017 m. programos priemonių plano 6 p. numatytas tikslas mažinti LR viešųjų ir privačių interesų derinimo valstybinėje tarnyboje įstatymo reikalavimų pažeidimo riziką, teikiant praktinę ir metodinę pagalbą policijos įstaigų darbuotojams pildant deklaracijas bei patikrinant 10 proc. padalinio darbuotojų deklaracijų.¹¹⁴ Pagal kovos su korupcija policijoje 2012-2014 m. programos, kurioje buvo numatytas analogiškas tikslas aukščiau minėtam, įgyvendinimo ataskaitos duomenis matyti, kad vykdant šias funkcijas atitikties pareigūnai žodžiu konsultuoja padalinių pareigūnus, praveda mokymus ir deklaracijų tikrinimo metu ataskaitiniu laikotarpiu buvo nustatyti kai kurie pažeidimai.

Matyti, jog iš visų apraše numatytų priemonių, policijoje įgyvendinamos tik tos, kurios susijusios su deklaracijų tikrinimu ir informacijos apie deklaravimo tvarką suteikimą policijos

¹¹² „Policijos darbuotojų viešųjų ir privačių interesų derinimo valstybės tarnyboje įstatymo nuostatų laikymosi ir kontrolės vykdymo tvarkos aprašas“, 2012, Nr. 5-V-748;

¹¹³ „Dėl viešųjų ir privačių interesų derinimo valstybinėje tarnyboje įstatymo nuostatų įgyvendinimo“, 2016, Nr. 30-V-200;

¹¹⁴ „Kovos su korupcija policijoje 2015-2017 m. programa“, *supra note 18*;

įstaigų padalinių darbuotojams. Tam, kad pilnai būtų užtikrinama viešųjų ir privačių interesų kontrolė ir išnaudojamos atitikties pareigūnų galimybės, turi būti priimtas atitikties pareigūnų veiklos aprašas, nurodantis atitikties pareigūnų teises ir pareigas, konkrečius veiksmus ir jų atlikimo tvarką dėl teisės aktų projektų tobulinimo, siūlymų teikimo, informacijos ketimosi tarp įstaigų tvarka ir pan.

3. 5. Pareigūnų motyvacijos ir lojalumo reikšmė valstybės tarnybai

Išnagrinėjus pasaulyje vystomas ir įgyvendinamas korupcijos prevencijos kryptis bei šalies antikorupcinės veiklos policijoje tikslus ir priemones matyti, kad korupcijos prevencija šalyje įgyvendinama vykdant rizikos srityje esančių pareigūnų veiklos, darbo organizavo kontrolę, švietimą ir pan., tačiau neanalizuojama pareigūnų vidinės savijautos bei jų psichologinio faktoriaus įtaka veiklos skaidrumui.

G. Jakubauskas įvardino, kad „motyvacija – tai yra elgesio, veiksmų, veiklos skatinimo procesas, kurį sukelia įvairūs motyvai ar jų sistema“.¹¹⁵ Asmens poelgių motyvai nurodo tokių poelgių priežastis. Autoriaus teigimu, motyvai yra veiklos stimulai, susiję su poreikių tenkinimu. Vadinasi tam, kad asmuo būtų tinkamai motyvuotas atlikti savo darbą, turi būti patenkinti esminiai jo poreikiai. K. Vitkauskas įvardino valstybės tarnautojų veiklą motyvuojančių veiksnių grupes: 1) darbo turinys ir jo organizavimas, 2) darbo užmokestis, 3) darbo sąlygos, 4) socialinės garantijos, 5) kompetencijos ugdymo ir karjeros galimybes, 6) organizacinė struktūra ir vadovavimas.¹¹⁶ Tinkamai motyvuojančios priemonės gali skatinti policijos darbuotojų profesionalumą ir efektyvumą, o tinkamai jas derinant su individualiais darbuotojų poreikiais, galima pasiekti neblogų darbuotojų motyvavimo rezultatų.

K. Vitkauskas taip pat nurodė, kad „skatinimas yra neatsiejamas kiekvieno pareigūno darbo vertinimo elementas, kartu ir išorinis motyvatorius dirbti tarnyboje“.¹¹⁷ LR vidaus tarnybos statuto (toliau – Statutas) 30 str. nurodyta, jog už nepriekaištingą ir pavyzdingą pareigų atlikimą bei atvejais, kai pareigūnai dalyvavo atskleidžiant nusikalstamas veikas ar kitus pažeidimus, kuriais buvo padaryta ar galėjo būti padaryta turtinė žala valstybei, pareigūnai gali būti skatinami ir apdovanojami.¹¹⁸ Pareigūnai gali būti skatinami padėka, vardine dovana, suteikiant papildomas atostogas arba aukštesnį laipsnį arba vienkartinę pinigine išmoka. Statute išvardintos policijos pareigūnų skatinimo priemonės yra epizodinės ir nepilnai pateisina valstybės tarnautojų poreikius,

¹¹⁵ G. Jakubauskas „Socialinė psichologija“, p. 26, internetinė nuoroda:

http://www.su.lt/bylos/fakultetai/socialines_geroves_ir_negales_studiju/SPPkat/socialin%20psichologija.pdf;

¹¹⁶ K. Vitkauskas „Lietuvos policijos pareigūnų motyvacinių veiksnių analizė“, Viešojoji politika ir administravimas, 2012, Nr. 3, 377-389, p. 377;

¹¹⁷ *Ibid*, p. 385;

¹¹⁸ „LR Vidaus tarnybos statutas“, TAR, 2015-07-03, Nr. 10814;

kurie iš esmės yra susiję su pastoviu asmenybės psichologinės ir moralinės srities bei fizinio komforto poreikių tenkinimu, tačiau ne su vienkartinio socialiniu pripažinimu.

Nustatyta, jog praktikoje policijos pareigūnai dažnai apdovanojami ir skatinami nepagrįstai, nenustačius realių faktinių pareigūno pasiekimų tarnybiniėje, todėl skatinimo forma praranda savo prasmę. Įvertinus šias aplinkybes, galima teigti, jog tokios skatinimo priemonės nedaro pakankamos motyvacinės įtakos policijos pareigūnams. Lietuvos policijos vystymosi 2015-2020 m. gairėse numatytas tikslas „sukurti ir puoselėti aiškia ir skaidrią policijos darbuotojų motyvavimo sistemą, kuri užtikrintų, kad darbuotojai būtų skatinami tik atsižvelgiant į jų pasiektus rezultatus“.¹¹⁹ Šiuo tikslu Pareigūnų darbo organizavimo taisyklėse numatyta policijos pareigūnų skatinimo bei apdovanojimo tvarka, kuri organizuojama remiantis pareigūnų pasiektais tarnybinės veiklos rezultatais bei vadovaujantis skaidrumo, objektyvumo ir teisingumo principais.¹²⁰ Teisingas pareigūnų skatinimas psichologiniu požiūriu gali motyvuoti pareigūną tam tikrą laiką, tačiau kaip pasiekti ilgalaikių pareigūno vidiniais įsitikinimais remtų rezultatų?

Siekiant nustatyti priemones ugdyti pareigūnų vidinį pasididžiavimą atliekamomis funkcijomis, nepertraukiamai motyvuoti elgtis teisingai ir tinkamai įgyvendinti jam pavestas funkcijas taip pat skatinti policijos pareigūnų vidinį lojalumą policijos įstaigos vizijai, būtina atsižvelgti į anksčiau minėtas pareigūnus motyvuojančių veiksnių grupes. Tiek vidinių (savirealizacija, pripažinimo, pritapimo poreikiai ir pan.), tiek išorinių (darbo užmokestis, jo sąlygos ir pan.) asmeninių pareigūnų poreikių patenkinimo rezultatai tiesiogiai įtakoja policijos pareigūnų pasitenkinimą darbu bei jų lojalumą tarnybai.

3. 5. 1. Pareigūnų lojalumo tarnybai lygio nustatymas

Analizuojant korupcijos prevencijos priemones, metodus ir pagrindines jos kryptis matyti, jog daugelis priemonių orientuotos į socialinių veiksnių, įtakančių korupciją, šalinimą, tačiau labai mažas dėmesys skiriamas policijos pareigūno vidinės psichologinės būsenos palaikymui bei jo poreikių išaiškinimui. Korupcijos prevencija policijoje yra ne tik kontrolė, švietimas ar nustatytų atvejų viešinimas, tačiau ir policijos pareigūnų vidinės motyvacijos bei nuoširdaus atsidavimo įstaigos tikslams, t. y. lojalumo, skatinimas.

Mokslinėje literatūroje lojalumas siejamas su darbuotojų motyvacija. Anot V. Repšienės ir J. Merkevičiaus, darbuotojų motyvavimu siekiama skatinti darbuotojus kuo efektyviau siekti

¹¹⁹ „Lietuvos policijos veiklos 2015-2020 m. gairės“, *supra note* 57, p. 6;

¹²⁰ „Dėl vidaus tarnybos sistemos pareigūnų tarnybos organizavimo taisyklių patvirtinimo“, 2016, Nr. 1V-13;

įstaigos tikslų bei didinti jų lojalumą.¹²¹ Kituose šaltiniuose lojalumas suprantamas gerokai plačiau. A. Vaičiulis savo monografijoje „Lojalumo prasmė ir vertė“ nurodo, kad lojalumą galima apibūdinti kaip ištikimybę ir atsidavimą asmeniui, bendrai veiklai, institucijai ar šaliai.¹²² Kituose šaltiniuose lojalumas skirstomas į keturias kategorijas:

- 1) lojalumas monopoliui (kai asmuo neturi kito pasirinkimo);
- 2) lojalumas, kai sunku pakeisti darbo vietą dėl ne nuo paties asmens priklausančių objektyvių priežasčių;
- 3) skatinamasis lojalumas, kaip asmens ištikimybė organizacijai palaikoma įvairių skatinimo formų pagalba;
- 4) lojalumas dėl įpratimo – kai asmuo nelinkęs keisti savo darbo vietos, nes esamoje darbovietėje gerai sutaria su kolegomis, kuriuos seniai pažįsta, turi įprastą ir jam tinkančią darbo vietą ir pan. Šių aplinkybių asmeniui pakanka išsilaikyti darbe ir tinkamai atlikti užduotis;
- 5) lojalumas – atsidavimas, kai asmuo susitapatina su institucijos tikslais ir uždaviniais. Institucijos vizija jam priimtina ir jis ją laiko pačia svarbiausia ir teisingausia iš visų kitų. Tai – tikrasis lojalumas.

Tuo tarpu lojalumo policijoje sąvoka gana siaurai buvo apibrėžta LR policijos įstaigų vidaus kontrolės tvarkos apraše, kuriame buvo nurodoma, kad lojalumas yra policijos pareigūno teisėtas elgesys.¹²³ Toks lojalumo apibrėžimas, policijoje suprantamas kaip veiklos teisėtumas, yra siauras ir neatitinka savo tikrosios reikšmės, kuri susijusi su nuoširdžiu asmens atsidavimu tarnybos tikslams ir principams.

Teorijoje darbuotojų lojalumas suprantamas kaip keliomis formomis pasireiškiantis asmens vidinis atsidavimas įstaigos vizijai bei tikslams. Lojalumas gali būti grynas, kai darbuotojas besąlygiškai atsiduoda įstaigos tikslų įgyvendinimui arba - susiformuojantis veikiant tam tikroms sąlygoms, pvz.: įpratimas, veiklos skatinimas bei kiti veiksniai. Koks lojalumo lygis, kokia jo pasireiškimo forma vyrauja Lietuvos policijoje bei kaip jį skatinti? Tai vieni iš naujausių ir visai neseniai iškeltų klausimų, į kuriuos atsakyti dar tik ruošiamasi.

Tam, kad lojalumas tarnybai vyrautų kaip visuotinai priimtina vertybė, lojalumas tarnybai turi būti skatinamas bei atitinkamai įvertinamas. Dėl to, kovoje su korupcija didelis dėmesys turi būti skiriamas ne tik represinėms bei prevencinėms priemonėms, tačiau ir kuriama sistema, skatinanti nuoširdų policijos pareigūnų atsidavimą tarnybos tikslams bei įstaigos vizijos įgyvendinimui. Lojalumas policijoje dažniausiai įgyjamas dar prieš prisijungiant į policijos pareigūnų gretas, dėl to siekiant užtikrinti valstybės tarnybai lojalų personalą, būtina įgyvendinti į

¹²¹ Repšienė V. ir Merkevičius J. „Veiksniai formuojantys personalo lojalumą verslo organizacijoje“ 2009, Vilnius, p. 3, prieiga per internetą: http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2009~D_20090629_162707-71315/DS.005.0.01.ETD ;

¹²² A. Vaičiulis „Lojalumo prasmė ir vertė“, žiūrėta 2015-11-19, <http://www.vaiciulis.lt/lojalumo-prasme-ir-verte>;

¹²³ „Policijos įstaigų vidaus kontrolės tvarkos aprašas“, *supra note 48*;

tai nukreiptą policijos pareigūnų atranką ne tik pagal asmenų gebėjimus bei atitinkamus skaidrumo kriterijus, tačiau ir pagal pretendentų vidines asmenines savybes.

Siekiant nustatyti policijos pareigūnų lojalumą valstybės tarnybai, naujojo LR policijos įstatymo nuostatomis, pateikiama esamų policijos pareigūnų lojalumo tikrinimo ir vertinimo koncepcija – neviešas policijos uždavinių įgyvendinimo patikrinimas (kuris buvo aprašytas ankstesniame skyriuje), surenkant tam tikrus objektyvius duomenis apie esamą lojalumą. Tokia naujojo policijos įstatymo nuostata sukėlė daug diskusijų dėl jos taikymo pagrindų, tvarkos ir reikalingumo. Analizuojant nuoširdaus atsidavimo darbui esmę, psichologiniu požiūriu tokio pobūdžio pareigūnų veiklos kontrolės įtaka grynojo lojalumo ugdymui yra maža.

Siekiant išsiaiškinti policijos pareigūnų lojalumo policijos įstaigai lygį, pačių darbuotojų poreikius, labiausiai jų veiklą įtakojančius veiksnius, buvo atliktas tyrimas ir apklausti Klaipėdos apskrities vyriausiojo policijos komisariato (toliau – Klaipėdos AVPK) darbuotojai. Apklausoje pateikti klausimai buvo orientuoti į policijos pareigūnų pasitenkinimo darbu lygio nustatymą bei asmeninius lūkesčius. Taip buvo siekiama išsiaiškinti pačių policijos pareigūnų požiūrį į taikomas naujoves ir jų poreikius lojalumo skatinimo srityje.

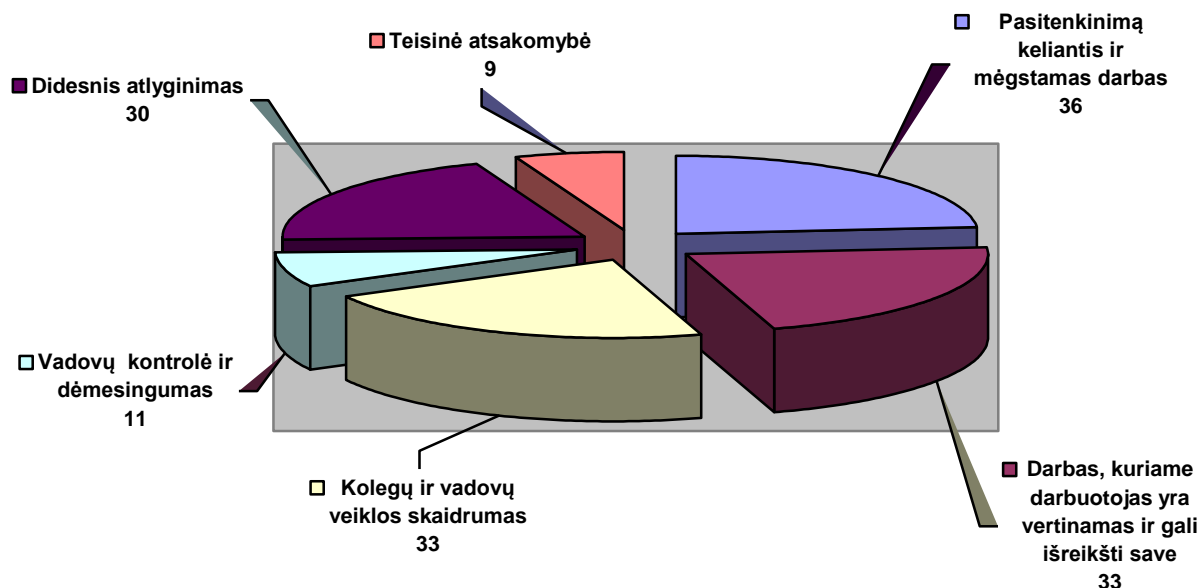
Pagal pateiktas lojalumo nustatymo anketas buvo apklausti 50 Klaipėdos AVPK pareigūnų, iš jų 23 moterys ir 27 vyrai – 28 viešosios, 15 kriminalinės policijos pareigūnai bei 7 padalinių vadovai. Siekiant iširti įvairaus amžiaus ir išsilavinimo asmenų požiūrį į lojalumą, buvo paklausta 10 pareigūnų, kurių stažas vidaus tarnyboje iki 5 m., 10 – nuo 5 m. iki 10 m., 14 – nuo 10 m. iki 20 m. ir 16 asmenų vidaus tarnyboje dirbančių daugiau negu 20 m. Aiškinantis policijos pareigūnų lojalumo sąvokos supratimą, 39 pareigūnai nurodė, kad lojalumas yra natūralus darbuotojo atsidavimas bei pasiryžimas dirbti ne tik savo, bet ir padalinio labui. Šis lojalumo apibūdinimas atitinka grynojo (tikrojo) lojalumo įstaigai suvokimą tarp apklaustųjų policijos pareigūnų. 9 iš apklaustų pareigūnų nurodė, kad lojalumas yra darbuotojo bei vadovybės įsipareigojimas vienas kitam, sudarant abiems pusėms priimtinas sąlygas. Beveik apylygiai visi pareigūnai nurodė, kad lojalus valstybės tarnybai pareigūnas, vykdydamas tarnybines funkcijas, užtikrintai laikysis skaidrumo principų bei pirmenybę teiks skaidriai veiklai. Pagal pateiktus skaičius matyti, jog didžioji dalis pareigūnų lojalumą tarnybai supranta kaip nuoširdų atsidavimą įstaigos tikslams ir mano, jog jis tarnyboje yra svarbus. Vadinasi, kovoje su korupcija pirmiausia į pareigas turi būti atrenkami įstaigos viziją palaikantys asmenys ir tolimesnėje veikloje policijos pareigūnų lojalumas turi būti nuolat skatinamas, sukuriant abipusį tiesioginį ryšį tarp vadovybės ir pareigūnų, įsiklausant į kiekvieno pareigūno siekius ir poreikius.

Net 45 iš visų apklaustų pareigūnų atsakė, kad darbą policijoje pasirinko dėl to, kad buvo priimtina įstaigos vizija. Iš to matyti, kad pareigūnai savo darbą sistemoje pradėjo vedini idėjos ir siekio įgyvendinti policijos pareigūno uždavinius ir tikslus. Tokie pareigūnai tarnybos metu būna

labiausiai atsidavę savo darbui ir arčiausiai grynojo lojalumo koncepcijos esmės. Jų pagrindu sudarytas kolektyvas gali pasiekti aukštų veiklos rezultatų bei išvengti didžiosios dalies korupcinio pobūdžio nusikalstamų veikų. Tokių pareigūnų lojalumo nereikia atskirai ugdyti, pagrindinė vadovų užduotis – jį išsaugoti ir tinkamai pareigūną motyvuoti.

Nors tarp apklaustųjų vyrauja darbuotojai, kuriems yra priimtina ir prioritetu laikoma policijos veikla ir jos esmė, tik 30 iš visų apklaustųjų nurodė, kad rekomenduotų darbą policijoje savo draugui, nes 18 iš visų atsakiusių nurodė, kad darbo nerekomenduotų. Tai rodo tam tikrą policijos darbuotojų nusivylimą darbu jo eigoje, kuris gali būti žalingas darbuotojo lojalumui. Netinkamai darbui motyvuotų pareigūnų lojalumas gali stipriai nukentėti ir tokie darbuotojai tampa gerokai pažeidžiamesni jų vykdomos veiklos skaidrumo atžvilgiu. Šį teiginį patvirtina ir tai, jog tik 15 visų apklaustųjų nurodė, kad visiškai visi jų poreikiai yra patenkinti, 29 nurodė, kad jų poreikiai patenkinti tik iš dalies. Šiuo atveju, pareigūnai pateikdami papildomus komentarus dėl mažo pasitenkinimo darbu, nurodė tris pagrindines problemas (veiksnius), iš kurių didžiausia – žemas atlyginimas. Taip pat pareigūnai nurodė, jog pasitenkinimą darbu slopina didelis darbo krūvis (siejant su žemu atlyginimu) bei nepertraukiamai vykdomos policijos reformos, dėl kurių pareigūnai jaučiasi nevertinami, neišklausyti ir nesaugūs.

Kaip skatinti lojalumą Lietuvos policijoje? Anketos pagalba policijos pareigūnai suskirstė pagrindinius lojalumą įtakojančius veiksnius pagal jų svarbumo laipsnį.

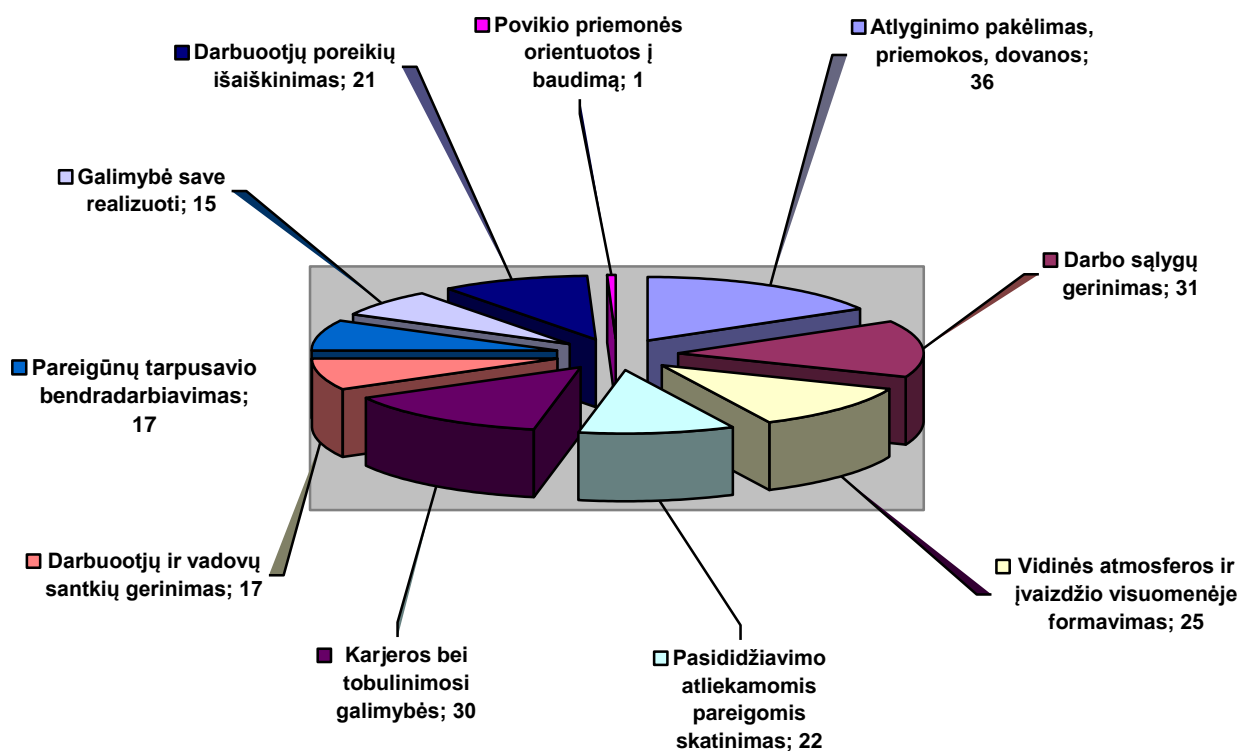

2 Diagrama. „Lojalumą skatinantys veiksniai“

Pagal aukščiau pateiktus duomenis matyti, kad policijos pareigūnų nuomone visi iš pasirinktyje pateiktų veiksnių yra reikšmingi pareigūnų lojalumui. Svarbiausiu veiksniu nurodė tai,

kad darbas turi būti mėgstamas ir keliantis pasitenkinimą – tai pažymėjo net 36 pareigūnai. 33 iš apklaustųjų nurodė, kad vienodai svarbūs yra kolegų ir vadovų veiklos skaidrumas bei įvertinimas ir galimybė darbe save išreikšti. Ne daug atsiliko ir didesnio atlyginimo veiksnys - 30 pareigūnai nurodė jį svarbiu. Vadovų kontrolė ir teisinė atsakomybė lojalumo skatinimui pareigūnams atrodo mažiau reikšmingi – atitinkamai 11 ir 9 pareigūnai juos įvardijo svarbiais. Iš to matyti, kad pirmenybė teikiama padalinio moralinėms vertybėms, karjeros bei tobulėjimo galimybėms ir geram kolegų bei vadovų pavyzdžiui (vidinei įstaigos kultūrai).

Apklausoje metu pareigūnai taip pat nurodė, kokių veiksmų turėtų būti imtasi jų nuomone, jog būtų skatinamas vidinis policijos pareigūnų lojalumas įstaigos vizijai ir tikslams.

3 Diagrama. „Reikalingi veiksmai lojalumui skatinti“

Įvertinus pareigūnų vidinės kultūros suvokimą ir saviraiškos bei asmeninio įvertinimo poreikius, taip pat jų pateiktą nuomonę apie darbo metu tenkantį didelį krūvį ir jo neatitinkantį mažą atlyginimą, daroma išvada, kad veiklos skaidrumą, kokybę ir pareigūnų lojalumą galima skatinti ir palaikyti derinant vadovų bei kolegų tarpusavio santykius, įsiklausant į vienas kito poreikius, ugdant pagarbą bei sudarant galimybes atlyginimui kilti priklausomai nuo atliekamų darbų krūvio.

Kaip jau buvo minėta anksčiau, didelė dalis atsakomybės dėl padalinio vidinio mikroklimato formavimo bei nulinės tolerancijos korupcijai propagavimo kolektyve tenka padalinio vadovui.¹²⁴ Pažymėtina, kad kai kurie pareigūnai apklausos metu nurodė, jog vadovo pavyzdys tyri didelės įtakos pavaldinių lojalumui. Dėl to apklausos metodu buvo siekiama išsiaiškinti, ar praktikoje vadovai prisideda prie lojalumo skatinimo, ir šiuo atveju 31 pareigūnas iš visų apklaustų atsakė, kad ne visi vadovai skiria pakankamai tam dėmesio ir dažnai veiklos prioritetu laiko užduočių įgyvendinimą bet kokia kaina. Iš to matyti, kad pavaldinių psichologinė būseną ir vidinis atsidavimas tarnybai vadovų dažnai paliekami kaip antraeiliai ir mažiau reikšmingi veiklos vertinimo rodikliai. Iš pavaldinių reikalaujama kiekybės, o ne kokybės. Tokios vadovo įgyvendinamos politikos pasėkoje nukenčia pareigūnų motyvacija, jie negali patenkinti pagrindinių savo poreikių, atsiranda nusivylimas, nepasitenkinimas darbu ir motyvacijos stoka. Atsižvelgiant į tai, pareigūnai tampa pažeidžiami ir morališkai nusilpę, dėl to tokius darbuotojus daug lengviau paveikti vidinės tvarkos pažeidimams vykdyti bei įtraukti į korupcinio pobūdžio nusikalstamas veikas.

Iš apklausos matyti, kad yra ir tokių vadovų, kurie nuolat ieško naujovių kaip pritraukti ir išlaikyti pavaldinio atsidavimą darbu, rodo asmeninį skaidrios tarnybos pavyzdį, formuoja teisingą požiūrį – tai nurodė 15 pareigūnų iš visų apklaustųjų. Galima teigti, kad policijos įstaigoje yra asmenų, besilaikančių gerojo vadovavimo ir pavyzdžio politikos, kas palaiko teigiamą vidinę atmosferą, sudaro galimybes pareigūnams įgyvendinti savo poreikius bei didžiulius atliekamomis pareigomis.

Apibendrinant apklaustųjų nurodytus pagrindinius lojalumo skatinimo veiksnius matyti, kad daugelis pabrėžia, jog policijos pareigūnų lojalumas būtų skatinamas suvienodinant darbo sąlygų, krūvio ir užmokesčio santykį. Daugelis pareigūnų pasigenda užmokesčio atitinkančio pareigūnams tenkančios tarnybinės atsakomybės lygį, taip pat patogių darbo sąlygų, materialinio aprūpinimo. Kai kurių nuomone, pakėlus atlyginimus ir sukūrus policininko profesiją patrauklia, gali būti sudaryta galimybė produktyvioms personalo atrankoms vykdyti ir į pareigas atrinkti tik tam tikrų profesinių ir asmeninių savybių asmenis, kurie pasižymėtų lojalumu policijos pareigūno veiklos vizijai. Atsižvelgiant į tai, kad vadovas turi itin didelę įtaką pavaldinio veiklos pobūdžiui ir jos skaidrumui, įvardijamas ir vadovaujančių pareigūnų požiūris į lojalumą formavimas ir ugdymas, kaip viena ir lojalumo valstybės tarnybai kultūros skatinimo tarnyboje priemonių.

Įgyvendinus esminius policijos pareigūnų poreikius ir sukūrus policininko profesiją patrauklia, t. y. padidinus atlyginimus, suformavus visuomenės požiūrį į policiją ir įdiegus pagrindinius vidinės kultūros principus, gali būti pritraukiami lojalūs valstybės tarnybai asmenys,

¹²⁴ V. Repšienė ir J. Merkevičius „Veiksniai formuojantys personalo lojalumą verslo organizacijoje“ 2009, Vilnius, p. 4, prieiga per internetą: http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2009~D_20090629_162707-71315/DS.005.0.01.ETD;

kurių požiūris į korupcinio pobūdžio veiksmus atitinka nulinės tolerancijos korupcijai principą. Tam, kad būtų palaikoma bendra tvarka, kultūros lygis ir išvengiama nukrypimų nuo skaidrumo reikalavimų, tikslinga užtikrinti tam tikrą policijos pareigūnų veiklos kontrolę tiek tiesioginių vadovų, tiek specializuotų padalinių.

Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta matyti, kad valstybės tarnautojų veiklos skaidrumas ir tinkamas bei teisingas valstybės tarnybos principų įgyvendinimas labai didele dalimi priklauso nuo paties tarnautojo moralinių įsitikimų, suformuoto požiūrio į valstybės tarnybą bei institucijos vidinės kultūros. Vadinasi, formuodami kovos su korupcija valstybės tarnyboje idėją, būtina atsižvelgti į valstybės tarnautojų vidinės motyvacijos skatinimą. J. Žaptorius teigė jog „motyvacija nėra pastovi būseną ir ją reikia periodiškai papildyti“.¹²⁵ Atsižvelgiant į tai, darbuotojų vidinio motyvavimo ir jų lojalumo skatinimo priemonės turi būti nepertraukiamai taikomos ir tobulinamos, o siekiant efektyvių korupcijos prevencijos rezultatų, toks darbuotojų lojalumo skatinimas turi būti lygiagrečiai derinamas su kitomis prevencijos priemonėmis, kaip veiklos kontrolė, atrankų vykdymas, švietimas ir pan.

¹²⁵ Žaptorius J., „Darbuotojų motyvavimo sistemos kūrimas ir jos teorinė analizė“, 2007, p. 107, prieiga per internetą: <http://www.lmaleidykla.lt/publ/0235-7186/2007/4/105-117.pdf>.

IŠVADOS

1. Nėra nustatytos visuotinai priimtinos korupcijos policijoje sąvokos, tačiau pagal būtinuosius požymius ją galima suvokti kaip sąmoningą vieno ar kelių korupcinio veiksmo subjektų veikimą arba neveikimą pasinaudojant tarnybine padėtimi bei siekiant abipusės arba asmeninės bet kokio pobūdžio naudos.

2. Policijos korupcija iš esmės laikoma tarnybinės etikos pažeidimu, tačiau nuo tarnybinio nusižengimo atskiriama nustatant pareigūnų sąmoningą ir suinteresuotą veikimą pasinaudojant savo tarnybine padėtimi bei siekiant asmeninės naudos ir suvokiant neigiamus padarinius, tačiau sąmoningai leidžiant jiems kilti.

3. Korupcijos pasireiškimą policijoje lygiagrečiai įtakoja tiek vidiniai įstaigos veiksniai, susiję su padalinių vidine kultūra, atliekamų funkcijų pobūdžiu ir jų vietoje (bendrieji organizaciniai ir struktūriniai veiksniai), tiek išoriniai veiksniai – visuomenės požiūris į policiją ir korupciją bei aplinka po darbo (šeima, draugai ir pan.). Pareigūnų veiklos skaidrumui ir jų lojalumui taip pat daro įtaką ir individualūs pareigūnų psichologijos veiksniai susiję su pasitenkinimu darbu ir jų motyvacijos lygiu.

4. Korupcijos prevencija policijoje yra nuosekli priemonių sistema, kurios tikslas yra nustatyti korupcijos pasireiškimą priežastis ir sąlygas ir tam tikromis prevencinio poveikio priemonėmis jas šalinti bei atgrasinti asmenis nuo korupcinio pobūdžio nusikalstamų veikų.

5. Vadovaujantis „Sugedusio obuolio teorija“, kovos su korupcija metu gali būti analizuojama atskirų individų (policijos pareigūnų) esamų ir buvusių kolektyvų aplinka, darbuotojų ryšiai, jų moralinės vertybės, vyraujanti kultūra, taip identifikuojant atskirų pareigūnų problemas ir rizikos veiksnius bei galimą jų įtaką kitiems įstaigos nariams. Tokiu būdu keičiant visos policijos sistemos pareigūnų mastymą ir skatinant bendrą jų kultūrą, į antikorupcinę veiklą įtraukiami ir atskiri įstaigos nariai.

6. Korupcijos prevencijos politika formuojama visuotinai pripažintomis kryptimis, kurios nustatytos ir sukoncentruotos į pagrindinių korupcijos pasireiškimą priežasčių šalinimą. Šios kryptys yra bendro pobūdžio ir atitinkamai taikomos kiekvieno korupcijos lygio ar jos formos pasireiškimu atveju. Korupcijos prevencijos priemonės įgyvendinamos pagal prevencijos kryptis koncentruotas į vidinės kultūros vystymą, veiklos kontrolę, švietimą bei visuomenės įtraukimą į antikorupcinę veiklą.

7. Neviešo pobūdžio pareigūnų veiklos tikrinimo priemonės itin efektyvios skatinant policijos pareigūnų sąžiningumą. Kai kuriose šalyse ši priemonė pasiteisino, todėl tikėtina, jog Lietuvos policijoje pradėjus atlikti pareigūnų veiklos neviešus tikrinimus nusižengti linkusių pareigūnų skaičius taip pat sumažės.

8. Korupcija policijoje gali pasireikšti bet kuriuo lygiu, tačiau dažniausi ir aktualiausi yra smulkiosios bei kriminalinės korupcijos atvejai. Kiekvieno korupcijos lygio atveju turi būti taikomos individualios korupcijos prevencijos priemonės. Smulkiosios korupcijos atveju veiksmingos visos korupcijos prevencijos priemonės, tarpusavy derinant veiklos kontrolę, švietimą, nustatytų atvejų viešinimą ir pan. Kriminalinės (tam tikrais atvejais ir politinės) korupcijos veiksmus dažniausiai atlieka išsilavinę bei didelį darbo stažą turintys pareigūnai, todėl tokios prevencinės priemonės kaip švietimas, šiuo atveju tampa ne itin veiksmingos. Užtikrinant nuoseklią ir nepertraukiamą pareigūnų veiklos kontrolę nuotolinės stebėsenos bei atskaitomybės priemonėmis, taip pat skatinant jų autonomiją nuo politikų ir kitų valdžios atstovų, galima užkirsti kelią kriminalinės bei politinės korupcijos plitimui ir jos vystymuisi.

9. Pagal LR korupcijos prevencijos įstatyme numatytų priemonių įgyvendinimo policijoje rezultatus matyti, jog tokios korupcijos prevencijos priemonės kaip korupcijos rizikos analizės bei korupcijos pasireiškimo tikimybės nustatymai padaliniuose atliekami neišsamiai ir ne laiku, pastebimas biurokratizmas ir kontrolės trūkumas. Dėl to, tikslinga skatinti tikslingą informacijos apie korupciją sisteminimą padaliniuose bei pareigūnų atsakomybę rengiant kovos su korupcija policijoje programų ir jų priemonių planų įgyvendinimo ataskaitas.

10. Teisės aktų projektų antikorporacinis vertinimas būtinas užtikrinant skaidrų teisinio reguliavimo procesą policijoje. Lietuvoje nėra nustatyta teisės aktų projektų antikorporacinio vertinimo policijos įstaigose atlikimo tvarka, todėl šios priemonės policija profesionaliai įgyvendinti negali. Atsižvelgiant į tai, tikslinga užtikrinti antikorporacinio vertinimo atlikimo policijoje tvarkos įtvirtinimą norminiuose teisės aktuose.

11. Nustatytų korupcijos atvejų viešinimas veiksminga priemonė kovoje su korupcija, tačiau, atsižvelgiant į tai, kad policijoje dar pastebimi neišgrynintos informacijos viešinimo atvejai, ši priemonė laikytina maksimaliai veiksminga tik tuo atveju, jei informacija bus pateikiama apgalvotai, vengiant perteklinių duomenų skelbimo bei laikantis etikos taisyklių.

12. Šiuo metu bet kokia informacija apie korupcijos atvejus pranešama bendroju pagalbos telefonu, kas neužtikrina teikiamos informacijos ir ją pateikusio asmens duomenų konfidencialumo. Siekiant skatinti policijos pareigūnus pranešti apie jų aplinkoje pastebimus korupcijos atvejus, specialiai tam pritaikytos telefono linijos ar kitos ryšio priemonės, užtikrinančios pranešėjo duomenų saugumą, įsteigimas gali pakelti pranešimų apie kolegų vykdomą korupciją skaičių.

13. Korupcijos prevencijos tikslai gali būti įgyvendinami ir kitomis priemonėmis, nenumatytomis LR korupcijos prevencijos įstatyme. Gali būti pravedami prevenciniai pokalbiai su korupcijos rizikos srityje esančiais asmenimis ir pareigūnais, kaupiama ir sisteminama informacija apie rizikos veiksnius pagal informacijos apie galimas korupcijos apraiškas teikimo ir policijos

darbuotojų ryšių deklaravimo tvarkos aprašus. Viešųjų ir privačių interesų kontrolė įgyvendinama – policijos įstaigų teikiamos paramos ir dovanų kontrolės teisinėmis priemonėmis.

14. Viešųjų ir privačių interesų kontrolė policijoje vykdoma vangiai. Nėra teisiškai reglamentuota viešųjų ir privačių interesų deklaracijų tikrinimo tvarka ir sprendimo priėmimo procesas policijoje, taip pat nėra detalizuotos atitikties pareigūnų, kaip viešųjų ir privačių interesų kontrolę policijoje vykdančių pareigūnų, funkcijos. Dėl to turėtų būti patvirtintas atitikties pareigūnų veiklos viešųjų ir privačių interesų kontrolės srityje aprašas.

15. Darbuotojų pasitenkinimas darbu, jų motyvacija bei lojalumas susiję su jų psichologinių kolektyvo atmosferos ir fizinio komforto, savirealizacijos ir tobulėjimo poreikių patenkinimu. Lietuvos policijos pareigūnų skatinimo praktika ne visai atitinka pareigūnų motyvacijos darbui poreikių tenkinimo esmę, nes Statute numatytas darbuotojų skatinimas tik dovanomis ir paaukštinimu. Pastovus ir nuoseklus pareigūnų skatinimas bei motyvavimas darbui pagal kiekvieno jų poreikius didžiaja dalimi priklauso nuo tiesioginio vadovo įtakos ir vadovavimo sugebėjimų.

PASIŪLYMAI

1. Atlikto tyrimo metu nustatyta, jog teisės aktų projektų antikorupcinis vertinimas policijoje yra vykdomas neprofesionaliai dėl teisinio reguliavimo spragos šioje srityje. Siekiant užtikrinti visapusišką prevencinę veiklą, išsamiai kontroliuoti policijos veiklą reglamentuojančių teisės aktų priėmimo skaidrumą, tikslinga nustatyti naują teisinį reguliavimą teisės aktų ir jų projektų antikorupcinio vertinimo policijoje srityje. Šiuo tikslu, turėtų būti patvirtintas teisės aktų projektų antikorupcinio vertinimo policijoje atlikimo tvarkos aprašas, kuriuo vadovaujantis vertinami policijos veiklą reglamentuojantys vidiniai teisės aktai (aprašai, taisyklės, nuostatos ir pan.). Aprašo turinys gali būti sudaromas iš preambulės, kurioje teisiniu pagrindu nurodomas LR korupcijos prevencijos įstatymo 8 str. Tada skyriuose papunkčiui turėtų būti išdėstomos apraše vartojamos sąvokos, procedūros atlikimo terminai, apibrėžiamos asmenų, kuriems taikomos aprašo nuostatos, teisės ir pareigos, vertinimo (analizės) atlikimo kriterijai, pastabų formulavimo kriterijai ir pan.

Apibrėžiant pačią teisės aktų projektų antikorupcinio vertinimo procedūrą, galima remtis STT suformuota praktika, pagal kurią vertinimo procedūros metu tiriama teisės akto rengimo aplinka bei teisės akto struktūra ir turinys. Vykdamas policijos įstaigų parengtų teisės aktų projektų antikorupcinį vertinimą, klausimai dėl sprendimo, pavedimo atlikti antikorupcinį vertinimą bei išvados ir (arba) siūlymų priėmimo, gali būti derinami įstagos viduje atitinkamai su Lietuvos policijos generaliniu komisaru bei atskirais atvejais su apskrities vyriausiojo policijos komisariato viršininku, priklausomai nuo vertinamo teisės akto reglamentuojamos srities apimtys ir lygmens. Aukščiau nurodyti sprendimai papildomai taip pat gali būti derinami su tiesioginiu vertintojo vadovu, siekiant užtikrinti veiksmų objektyvumą ir išsamumą.

Vertinimo metu nustatyti duomenys su juose numatytomis rekomendacijomis ir siūlymais turi būti pateikiami teisės akto projektą rengusiai įstaigai ar padaliniui. Tolimesnės kontrolės užtikrinimui, tikslinga įtvirtinti laikotarpį, per kurį rengėjas informuoja vertintoją apie vertinimo metu pateiktų rekomendacijų įgyvendinimą arba neįgyvendinimą ir to priežastis. Tuo pačiu tikslu gali būti įtvirtinta rekomendacinio pobūdžio nuostata dėl pakartotinio projektų vertinimo atlikimo.

2. Siekiant gerinti viešųjų ir privačių interesų kontrolę policijoje ir pilnai išnaudoti atitikties pareigūnų galimybes policijoje, siūloma patvirtinti policijos įstaigų atitikties pareigūnų viešųjų ir privačių interesų kontrolės srityje veiklos aprašą. Jo preambulėje teisiniu pagrindu nurodant LR Viešųjų ir privačių interesų kontrolės įstatymo nuostatas, po to papunkčiui išdėstant pagrindines apraše vartojamas sąvokas, kontrolės tikslus ir uždavinius, atitikties pareigūnų, teises ir pareigas. Teisės akto projekte tikslinga reglamentuoti tvarką dėl policijos pareigūnų viešųjų ir privačių interesų deklaracijų tikrinimo iniciavimo, atlikimo ir sprendimo priėmimo, nurodant

procedūros atlikimo tvarką, konkrečius jos terminus bei kontroliuojančius pareigūnus. Kaip papildomas atitikties pareigūnų atliekamas prevencines funkcijas, apraše būtina detalizuoti tvarką dėl teisės aktų projektų tobulinimo, siūlymų teikimo, informacijos keitimosi tarp įstaigų tvarką bei policijos darbuotojų švietimo viešųjų ir privačių interesų klausimais nuostatas.

3. Siekiant užtikrinti išsamią korupcijos Lietuvos policijoje situacijos analizę, siūlytina užtikrinti policijai teikiamų duomenų pagal informacijos apie galimas korupcijos apraiškas policijoje teikimo taisykles sisteminią atitinkamai pagal informacijos pobūdį atskirų teritorinių Imuniteto padalinių bei Imuniteto valdybos mastu, išsamiai fiksuojant gautos informacijos laiką ir pobūdį, ją pateikusio asmens duomenis ir veiksmus, kurių buvo imtasi, informacijai patikrinti ar jai susisteminti.

4. Atsižvelgiant į tai, jog policijos pareigūnų atliekamų funkcijų kokybė bei jų veiklos kontrolės veiksmingumas dažnai nukentčia dėl korupcijos atžvilgiu jautrių alkoholio kiekio ir greičio matavimo prietaisų naudojimo darbo metu, tikslinga siūlyti didinti policijos įstaigų materialinį finansavimą ir aprūpinti padalinius matavimo prietaisais, kurių techninės specifikacijos leistų tiesioginį ir automatišką matavimo rezultatų perkėlimą į policijos duomenų bazes, išvengiant rezultatų ištrynimo ar keitimo rankiniu būdu.

5. Skatinant policijos darbuotojų lojalumą valstybės tarnybai, ateityje būtų laikoma teisingu sprendimu skatinti vadovų ir darbuotojų tarpusavio bendradarbiavimą bei vidinės kultūros palaikymą, taikant pareigūnų vidinės motyvacijos ir nuoširdaus lojalumo valstybės tarnybai skatinimo priemones pagal esminius policijos pareigūnų savirealizacijos, tobulėjimo bei karjeros poreikius.

LITERATŪRA

Teisės aktai:

1. „Lietuvos Respublikos Konstitucija“, Valstybės žinios Nr. 33-1014, 1992;
2. „Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas“, Valstybės žinios Nr. 89-2741, 2000;
3. „Lietuvos Respublikos korupcijos prevencijos įstatymas“, Valstybės žinios Nr. 57-2297, 2002;
1. „Lietuvos Respublikos viešųjų ir privačių interesų derinimo valstybės tarnyboje įstatymas“, Valstybės žinios Nr. 67-1659, 1997;
2. „Lietuvos Respublikos policijos įstatymas“, paskelbtas: TAR 2016, Nr.10818;
3. „Lietuvos Respublikos vidaus tarnybos statutas“, Valstybės žinios Nr. 42-1927, 2003;
4. „Europos bendrijų konvencija dėl kovos su korupcija, susijusia su Europos Bendrijų pareigūnais ar Europos Sąjungos valstybių narių pareigūnais, parengta vadovaujantis Europos Sąjungos sutarties K.3 str. 2 d. C p., Valstybės žinios 2004, Nr. 154-5601;
5. „Vidaus tarnybos sistemos pareigūnų tarnybos organizavimo taisyklės“, Nr. 1V-13, 2016;
6. „Atlyginimo už vertingą informaciją apie nusikalstamas veikas, kuriomis daroma žala valstybei, tvarkos aprašas“, 2016, Nr. 1V-487;
7. „Dėl lėšų skirtų atlyginti už vertingą informaciją apie nusikalstamas veikas, kuriomis daroma žala valstybės tarnybai, naudojimo“, 2016, Nr. 1D-1014(7);
8. „Teisės aktų projektų antikorupcinio vertinimo taisyklės“, 2014, Nr. 243;
9. Policijos įstaigų vidaus kontrolės tvarkos aprašas“, 2014, Nr. 5-V-631;
10. „Preveninių pokalbių su policijos darbuotojais tvarkos aprašas“, Nr. 5-V-854, 2014;
11. „Policijos darbuotojų viešųjų ir privačių interesų derinimo valstybės tarnyboje įstatymo nuostatų laikymosi ir kontrolės vykdymo tvarkos aprašas“, Nr. 5-V-748, 212;
12. „Informacijos apie galimas korupcijos apraiškas policijoje teikimo taisyklės“, Nr. 5-V-574, 2012;
13. „Policijos sistemos darbuotojų adaptacijos tvarkos aprašas“, 2015, Nr. 5-V-524
14. „Viešosios policijos prevencijos padalinio pareigūno tarnybinės veiklos aprašas“, 2015, Nr. 5-V-367;
15. „Paramos gavimo, jos apskaitos ir panaudojimo policijos įstaigose tvarka“, Nr. 5-V-870, 2012;
16. „Policijos įstaigų darbuotojų pagal tarptautinį protokolą ar tradicijas gautų dovanų perdavimo, įvertinimo, apskaitos, saugojimo ir eksponavimo tvarkos aprašas“, Nr. 5-V-612, 2014;
17. „Policijos darbuotojų ryšių deklaravimo aprašas“, Nr. 5-V-690, 2014;

18. „Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos Imuniteto valdybos nuostatų ir struktūros schema“, 2011 m. liepos 20 d. Nr. 5-V-679, p. 3;
19. „Policijos departamento prie Lietuvos Respublikos Vidaus reikalų ministerijos Imuniteto valdybos vykdomų vidaus kontrolės procedūrų aprašas“, Nr. 5-V-777;
20. „Kovos su korupcija kelių policijoje 2012-2014 m. programos įgyvendinimo priemonių planas“, 2012 m. birželio 7 d. Nr. 5-V-447;
21. „Kovos su korupcija policijoje 2012-2014 m. programa“ Nr. 5-V-634, 2015;
22. „Kovos su korupcija policijoje 2015-2017 m. programa“ Nr. 5-V-634, 2015;
23. 2016-03-23 Klaipėdos AVPK viršininko įsakymas Nr. 30-V-200 „Dėl viešųjų ir privačių interesų derinimo valstybinėje tarnyboje įstatymo nuostatų įgyvendinimo“.

Kita literatūra:

24. „ANTICORRP“, „Global trends and European responses to the challenge of corruption“, prieiga per internetą: <http://anticorrrp.eu/project/work-packages/wp9/>;
25. Blackler J. ir Miller S., „Ethical Issues in Policing“, England, Ashgate Publishing Limited, 2005;
26. Belmonte J. „Police Deviance: How Law Enforcement Administrators Can Address Police Misconduct and Corruption“, 2013, prieiga per internetą: <http://www.sheldensays.com/policedeviance.htm>;
27. Committee on the Office of the ombudsman and the police integrity commission. „Research report on trends in police Corruption“, 2002, p. 69, prieiga per internetą: [http://www.parliament.nsw.gov.au/prod/parlment/committee.nsf/0/a467316feb212c4cca256c6b0013c1d2/\\$FILE/Research+Report+on+Trends+in+Police+Corruption.PDF](http://www.parliament.nsw.gov.au/prod/parlment/committee.nsf/0/a467316feb212c4cca256c6b0013c1d2/$FILE/Research+Report+on+Trends+in+Police+Corruption.PDF);
28. Council of Europe „Article III of Draft Law “On Amendment of Certain Laws” and Draft Law “On Professional Integrity Testing” of the Republic of Moldova“, 2013, prieiga per internetą: http://www.coe.md/images/stories/Articles/Expertises_and_reports/2013.01.30_coe_judicial_expert_legal_opinion_draft_law_on_amendment_of_certain_laws_v3.pdf;
29. Dzhekova R., Gounev P., Bezlov T. „Countering police corruption – European perspectives“, 2013, p. 30; prieiga per internetą: <https://books.google.lt/books?id=pMVGAgAAQBAJ&pg=PA29&lpg=PA29&dq=counterin+g+police+corruption+european+perspectives&source=bl&ots=hGq-SpSJwA&sig=YJyKemp8pJaqwkYaKOSnAMnbWMM&hl=en&sa=X&ved=0ahUKEwiBqNSDs53MAhWJCCwKHDXAJgQ6AEIQTAC#v=onepage&q=countering%20police%20corruption%20european%20perspectives&f=false>;

30. „Europos bendrijų konvencija dėl kovos su korupcija, susijusia su Europos Bendrijų pareigūnais ar Europos Sąjungos valstybių narių pareigūnais, parengta vadovaujantis Europos Sąjungos sutarties K.3 str. 2 d. C p., Valstybės žinios 2004, Nr. 154-5601;
31. Fitch Brian D., „Law enforcement ethics Classic and contemporary issues“, JAV, SAGE, 2014;
32. G. Jakubauskas „Socialinė psichologija“, p. 26, prieiga per internetą: http://www.su.lt/bylos/fakultetai/socialines_geroves_ir_negales_studiju/SPPkat/socialin%20psichologija.pdf;
33. „Išvada dėl korupcijos rizikos analizės“, 2014, Nr. 4-01-2764, p. 3;
34. „Išankstinio teisės aktų projektų antikorporcinio vertinimo vadovas“, p. 3;
35. „Korupcijos prevencijos įstatymo poveikio vertinimas: galutinė ataskaita“, Estep, 2011, p. 6, prieiga per internetą: http://www.stt.lt/documents/korupcijos_prevencija/Korup_preven_ist_ex-post_vertinimas.pdf;
36. Kiškis A. ir Kuodytė A. „Nusikalstamumo prevencijos programų rengimo Lietuvoje tyrimas“, Jurisprudencija 2012, 19(2), p. 771-801; p. 773, prieiga per internetą: <http://www3.mruni.eu/~akiskis/Alfredo-str2012-3.pdf>;
37. Kliunka A., „Kovos su korupcija struktūra ir organizacija Lietuvos Respublikoje“;
38. McCafferty M. ir McCafferty L. „Corruption in law enforcement: A paradigm of occupational stress and devianty“, J. Am Acad psychiatry Law, 1998, 57-65, prieiga per internetą: <http://www.jaapl.org/content/26/3/433.full.pdf>;
39. Mečkauskas V. „Policijos veiklos kontrolės turinio problemos: struktūrinis aspektas“, 2005, Jurisprudencija, p. 79, prieiga per internetą: https://www.mruni.eu/upload/iblock/76e/010_meckauskas.pdf;
40. Miller J. „Police corruption in England and Wales. An assessment of current evidence“, 2003, p. 4, prieiga per internetą: <http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/20140122145147/http://www.levesoninquiry.org.uk/wp-content/uploads/2012/03/Exhibit-DOC4-to-ws-of-Denis-OConnor-November-2003.pdf>;
41. Neild R. „USAID program brief: anticorruption and police integrity. Security sector reform program“, ARD, Inc., 2007, http://pdf.usaid.gov/pdf_docs/Pnadm948.pdf, p. 2;
42. Newburn T., „Understanding and preventing police corruption: lessons from literature“, Police research series, 1999, p. 6, prieiga per internetą: http://www.popcenter.org/problems/street_prostitution/pdfs/newburn_1999.pdf;

43. Newham G., „Towards an Anti-Corruption Strategy for SAPS Area Johannesburg“, p. 2; prieiga per internetą: <http://www.csvr.org.za/docs/policing/towardsanticorruption.pdf>;
44. Paliduskaitė J. „Korupcijos sklaidos formos Lietuvoje: tarp sovietinio palikimo ir rinkos padiktuoto pragmatizmo“, Viešoji politika ir administravimas, 2006, Nr. 18, p. 64, prieiga per internetą: http://internet.ktu.lt/lt/mokslas/zurnalai/vpa/z18/Nr18_6_Paliduskaite.pdf;
45. Paliduskaitė J., „Korupcijos ir atsakomybės problema viešojo administravimo sistemoje“, KTU, 2005, Nr. 13, 25-38; p. 27, prieiga per internetą: https://www.mruni.eu/upload/iblock/9f6/3_j.paliduskaite.pdf;
46. Piliponytė J. „Antikorupcinis ugdymas aukštojoje mokykloje“, p. 2, prieiga per internetą: http://www.sdcentras.lt/antikorupcija/am/AM_Piliponyte.pdf;
47. Policijos darbuotojų nusikalstamų veikų, tarnybinių nusižengimų ir korupcijos pasireiškimų tendencijų policijos sistemoje 2014 m. metinė ataskaita (duomenys neskelbiami);
48. „Policijos vystymosi gairės 2016-2020 m.“, 2015, Nr. 5-V-1040;
49. Quah J. ST „Preventing police corruption in Singapore: The role of recruitment, Training and Socialisation“, The Asia Pacific journal of public administration, Vol. 28, No. 1, 2006, p. 59-75, prieiga per internetą: <http://www.jonstquah.com/images/Police%20Corruption%20Article%20APJPA.pdf>;
50. Raudonienė A. „Korupcijos kategorijų analizė“, 2003, Jurisprudencija, t. 41(33); 81-90; p. 82, prieiga per internetą: <https://www3.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/3426/3221>;
51. Repšienė V. ir Merkevičius J. „Veiksniai formuojantys personalo lojalumą verslo organizacijoje“ 2009, Vilnius, p. 3, prieiga per internetą: http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2009~D_20090629_162707-71315/DS.005.0.01.ETD;
52. Supergeon Hall R. A., „Ethical foundations of criminal justice“, CRC Press, 2000, p. 291
53. Stasiukevičiūtė E. ir Vonžodaitė R. „Korupcijos samprata, priežastys ir analizė“, p. 3; prieiga per internetą: <file:///C:/Users/User/Downloads/264-805-1-PB.pdf>;
54. „Transparency international“, „Anti-corruption and police reform“, Anti-corruptional resource centre, 2010, prieiga per internetą: <http://www.u4.no/publications/anti-corruption-and-police-reform/>;
55. „Transparency International“, „Community policing as a tool against corruption“, 2012, Nr. 318, prieiga per internetą: <http://www.u4.no/publications/community-policing-as-a-tool-against-corruption/>;
56. „Transparency International“, „Corruption in justice and security“, 2011, p. 6; prieiga per internetą: http://www.transparency.org/files/content/corruptionqas/285_Corruption_in_justice_and_security.pdf;

57. „Transparency International“ Lietuvos skyrius, „Lietuvos nacionalinės atsparumo korupcijai sistemos tyrimas“, Vilnius, 2012; prieiga per internetą: http://www.transparency.lt/wp-content/uploads/2015/10/lietuvos_nacionalines_atsparumo_korupcijai_sistemos_tyrimas-1.pdf;
58. „Transparency International“ Lietuvos skyrius, „Nacionalinė šalies atsparumo korupcijai sistema“, prieiga per internetą: <http://www.transparency.lt/atsparumo-korupcijos-sistemos-tyrimas/>;
59. United States General Accounting Office, „Law enforcement Informatikon on Drug – Related Police Corruption“, 1998, p. 14, prieiga per internetą: <http://www.gao.gov/assets/230/225957.pdf>;
60. Vaičiulis A. „Lojalumo prasmė ir vertė“, žiūrėta 2015-11-19, <http://www.vaiciulis.lt/lojalumo-prasme-ir-verte>
61. Valstybinio audito ataskaita, „Kaip valstybės įstaigos vykdo korupcijos prevenciją?“, Nr. VA-P-40-8-14, 2013, p. 10, prieiga per internetą: <file:///C:/Users/User/Downloads/VK-ataskaita-korupcijos-prevencija-.pdf>;
62. „Vilmorus“ „Lietuvos korupcijos žemėlapis 2014 m. balandis – gegužė“, prieiga per internetą: <http://www.transparency.lt/wp-content/uploads/2015/10/korupcijozemelapis20141.pdf>
63. Vitkauskas K. „Lietuvos policijos pareigūnų motyvacinių veiksnių analizė“, Viešoji politika ir administravimas, 2012, Nr. 3, 377-389, p. 377;
64. Williams H., „Core factors of police corruption across the world“, 2002, p. 86, prieiga per internetą: file:///C:/Users/User/Downloads/core_factors.pdf
65. Žaptorius J., „Darbuotojų motyvavimo sistemos kūrimas ir jos teorinė analizė“, 2007, p. 107, prieiga per internetą: <http://www.lmaleidykla.lt/publ/0235-7186/2007/4/105-117.pdf>;

Internetiniai šaltiniai:

66. BNS info., „Teismui perduota Šiaulių policininkų korupcijos ir narkotikų platinimo byla“, žiūrėta 2016-01-26, prieiga per internetą: <http://kauno.diena.lt/naujienos/kriminalai/nusikaltimai/teismui-perduota-siauliu-policininku-korupcijos-ir-narkotiku-platinimo-byla-640620>;
67. Informatikos ir ryšių departamentas, „Nusikalstamumo statistika“, žiūrėta 2016-02-21, prieiga per internetą: http://www.ird.lt/statistines-ataskaitos/wp-content/themes/ird/reports/html_file.php?metai=2015&menuo=12&ff=1G&fnr=9&rt=1&oldYear=2015;

68. Lietuvių kalbos žodynas, 2016, žiūrėta: 2016-01-24, <http://www.zodynas.lt/terminu-zodynas/k/korupcija>;
69. Lietuvos policijos naujienos „Sulaikytas turto prievartavimu įtariamasis pareigūnas“, 2016, žiūrėta 2016-04-15, prieiga per internetą: <http://www.policija.lt/index.php?id=37564>.

ANOTACIJA

Tyrimo metu buvo siekiama nustatyti ir išanalizuoti korupcijos bei jos prevencijos sampratą ir kilmę. Atsižvelgiant į tai, jog prevencija yra tam tikra priemonių sistema šalinanti korupcijos pasireiškimo priežastis, buvo išanalizuoti korupcijos pasireiškimo rizikos veiksniai ir nustatytos pagrindinės priežastys, įtakančios korupcijos pasireiškimą policijos sistemoje. Prevencijos priemonių tyrimo metu buvo tiriami jų faktiniai pagrindai bei siektini tikslai. Rezultatų lyginimo metodu, buvo iširtos jų galimos problemos. Remiantis šalies bei užsienio moksline literatūra, suformuluotos prevencinės veiklos tobulinimo galimybės. Pateikti siūlymai dėl teisinės bazės tobulinimo.

Atsižvelgiant į tai, kad didžioji dalis korupcijos prevencijos sistemos priemonių orientuotos į objektyvių korupcijos pasireiškimo priežasčių šalinimą, iširta Lietuvos policijos pareigūnų skatinimo sistema ir galimas jų motyvavimo lygis. Pareigūnų apklausos metu nustatyta, kad didžioji dalis jaučia, jog jų lūkesčiai dėl tarnybos efektyvumo nėra įgyvendinami, o dalis pareigūnų gauna mažiau vadovų dėmesio nei norėtų. Dėl to darbe buvo pasiūlyta pareigūnų veiklos kontrolės ir jų motyvavimo priemonių derinimo tarpusavyje galimybė, siekiant efektyvios kovos su korupcija policijos įstaigose. Reikšminiai žodžiai – policija, korupcija, prevencija, lojalumas.

ANNOTATION

The scientific literature was analysed in order to define corruption and its prevention, also to identify its possible problems and determine the improvement opportunities of combating corruption. According to a fact that prevention is a certain system that aims to eliminate corruption causes and risks, there was identified main causes that influence the occurrence of corruption in the police system. Preventive measures have been studied in order to determine factual basis and the purposes of prevention activities in police. Prevention methods were analysed by comparing the results ant-corruption activities to identify its potential problems. Improvement options of preventions were formulated, according to the domestic and foreign literature.

In fact, the most part of the corruption prevention system is focused on the objective causes of corruption. In this case, was investigated the system of promotion in Lithuanian police and also the level of motivation of Lithuanian police officers. Findings of the survey show that the majority of respondents feel that their expectations of service performance are not implemented. It was also found, that some officials receive less attention than they would expect. As a result, was offered some options of controlling and motivating system improving in order to effectively combat corruption in the police sector. Key words – police, corruption, prevention, loyalty.

SANTRAUKA

Magistro baigiamojo darbo „Korupcijos prevencijos policijoje problemos ir tobulinimo galimybės“ pagrindinis tikslas buvo išanalizuoti korupcijos prevencijos strategiją bei jos įgyvendinimo priemonių sistemą policijoje, taip pat nustatyti jos galimas problemas. Tyrimo metu nustačius esminius korupcijos prevencijos trūkumus, apibrėžti įmanomus jų sprendimų būdus ir galimybes. Siekiant užsibrėžto tikslo, tyrimo metu buvo išsikelti ir įgyvendinti tarpiniai uždaviniai, iš kurių pirmasis buvo išanalizuoti ir paaiškinti korupcijos policijoje sąvoką, priežastis ir padarinius. Nustačius korupcijos kilmę, buvo tiriamos korupcijos kontrolės priemonės, iš kurių pagrindinė ir aktualiausia korupcijos prevencija. Šiame tyrimo etape buvo analizuojami korupcijos prevencijos tikslai ir priemonės jiems įgyvendinti. Lygiai taip pat buvo išanalizuota ir korupcijos prevencijos Lietuvos policijoje sistema, lyginamuoju metodu ištirti statistiniai duomenys apie korupciją, jos prevenciją ir gyventojų požiūrį bei korupcijos suvokimą.

Korupcijos prevencijos tyrimo metu, analizuojant jos galimybes ir įgyvendinimo metodus, nustatyti galimi prevencinės veiklos policijos padaliniuose trūkumai, dėl kurių šalinimo pateikti tikėtini siūlymai. Tyrimo metu nustatyta, kad dalis padalinių pareigūnų ir jų vadovų į antikorupcinės veiklos pareigas žiūri nepakankamai atsakingai, dėl ko nukenčia siekiamų prevencijos tikslų įgyvendinimo lygis. Neužtikrinama pakankama padalinių pareigūnų kontrolė, dėl ko atsiranda sąlygos korupcijai pasireikšti. Pačios kontrolės efektyvumą taip pat įtakoja materialinių išteklių trūkumas padaliniuose. Tyrimo metu nustatyta, jog didžioji dalis policijos pareigūnų jaučiasi nepakankamai motyvuoti teisingai atlikti savo funkcijas ir to priežastimis laiko nutolusius santykius tarp vadovų ir pavaldinių. Dėl to galima teigti, jog siekiant efektyvios kovos su korupcija, tikslinga skatinti vadovų įsiklausymą į padalinių pareigūnų poreikius ir pagal išgales stengtis juos įgyvendinti. Tokiu būdu gali būti tarpusavyje derinamos veiklos kontrolės ir skatinimo priemonės.

Atsižvelgiant į tyrimo turinį, darbas sudarytas iš trijų pagrindinių dalių. Pirmojoje analizuojama korupcija kaip socialinis reiškinys, antrojoje – korupcijos prevencijos koncepcijos esmė ir jos pagrindai, o trečiojoje – analizuojamos pagrindinės korupcijos prevencijos priemonės ir metodai šalies policijoje.

SUMMARY

The main purport of the master's research "Problems and opportunities of improvement of prevention of police corruption" was to find out and analyze the nature of corruption prevention and its system in fighting police corruption. As well to determine level of corruption prevention and identify potential problems. By studying the scientific and practical literature, to find substantial deficiencies in corruption prevention and offer possible solutions to improve police transparency.

In order to achieve the purport of the study, were set and implemented some interim targets, the first of which was to analyze and explain the conception of police corruption, its causes and consequences. Then by analyzing measures of corruption control, was determined that one of the corruption control forms is its prevention, so in this stage of the investigation, were analyzed corruption prevention remedy and the possibility to implement them. Police corruption and its fighting system in Lithuania was also analyzed by comparing prevention methods, that are usually applied, and corruption statistics about its prevention and perception of corruption in public.

Analysis of the capabilities and methods of implementation of corruption prevention in police, show some possible problems of preventive activities, so there was mentioned some suggestions to improve corruption prevention in police service. The study found, that leaders of the departments are sufficiently responsible to make sure the requirements of preventive activities would be done as it demands. Therefore, it is possible that chiefs do not provide sufficient control of personnel. As a result giving a rise to occur additional conditions for corruption. The control performance is also influenced by the lack of material resources in departments. Also, the study revealed, that the majority of police officers feel sufficiently motivated to carry out their functions properly, because chiefs are tend to keep a long distant of relationships between personnel members. As a result, it can be said, that in order to effectively combat corruption, it is appropriate to encourage heads of departments to find out the needs of each employee and according to that, to find ways to implement them. Various controlling and motivating preventative methods may be combined to reach obvious results.

Accordingly to the content, work consists of three main parts. The first of them is analysis of corruption as a social phenomenon, the second - prevention of corruption essence and its basic method, and the third - analyzes the main corruption prevention measures and methods in Lithuanian police.

APKLAUSA

Gerb. kolegos,

Prašau Jūsų skirti laiko ir pateikti savo nuomonę apie lojalumo skatinimo veiksnius policijoje. Gauta informacija padės formuoti teisingą ir į policijos pareigūną bei jo lūkesčius orientuotą antikorupcinės veiklos sistemą.

Apklausa anoniminė ir atliekama rengiant Mykolo Romerio universiteto Viešojo saugumo fakulteto Teisės ir policijos veiklos magistrantūros studijų studentės Elvyros Lukauskaitės magistro darbo tyrimo ataskaitą. Tyrimo duomenys bus sisteminami ir naudojami tik šio tyrimo tikslams.

1. Lytis

- a) vyras
- b) moteris

2. Darbo vidaus tarnyboje stažas

- a) 0-5 m.
- b) 5-10 m.
- c) 10-20 m.
- d) ir daugiau

3. Išsilavinimas

- a) Profesinis
- b) Aukštasis neuniversitetinis
- c) Aukštasis universitetinis

4. Padalinys, kuriame dirbate

- a) Viešoji policija
- b) Kriminalinė policija
- c) Aptarnaujantis padalinys
- d) Padalinio vadovas

5. Kodėl pasirinkote darbą policijoje?

- a) Nes priimtina įstaigos vizija ir misija
- b) Norėčiau dirbti ne policijoje, bet neturiu galimybių
- c) Policijoje dirbu tik laikinai ir artimiausiu metu planuoju keisti darbą

6. Ar rekomenduotumėte savo pažįstamam darbą policijoje?

- a) Taip
 - b) Ne
 - c) Tik kai kuriuose padaliniuose (*pagrįskite*)
-

7. Pasitenkinimo darbu (įskaitant užmokestį, vidinę atmosferą bei įgyvendinamą strategiją) lygis

- a) Visi mano poreikiai pilnai patenkinti ir didžiuojuosi atliekamam darbu
- b) Iš dalies esu patenkintas darbu, bet *(nurodykite dėl ko)* _____
- c) Darbas policijoje visiškai nepateisino mano lūkesčių, nes _____

8. Kaip Jūs apibūdintumėte lojalumo valstybės tarnybai sampratą?

- a) Tai labai ilgas laikas išdirbtas vienoje įstaigoje
- b) Prisirišimas prie įstaigos, kai pareigūnui tai patogiu
- c) Tai natūralus darbuotojo atsidavimas bei pasiryžimas dirbti ne tik savo, bet ir padalinio labui
- d) Darbuotojo bei vadovybės įsipareigojimas vienas kitam, sudarant abiems pusėms priimtinas sąlygas

9. Kaip manote, kokių lygiu Lietuvos policijoje egzistuoja policijos pareigūnų lojalumas tarnybai?

- a) Policijos pareigūnai visapusiškai atsidavę sistemai ir yra pakankamai motyvuoti įgyvendinti įstaigos strategiją
- b) Dauguma pareigūnų policijoje dirba tik dėl to, jog neturi kito pasirinkimo
- c) Visiškai darbuotojų lojalumui ir atsidavimui trūksta (nurodykite) _____
- d) Lojalumas šalies policijoje neegzistuoja

10. Policijos pareigūnų lojalumo įtaka atsparumui korupcijai

- a) Lojalus valstybės tarnybai pareigūnas, vykdydamas tarnybines funkcijas, užtikrintai laikysis skaidrumo principų
- b) Tarnybai atsidavęs pareigūnas, pirmenybę teikia skaidriai veiklai
- c) Lojalumas ir polinkis vykdyti korupcinio pobūdžio nusikalstamas veikas bei kitus tarnybos pažeidimus vienas nuo kito nepriklausantys veiksniai

11. Koks Jūsų nuomone svarbiausias policijos pareigūnų lojalumą kovoje su korupcija skatinantis veiksnys? (galimi keli atsakymo variantai)

- a) Pasitenkinimą keliantis ir mėgstamas darbas
- b) Darbas, kuriame esate įvertintas ir galite išreikšti save
- c) Kolegų ir vadovų veiklos skaidrumas
- d) Vadovų kontrolė ir dėmesingumas
- e) Didesnis atlyginimas
- f) Taikomos poveikio priemonės lojalumo pažeidimo atveju (teisinė atsakomybė)

12. Ką turėtų padaryti įstaiga, įgyvendinant lojalumo skatinimo strategiją policijoje? (galimi keli atsakymo variantai)

- a) Skatinti pakeliant atlyginimą, taip pat priemokomis ir dovanomis
- b) Gerinti darbo sąlygas
- c) Formuoti organizacijos vidinę atmosferą ir įvaizdį visuomenėje
- d) Skatinti pasididžiavimą atliekamomis pareigomis
- e) Suteikti karjeros bei tobulinimosi galimybes

- f) Pagerinti darbuotojų ir vadovų santykius
- g) Skatinti pareigūnų tarpusavio bendradarbiavimą
- h) Suteikti galimybę save realizuoti
- i) Įsiklausyti į darbuotojų poreikius
- j) Taikyti griežtesnes poveikio priemones orientuotas į baudimą

13. Ar vadovai prisideda prie pavaldinių lojalumo skatinimo?

- a) Vadovai nuolat ieško naujovių kaip pritraukti ir išlaikyti pavaldinio atsidavimą darbui, rodo asmeninį skaidrios tarnybos pavyzdį, formuoja teisingą požiūrį
- b) Ne visi vadovai skiria pakankamai tam dėmesio, dažnai prioritetu laikomas užduočių įgyvendinimas bet kokia kaina
- c) Jokių lojalumo skatinimo priemonių padaliniuose nėra taikoma

14. Ar jaučiate kitų asmenų ar padalinių įtaką bei poveikį antikorupcinės veiklos srityje?

- a) Vadovybė akcentuoja skaidrios tarnybos principus ir reikalauja jų laikymosi
- b) Kolektyve tarp bendradarbių yra nusistovėjusi vidinė kultūra prieš korupciją
- c) Didžiausią įtaką šioje srityje jaučiu iš specializuotų padalinių (įvardinkite) _____

15. Jūsų pasiūlymai ir lūkesčiai dėl lojalumo valstybės tarnybai skatinimo

Ačiū už atsakymus!

PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ

2016-05-03
Kaunas

Aš, Mykolo Romerio universiteto (toliau – Universitetas),
Viešojo saugumo fakulteto Teisės ir policijos veiklos

(fakulteto / instituto, programos pavadinimas)

Studentas (-ė) _____ Elvyra Lukauskaitė _____,
(vardas, pavardė)

patvirtinu, kad šis rašto darbas magistro baigiamasis darbas

„Korupcijos prevencijos policijoje problemos ir tobulinimo galimybės“:

1. Yra atliktas savarankiškai ir sąžiningai;
2. Nebuvo pristatytas ir gintas kitoje mokslo įstaigoje Lietuvoje ar užsienyje;
3. Yra parašytas remiantis akademinio rašymo principais ir susipažinus su rašto darbų metodiniais nurodymais.

Man žinoma, kad už sąžiningos konkurencijos principo pažeidimą – plagijavimą studentas gali būti šalinamas iš Universiteto kaip už akademinės etikos pažeidimą.

(parašas)

Elvyra Lukauskaitė
(vardas, pavardė)